

דרישה וחדירה

קובץ תורני
גליון מה
תצוה - זכור
פורים תש"פ

להערות והארות, והצטרפות לרשימת התפוצה, יש לפנות לעורך: **יהושע לינטופ** בכתובת: lintop200@gmail.com
המצטרפים יקבלו מלבד הגליונות: א. חבילת תוכנות גדולה ושימושית. ב. כ-1300 תמונות רבנים ותמונות נופ. ג. ש"ס שלם 'גמרא נוחה', שבו דברי רש"י משולבים בתוך הגמרא, ומעלות נוספות (הדברים ישלחו בג'מבו מייל, וחלקם גם בגוגל דרייב).

תוכן הענינים [נא לא לקרוא בזמן התפילה וקריאת התורה].

מדור 'מתיקות התורה' (עמ' ב): האם ללכת לשמוע פרשת זכור, כשבזמן הזה אביו יחלל שבת? ☐ האם צריך לברך על מחיית עמלק? ומדוע אין מברכים על פרשת זכור? ☐ חידה: כצד יתכן שקרא פרשת זכור מתוך ס"ת שנכתב כהלכתו ולא יצא? ☐ שלח שתי מנות בשתי פעמים, כל פעם מנה אחת, האם יצא? ☐ האם מותר לאכול קודם משלוח מנות?

מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים' (עמ' ט): אחר פסק הדין חזר היהודי לביתו ומירר בבכי. שאלוהו אשתו ואנשי ביתו: "על מה ולמה אתה בוכה?" ענה להם: "מצטער אני שלא הלקה אותי ארבעים מלקות"...

מדור 'נפלאים מעשיך' (עמ' ו): היהודי התחיל לצעוק ולבכות ולהתחנן על נפשו שישחררו, ושאל: הרי פורים היום וכל היהודים שמחים ביום זה ואיך אשב בבית הסוהר, מדוע עצרת אותי, במה חטאתי? ☐ הוא נכנס בסערה למשרדו של צורי נחמן בעל העסק, התיישב מולו עם עיניים רושפות ואמר: "תשמע חביבי אני לא מכיר אותך, אבל התרגילים שלך לא מוצאים חן בעיני, אני מבקש הצעת מחיר, ואתה על דעתך שולח סחורה, מה אני חבר שלך?"

מדור 'סיפור ושאלה בצידו' (עמ' טו): היחידי מכל בני העיירה שניצל בעור שיניו, היה המרא דאתרא, הרב יחיאל, שלאחר שנורה ועשה עצמו כ'בר מינ', בהגיע עת אישון לילה ואפילה, הזדרז לקום ולברוח לעמק היער...

מדור 'אורות אילת השחר' (עמ' יד): בענין לימוד תורה ביום הפורים ☐ בענין "משתה אחשורוש", האם האוכל שם היה כשר? ☐ האם מקבלים גרים מעמלק בזמן הזה?

מדור 'תשובות רבינו חיים' (עמ' טז): יש לו אפשרות לקרוא המגילה בלילה או ביום, מה יעשה? ☐ ביאורים ב'על הניסים'.

מדור 'שבעים פנים לתורה' (עמ' ב): מהו גדר מצות מתנות לאביונים? [שבעים תשובות].

מדור 'שמחת התורה' (עמ' יז): בענין המנהג לקיים 'זכר למחצית השקל' בחצי דולר ☐ בענין המנהג לתת מטבע אחת בשם 'מחצית' ☐ מדוע לא נהגו זכר ל'העשיר לא ירבה'?

מדור 'שלום לאוהבי תורתך' (עמ' כ): מדוע לא השמידו ישראל את ביזת עמלק?

מדור 'אוצר היסודות והחקירות' (עמ' יג): מגילה - חיוב נשים בשמיעתה ☐ כתיבתה ☐ צריך להשמיע לאזניו.

מדור 'מרגליות שאול' (עמ' יט): פסקי מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל ☐ הגאון רבי יהודה שפירא זצ"ל [ועוד].

מדור 'תוספת שבת' (עמ' יד): סיפורים בענין זה. **מדור 'באר צבי' (עמ' כא):** ישראל זכים הם במהותם ובשרשם.

מדור 'המעיר לארץ' (עמ' כא): המשך הפולמוס - האם האדם קובע את ערך מעשיו ובשתו? ☐ מה הקשר בין פרשת תצוה לפרשת זכור? ☐ מדוע הוטב בעיני המן לתלות את מרדכי, הרי בתחילה רצה להרוג את כל היהודים? ☐ המשים שלום בביתו כמשים שלום בכל ישראל ☐ ווארט הקשור גם לדף היומי, וגם למגילת אסתר.

מתיקות המוסר מחשבה אחת של מוסר

לשון הרע בפורים

ומה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים, וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר, אין איסור בדבר מאחר שאין מכווין אלא לשמחה בעלמא; וכן בלבישת כלאים דרבנן. וי"א דאסור, אבל המנהג כסברא הראשונה. וכן בני אדם החוטפים זה מזה דרך שמחה, אין בזה משום 'לא תגזול' (ויקרא יט, יג) ונהגו כך, ובלבד שלא יעשו דבר שלא כהוגן על פי טובי העיר (רמ"א או"ח תרצו, ח).

אבל לעשות דברי גנאי על חבריהם בשחוק כגון בפורים, הרי זה איסור גמור, ואין בזה שום היתר שמוחלים. וכל שכן אלו שפוערים פיהם בפורים נגד רבותיהם (חוט שני, שמירת הלשון פ"ג סק"א).

מתיקות התורה

חידודי הלכה ועובדות הלכתיות
משולחן מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א

**האם ללכת לשמוע פרשת זכור, כשבזמן הזה
אביו יחלל שבת?**

שאלה. מעשה שהיה, בבעל תשובה שחזר בתשובה ואביו עדיין לא זכה להתקרב לתורה ומצוות. ובא לשאול בליל שבת פרשת זכור, וכך הוא מספר: אבי אוהב אותי מאד ומבקש שאבוא אליו לשבת, אמרתי לאבי איך אבוא אליך לשבת כאשר אתה מחלל שבת. הבטיח לי אבי כי בנוכחותי הוא לא יחלל שבת. באתי אליו לשבת, בליל שבת כאשר חזרתי מבית הכנסת הרחתי את ריח הסיגריות. לשאלתי ענה אבי כי ההסכם בינינו הוא כי בנוכחותי הוא לא יעשן, וכיוון שלא הייתי בבית הוא עישן. החלטתי לא ללכת לבית הכנסת ולהשאר כל השבת בבית. והנה מחר בשבת, הרי קוראים פרשת זכור. ואיני יודע מה לעשות, האם להישאר בבית, לא לשמוע זכור ולהציל את אבי מחילול שבת, או ללכת לבית הכנסת ולקיים מצות עשה של פרשת זכור?

תשובה. נראה שעדיף שישאר בבית ולא ילך לשמוע זכור, שהרי כעת הוא עוסק במצוה, לשמור על אביו שלא יחלל שבת, ולכן הוא פטור משאר מצוות, ובפרט שהמגן אברהם (סימן תרפה) סובר שקריאת זכור מדאורייתא הוא לאו דווקא בשבת, ואפשר לצאת ידי מצות זכירת מעשה עמלק בקריאה שקורין בפורים פרשת ויבא עמלק.

**האם צריך לברך על מחיית עמלק? ומדוע אין
מברכים על פרשת זכור?**

שאלה. נחלקו הראשונים אם המצוה להרוג עמלק, אם היא מצוה על כל יחיד, או שהיא מצוה על הצבור, או שמא היא מצוה שאינה נוהגת אלא במלך, ורק על פי נבואה, והנה שיטת החינוך (מצוה תרד) שמצוה זו מוטלת על כל יחיד מישראל הזכרים, להרגם ולאבדם מן העולם אם יש כח בידם, בכל מקום ובכל זמן, אם אולי ימצא אחד מכל זרעם, ועובר על זה, ובא לידו אחד מזרע עמלק, ויש סיפק בידו להורגו ולא הרגו, ביטל עשה זה. ויש להסתפק מי שבא לידו אחד ויודע בוודאות שהוא עמלקי, ויש בידו להרגו, האם צריך לברך על זה, או שמא אין מברכים על הריגת עמלק?

תשובה. הקשו הפוסקים למה אין מברכים על קריאת פרשת זכור, ומצאנו כמה תשובות בדבר.

שבעים פנים לתורה

שו"ת בעניני הפרשיות והמועדות
עם תשובת מרן שר התורה שליט"א

מהו גדר מצות מתנות לאביונים? [שבעים תשובות]

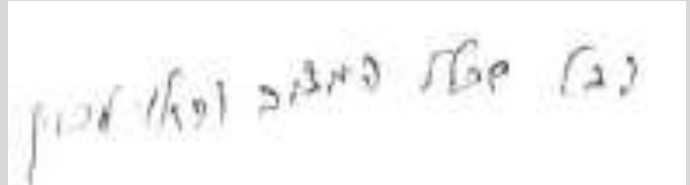
יש לדון בגדר מצות מתנות לאביונים, האם עיקרה משום מצות השמחה בפורים, דמחלקי המצוה לשמח עניים עמו. או שהיא מצות צדקה כמצות צדקה בכל השנה, אלא שנתחייבנו ביום זה לקיים מצוה זו בו ביום ובאופן זה.

ולכאורה יש להוכיח, שאינה חלק ממצות השמחה, אלא מצות צדקה בלבד. דהנה כתב המגן אברהם (או"ח סי' תרצב סק"א) בשם השל"ה, שיכוין בברכת 'שהחיינו' שמברך על המגילה ביום הפורים, גם על משלוח מנות וסעודת פורים [וראה משנ"ב (שם סק"א); פמ"ג (שם, א"א סק"א); חיי אדם (כלל קנה דין כה)]. ומהא דהשמיטו הפוסקים שיכוין בברכת 'שהחיינו' גם על מצות מתנות לאביונים, משמע שהיא מצות צדקה דבכל השנה, ולכן אינו מברך 'שהחיינו' על מצוה זו.

וכן משמע לכאורה שהיא שיטת הרמב"ם, שכתב (פ"ב מהל' מגילה ה"ד) שבני הכפרים שקדמו וקראו בשני או בחמישי, אם חלקו מצות לאביונים ביום קריאתם, יצאו. ולכאורה, אם מתנות לאביונים חיובה משום מצות שמחה ביום פורים, אמאי יצאו בנתינתן, הא לא קיימו את מצות השמחה ביום הפורים, וכשם שאם נתנו משלוח מנות ביום הקריאה, לא יצאו ידי חובת מצות משלוח מנות (עי' רמב"ם שם).

אלא דצ"ע, דמאידיך לשון הרמב"ם במעלת מצות מתנות לאביונים (שם פ"ב ה"ז, הובא במשנ"ב שם סק"ג): שאין שם שמחה גדולה ומפארה אלא לשמח לב עניים, ע"כ. משמע שמצות מתנות לאביונים היא מדין שמחת היום, וכמבואר בדבריו (שם ה"ד) שמצות יום פורים להיות יום שמחה ומשתה [דמהאי טעמא נמי חייב לאכול בשר ולשתות יין בסעודת פורים וכמבואר ברמב"ם (שם ה"ו)]. וכן נראה בדברי הריטב"א (מגילה ז, א) יעו"ש. ונסתר לכאורה מדין בני כפרים שקדמו וקראו בשני או בחמישי, וכן מהא דאין צריך לכוין בברכת 'שהחיינו' על מצות מתנות לאביונים.

תשובת מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א

הכל בכלל המצוה וראוי לכוין

תשובת מרן ראש הישיבה רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א

המחזור הוא כנראה, שהא ודאי, שאף אם נאמרה חובה מיוחדת של נתינת צדקה בפורים, אבל ודאי שלא נעלם מזה הקיום דין של "צדקה", אלא שבפורים ישנה חובה מיוחדת, לשמח ב"צדקה". אבל ברור, שיחד עם החובה המיוחדת של פורים, הריהו מקיים קיום דין מלא של מצוות צדקה.

ומובן היטב, שאע"פ שמתנות לאביונים, הוא חובה ותקנה מיוחדת לעשותה ביום הפורים, אבל כיון שיש בכך קיום דין ומצוה דאורייתא של צדקה, שוב לא שייך לברך על כך "שהחיינו", שהרי מצוות צדקה קיימת תמיד, אף שלא בשעת הפורים.

ומה שהביאו מהא דבני הכפרים שנתנו מתנות לאביונים ביום קריאת המגילה שלהם יצאו ידי חובתם, ואילו הוה זאת מדין השמחה ביום

א. על השחתה אין מברכים - בספר יפה ללב (ח"ג סימן תרפה אות ג) כתב שעל השחתה לא מברכים, ואפילו על השחתה של אומות העולם, כמו שמצינו בים סוף, שאמר הקדוש ברוך הוא למלאכים מעשי ידי טובעים ואתם אומרים שירה והקשה בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סימן פא) דהא משה וישראל כן אמרו שירה על מפלתם של מצרים. ונראה דמה שישראל אמרו שירה, לא אמרו אלא משום שעל ידי מפלתם של מצרים באה להם הישועה, אבל לומר שירה והלל על מפלתם בלבד אין אומרים, והראיה שאף ישראל יש להם למעט בשירה, שכתב המשנ"ב (סימן תצ סק"ז) שלכן אין גומרים את ההלל בשביעי של פסח מפני שביום זה נטבעו המצרים, ואמר הקדוש ברוך הוא מעשי ידי טובעין בים, ואתם אומרים שירה.

ב. יש בזה מזכרת עון - עוד טעם כתב היפה ללב, לפי שלא בא עמלק, אלא על שרפו ידיהם מדברי תורה, ואין ראוי לברך על דבר שיש בו מזכרת עון.

ג. הוא מצוה להגן מפני הסכנה - המשנה הלכות (ח"ז סימן פא) תירץ על פי מה שכתב הרשב"ש (סימן קעד) שלכן אין מברכים על ק"ש שעל המטה, משום שאינה אלא להגן מפני המזיקים, ולכן גם אין מברכים על מים אחרונים, שאינם באים אלא מפני הסכנה, וגם מחית עמלק, אינו אלא משום שהוא סכנה לעם ישראל.

ולכאורה לפי שלושה תירוצים אלו, גם אין מברכים על הריגת עמלקי. אבל מצאנו עוד תירוצים, שלפיהם יתכן שעל הריגת עמלקי יש לברך.

ד. אין מברכים על מצוה בפה - עוד טעם כתב היפה ללב, שאין מברכים על מצוה שהוא בפה, ודחה את הטעם הזה, דהא חזינו שמברכים על ספירת העומר. אולם הריגת עמלקי הוא מעשה.

ה. השכחה היא מחמת חסרוננו - בשו"ת חתן סופר (סימן עט) כתב הטעם משום מצות הזכירה, אינו אלא משום שיש שכחה, והשכחה הוא משום חסרון שלימות האדם, ומקורו מחטאות האדם, וכל שהדבר קרוב לקדושה אין בו שכחה, וכעין זה אמרו חז"ל, אילו היו ישראל שומעין התורה מפי הקדוש ברוך הוא לא היו שוכחים, ולכן לא שייך לברך על מצוה הזכירה, שהיא באה מקלקלתינו, כי טוב היה לנו, שהיינו מקושרים יותר אל הקדושה, ולא היינו צריכים את מצות זכירת עמלק. אבל הריגת עמלקי, יתכן שיש לברך.

ו. היא מצוה תמידית - המשנה הלכות (ח"ז סימן פא) תירץ לפי שאין למצוה זו זמן קבוע, שהרי יסודה לא לשכוח, ולדעת כמה שיטות צריך להזכיר בכל יום, וכיון שעיקר המצוה הוא שלא לשכוח, אין זה מוגבל בזמן, אלא בכל שעה צריך לזכור, לא תקנו על זה ברכה. והריגת עמלקי, שאין המצוה, אלא כשבא לידו הזדמנות להורגו, לכאורה יש לברך, דומיא דשחיטה, אף שהיא שאפשר לקיימה תמיד, כשבא לו מעשה השחיטה צריך לברך.

ז. הזכירה הוא רק חלק מהמצוה - עוד תירץ המשנה הלכות, שהזכירה הוא רק חלק מהמצוה, ועיקר המצוה, היא מחיית עמלק, ואין מברכים על עשיית חלק מהמצוה. ולכאורה

הריגת עמלקי היא מצוה שלימה, אף על פי שעוד נשארים הרבה עמלקים, וכן משמע מהחינוך שמי שבא לידו עמלקי ולא הרגו, ביטל מצות עשה. [וכעין מש"כ הפוסקים בענין רודפים אחריו להורגו ויכול להרוג רק אחד מהרודפים].

ח. הברכה היא ברכת התורה - בספר מקראי קודש (פורים סימן ב בהררי קודש) כתב שאפשר שברכת

אשר בחר בנו שמברכים על הקריאה, היא גם הברכה על מצות זכור.

לסיכום: לפי ג' הטעמים הראשונים אין לברך בהריגת עמלקי, אך לשאר הטעמים יש מקום לברך על כך.

חידה: כצד יתכן שקרא פרשת זכור מתוך ס"ת

שנכתב כהלכתו ולא יצא?

תשובה. כתב הפמ"ג (משבצ"ז סוף סימן תרצא) אם כתב מגילה על איסורי הנאה יצא, דאף במצות דרבנן אמרינן בה מצות לאו ליהנות ניתנו, ומבעיא לי,

הפורים, הלא ימי הקריאה של בני כפרים, לאו "יום פורים" הוא. נראה דאדרבא, כיון שהמצוה והתקנתא של מתנות לאביונים, היא לעשות קיום דין ומצוה של צדקה, לכן, מדיני התקנתא הוא, שיעשה כשהקהל מצוי, כדי להקל ולהרבות את הצדקה. לכן תלוייה חובת מצוה זאת של צדקה, ביום הקריאה, כי כך מתרבה שמחתם של מקבלי הצדקה, וכך קלה עליהם גביית הצדקה מן הקהל המרוכז במקום הקריאה.

אבל כל זה, הוא מחמת התקנתא המיוחדת בחובת ומצוות מתנות לאביונים, וודאי שכשהוא עושה אותה בשעת החובה והתקנתא, הריהו מקיים את המצוה של לשמח את האביונים בצדקה שהם מקבלים, אבל "שהחיינו", אין עושים על חובת מצוה זאת, כיון שבשעת חובתה מקיימים נמי קיום גמור של מצוה דאורייתא של "צדקה".

תשובת מרן הראב"ד רבי משה שטרנבוך שליט"א

מתנות לאביונים הוא מצוות צדקה, ותיקנו בפורים ליתן צדקה כדי לשמח את העניים ביום הפורים.

והא דבני הכפרים שחילקו מעות לאביונים ביום קריאתם יצאו, היינו משום שהתקנה לתת לעניים מיתלי תלי ביום שהקהל מתאספים אז יחד למקרא מגילה, מפני שאז העניים יכולים לקבל בנקל מכל הקהל, ואינם צריכים לטרוח בגביית ממונם אצל כל אחד בנפרד.

תשובה א. מדין שמחה ולכן אין מדקדקים¹

מנחת אשר (ולגר"א וייס, פורים סי' כח) עמד על ספק זה, האם מצות מתנות לאביונים היא מדין צדקה, שנצטוונו לתת צדקה ביום זה כדי להקל על העניים בשמחת פורים, או שמא אין זה גדר של צדקה, אלא עיקר המצוה הוא להרבות בשמחה, ומצוה יתירה היא לשמח העני והאביון.

והביא דברי הרמב"ן (ב"מ עה, ב ד"ה הא), שאין מדקדקים במעות פורים (וגמרא שם), לומר זה עני ראוי וזה אינו ראוי, אלא נותנים לכל, כדי שיהיו הכל שמחים עמנו, בין ראוי ובין שאינו ראוי. ומבואר מדבריו, שעיקר מצות מתנות לאביונים היא משום שמחה.

[והוסיף הרמב"ן: א. הדבר נלמד מהפסוק (אסתר ט, כב) 'ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות', וראה ביאור הענין בתשובה הבאה. ב. כן מבואר בירושלמי (מגילה פ"א ה"ד), שבפורים כל הפושט יד נותנים לו. ג. לכן נהגו בכל ישראל, לתת מתנות לאביונים אפילו לגויים, שכוין שאין מדקדקים בדבר ונותנים לכל אדם, אם אין אנו נותנים לגויים, יש בכך משום איבה. ד. אפשר שנכלל בדבר גם מה שפירש רש"י (שם ד"ה מגבת ואילך), שאין מדקדקים לומר שדי לעניים בכך וכך, אלא לוקחים עגלים לרוב, והמותר ימכרו ויפול לקופה של צדקה. וראה להלן (תשובה נה) בענין זה].

תשובה ב. אותו גדר כמו במשלוח מנות

הריטב"א (שם ד"ה ואין, וכעין זה במגילה ז, א ד"ה גרסינן) כתב כיוצא בזה: שאין מדקדקין בדבר, לומר אם הוא עני וראוי ליתן לו, אם לאו, אלא נותנים לכל אדם שיבא ויתבע. שאין יום זה מדין צדקה בלבד, אלא מדין שמחה ומנות, שהרי אף בעשירים כתיב (שם) 'ומשלוח מנות איש לרעהו'.

ובמנחת אשר (שם) ושלמי תודה (ולגר"ב"צ פלמן, פורים סי' כה אות ג) למדו אף מדבריו, שמתנות לאביונים היא מדין שמחה, וכעין מצות משלוח מנות [ויש שכתבו, שמכך שכתב הריטב"א (שם) שהוא מדין 'שמחה ומנות', משמע שהעיקר הוא לצורך סעודת פורים, כמבואר להלן (תשובה מו, ועוד)].

וכיוצא בזה כתב אילת השחר (ב"מ שם ד"ה מגבת), שאין כוונת הריטב"א (שם) שחייבים לתת לכל הפושט יד מדין משלוח מנות, אלא שהביא ראיה שחוב מתנות לאביונים אינו מחויב צדקה, אלא מאותו גדר כמו משלוח מנות, ולכן גם כשאין ידוע אם הוא עני נותנים לו [וכן יש לבאר בדברי הרמב"ן (שם)].

תשובה ג. יש את שני הדינים

יש שכתבו, שמשמע מדברי הריטב"א (שם) שיש גם את הטעם של צדקה, שהרי כתב 'שאין יום זה מדין צדקה בלבד, אלא מדין שמחה ומנות' [וכן הסיק מנחת אשר (שם), שיש את שני הדינים, כמבואר להלן (תשובה כא, ועוד). ולפי זה יש ליישב הסתירה ברמב"ם שהובאה בשאלתנו, כמבואר להלן (תשובה מד), ובתירוצי רבותינו לעיל].

¹ התשובות הבאות (א-לג; מו-ע) עוסקות בעצם החקירה, מהו גדר מצות מתנות לאביונים.

תשובה ד. תלוי אם צריך לתת לשני עניים גמורים

אילת השחר (שם) הקשה על הדין שכל הפושט יד נותנים לו (ירושלמי שם), מדוע חייבים לתת למי שהוא ספק עני, הרי אם יודעים בודאות שאינו עני, בפשטות אין צריך לתת לו.

ותירץ בשני אופנים: **א.** באמת צריך לתת לשני עניים גמורים, אלא שגם לאחר מכן, אם בא אדם נוסף ומבקש, צריך לתת לו. **ב.** החיוב של מתנות לאביונים הוא כך, שמי שרוצה ומבקש שיתנו לו, צריך לתת לו [וכתב שכך מסתבר יותר]. וכן כתב **מנחת אשר** (שם), שאף שתיקנו לכתחילה לשמח לב האביונים במתנות אלו, עיקר המצוה וכוונתה מתקיימת גם באופן זה, שנותנים לכל הפושט יד, משום שמכל מקום מתרבה שמחת פורים על ידי כך.

ויש שכתבו, שלפי הצד הראשון העיקר הוא מדין צדקה, ולכן צריך שיתן בודאות לעניים גמורים, ולפי הצד השני העיקר הוא מדין שמחה [ויש לדון בזה].

תשובה ה. מדין צדקה ולכן אין קצבה

בשו"ת רש"י (סי' רצג) כתב: במעות פורים אין קצבה, כל מה שירצה האדם ליתן יתן, מפני שהוא צדקה, וצדקה כל אחד ואחד יתן כפי עינו הטובה [וכן הביא שבולי הלפט (פורים סי' רב), וראה עוד בפרי מגדים (משבצות זהב סי' תרצד סק"א) ובמשנה ברורה (שם סק"ב)]. ולכאורה מבואר בדבריו להדיא, שהדין הוא משום צדקה.

אמנם בשלמי תודה (שם אות ד) דחה, שאין הכוונה שם למתנות לאביונים, אלא לסתם מעות שאוספים בפורים לצורך צדקה [והדבר נוגע לראיות נוספות].

תשובה ו. מדין צדקה ולכן חל במחשבה

הגהות אשר"י (מגילה פ"א סי' ז) כתב: מעות שחשב בלבו לחלקם ביום פורים, אינו רשאי לשנותם, אלא אותם מעות עצמן חייב לחלק. וביאר הבית יוסף (או"ח תרצד, ב), שהוא סובר שמתחייבים בצדקה במחשבה.

ובאילת השחר (שם) כתב, שיש לעיין אם נחלק על הריטב"א (שם), שהרי לריטב"א אינו מדין צדקה [משמע שסבר שלריטב"א אינו מדין צדקה כלל, שאם הוא גם מדין צדקה כמבואר לעיל (תשובה ג), לכאורה הדברים מתיישבים עם דברי הריטב"א].

תשובה ז. מצות צדקה מיוחדת בפורים

אילת השחר (שם) הוסיף, שאפשר שהחיוב הוא מדין צדקה, ואף שמדין צדקה גרידא אם חשב היום יכול לחלקו מחר, מכל מקום כיון שיש מצוה לתת צדקה בפורים, מחשבתו מועילה שיחול עליו חיוב לתת דווקא בפורים [ובפשטות כתב זאת לפי דעת ההגהות אשר"י (שם) והבית יוסף (שם), ולא בדעת הריטב"א (שם), וצ"ע בלשונו].

ומשמע מדבריו, שיש מצות צדקה מיוחדת לפורים, שאם לא כן מדוע חייב לתת דווקא באותו יום.

תשובה ח. התרגום תרגם 'ומעהא דצדקתא'

יש שהוכיחו שהוא מדין צדקה, מדברי התרגום על הפסוק (אסתר ט, כב) 'ומתנות לאביונים', שתרגם: ומעהא דצדקתא מתנן דחשיכי.

תשובה ט. תיקן צדקה כנגד 'יום טוב'

המלבי"ם (שם) ביאר, ששני דברים קרו בחודש הזה [כמבואר באותו פסוק (שם)]: **א.** נהפך 'מיגון לשמחה', וכנגד זה תיקנו לעשות 'ימי משתה ושמחה'. **ב.** נהפך 'מאבל ליום טוב', ויום טוב תכליתו לפרוש מהבלי העולם הזה לעבודת ה' ותורתו, וכנגד זה צוה מרדכי שיתנו צדקה, שהיא גם כן מצוה. ומבואר גם מדבריו, שזהו דין צדקה.

תשובה י. תיקן שמחה כנגד 'יום טוב'

יש שביארו לפי דרכו להיפך, שכיון שהוא כנגד 'מאבל ליום טוב', הרי שזהו דין שמחה, כמו ביום טוב (ראה דברים טז, יד-טו; פסחים קט, א).

תשובה יא. משלוח ומתנות כנגד משתה ושמחה

מנחת אשר (שם) כתב [כהמשך לדבריו לעיל (תשובה א-ב)], שבמהות ימי הפורים נאמר (אסתר שם) 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה', ויש לבאר, שמשלוח מנות הוא חלק מה'משתה', ומתנות לאביונים הוא משום ה'שמחה'.

אם כתב מגילה על עור עכו"ם או של עיר הנדחת דלשריפה קאי, דלענין שופר אמרינן (סימן תקפו) דלא יצא דבעי שיעורא, אבל במגילה דלא בעי שיעורא אולי יצא, או דלמא לא יצא דהוי כקורא על פה, ועיין בשו"ע (אבהע"ז סימן קכד ס"א) הכותב גט על איסור הנאה או של ע"ז, עכ"ד. ואי אמרינן דהוה כקורא על פה, הוא הדין הקורא זכור מתוך ס"ת שנכתב על עור ע"ז הוה כקורא על פה.

ובפתיחה להלכות תפילין כתב הפמ"ג: נסתפקתי אם כתב תפילין או ספר תורה על עור איסורי הנאה של עכו"ם אם הם מותרים, ולכאורה אי אפשר לאסור משום מן המותר בפיך, דהא הוא מותר לאכול, אלא שאסור בהנאה ומצות לאו ליהנות ניתנו.

ומדכתיב ועתה כתבו לכם, שצריך להיות משלכם, לא מצאתי כעת, עיין שם.

והנה מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א העיר דלכאורה לא הוה כקורא על פה, דהרי בשופר של עבודה זרה, אם לא היה צריך שיעור, לא אמרינן דהוה כאילו תקע באויר, וכל מה דפסלינן בשופר הוא משום דבעי שיעור, וא"כ במגילה דלא בעי שיעור, למה נפסול.

אלא דהעיר מו"ח שליט"א דפסול מטעם אחר, דהנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"ב סימן עד) נשאל על בכור תם, שנשחט בעבירה, ונעבד העור לשם קדושת ספר תורה ונעשה יריעה והתערבבה בשאר יריעות, ולא יכלו להכירה, ועשו מהם ספר תורה, האם מותר לקרות בה? והשיב: דאסור לקרות בו בציבור, והטעם דאי אפשר להקדיש עור של איסורי הנאה לסת"ם ע"י הזמנה ועיבוד, או ע"י כתיבה לשמה בקדושה, דכשם שאי אפשר להקדיש דבר שאינו שלו, הכי נמי אי אפשר להקדיש דבר של הפקר שהרי אינו ברשותו, ומה שמקדיש לא קדוש, ומאחר ואיסורי הנאה אין לו בעלים, דאיתא בכריתות (דף כד ע"א) בשור הנסקל שהוזמו עדיו כל המחזיק בו זכה בו. ופרש"י דהפקר הוא, ואינו יכול להקדישו, והא דאיתא בנדרים (דף לד ע"ב) היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו הקדש, כבר פירשו בה הרא"ש והר"ן דהוא בד' אמותיו, ושם הוא עצמו יכול לזכות בו. ולכן סיים דאסור לקרות בו בציבור משום דאין בו קדושת ספר תורה, ואין לומר שתתבטל יריעה זו ברוב, דדבר חשוב הוא ולא בטלה, יעו"ש.

עוד אמר מו"ח שליט"א שיש לפסול גם משום שכתב הבכור שור (שו"ת סימן א ובשבת דף קח ע"ב) דיריעה של ע"ז אינה נחשבת כאילו הוא מן המותר בפיך, ותחשב כאילו נבילה וטריפה, שהיא מן המין המותר, אלא היא פסולה לכתוב עליה סת"ם דהוי כמין טמא, וממילא אמר מו"ח שליט"א דגם למגילה צריכה להיות פסול מהאי טעמא.

שלח שתי מנות בשתי

פעמים, כל פעם מנה

אחת, האם יצא?

שאלה. שלח מנה לראובן, ולא היה לו עוד מנה, ואח"כ נזדמן לו מנה שניה ושלחו, האם יצא ידי חובתו, או שצריך לשלוח שני מנות בבת אחת? תשובה. בשאלה זו נסתפק הפסקי תשובה (סימן קמג) וכתב שאם תמצא לומר שמצטרפים, אם אכל הראשונה קודם שהגיעה השניה האם גם אז יצא? והוכיח מאיסור הוצאה בשבת, דאם הוציא חצי גרוגרת, ואח"כ הוציא עוד חצי גרוגרת דחייב, אבל אם אכל הראשונה קודם שהוציא השניה אינו מצטרף, והכא נמי כאן אם שלח אחת ואח"כ שלח השניה מצטרף, אך אם אכל את הראשונה קודם שקיבל את השניה לא מצטרף.

וכתב המשמרת חיים (עניני פורים ח"א א) דיש לחלק דבשבת בעינן מלאכה, ואם הוציא חצי גרוגרת

ואח"כ הוציא את השניה, הרי יש לנו מלאכה שלימה של גרוגרת, ורק אם נאכל הגרוגרת שאין בעולם מלאכה של גרוגרת, אז פטור, משא"כ במשלוח מנות הטעם דבעינן ב' מנות הוא משום חשיבות, דהוי מתנה חשובה, ואם שלח אחת ואח"כ שלח מתנה שניה, הרי שלח ב' מתנות גרועות ולא יצא.

ונראה דאם נאמר כדלעיל, שאף במנה אחת יש בה קצת מצוה, אם כן כאשר שלח שני מנות יש כאן מצוה שלימה. ונראה שאפשר לחלק ממלאכה בשבת לאידך גיסא, דבמשלוח מנות עיקר הכוונה שיהנה מב' מתנות, ואף אם אכל הראשונה קודם שבא השניה, מ"מ נהנה מב' מתנות, משא"כ גבי שבת דבעינן מלאכה אחת, של הוצאת גרוגרת, ובכדי לצרף חצי גרוגרת, זה לחצי השניה, בעינן שיהיה בעולם.

והנה בספר ארחות חיים (סימן תרצה יא) כתב בשם ספר שדה יהושע, שהשולח מנה אחת בבוקר, ומנה אחת בערב, יוצא ידי חובתו, ובכף החיים (אות לו) כתב בשם היפה ללב, שיש לשלחם בבת אחת, ולא בזה אחר זה. ויעוין בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סימן מו) שהאריך בזה, וסיים שלכתחילה מצוה מן המובחר, שישלח שתי המנות בבת אחת, אבל אם שולחן בזה אחר זה יצא, ואפילו אכל את הראשונה, קודם ששלח השניה, ואפילו כשלא היה בדעתו להשלים בשעה ששלח הראשונה.

לסיכום: יתכן שיצא.

האם מותר לאכול קודם משלוח מנות?

שאלה. האם מותר לאכול סעודת פורים, לפני משלוח מנות, או שמא אסור, כמו בשאר המצוות, שצריך קודם לעשותם, ורק אח"כ רשאי לאכול?

תשובה. מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א אמר שמותר לאכול קודם משלוח מנות מב' טעמים: א. גם הסעודה היא אחת ממצוות היום, ובכל אכילה מקיים מצוה זו, ומדוע עדיפה מצות משלוח מנות ממצות סעודת פורים. ב. היות והרגילות הוא שזה שולח לזה, וזה לזה, אם כן ודאי שיזכר במשך היום כישקבל משלוח מנות. [יש להעיר על טעם זה שבאבל, שאינו מקבל משלוח מנות לא שייך טעם זה].

ויש להעיר על הטעם הראשון, דזיל בתר טעמא, דהא דאסרו לאכול לפני כל המצוות הוא משום דעלול להימשך בסעודתו וישכח עד שיעבור היום, וטעם זה שייך גם לנידוננו, אף על פי שהסעודה היא מצוה. דהנה המהרש"א (ריש ברכות) הקשה על הא דתנן 'מאמתי קורין שמע של ערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן', איך הכהנים אוכלים תרומה בזמן קריאת שמע, והצל"ח (תחילת מסכת ברכות) תירץ שאכילת תרומה היא מצוה, ובמקום מצוה לא גזרו, אלא שכבר הקשה השפת אמת (שם) על דברי הצל"ח, דלדבריו שבתות ויו"ט ג"כ נימא הכי, כיון דאיכא מצוה באכילתו, ובמג"א (סימן רסז סק"ב) מבואר דגם בערב שבת אסור לאכול קודם קריאת שמע. ואולי לכן הוצרך מו"ח שליט"א לטעם השני.

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ו סימן קכו) כתב כמו מו"ח שליט"א שאפשר להתיר, א. עיקר התקנה הכי הוה דכתיב, 'משתה ושמחה ומשלוח מנות, איש לרעהו' הרי דהקבלה היתה קודם משתה ושמחה, ואח"כ משלוח מנות איש לרעהו, ב. הטעם של משלוח מנות הוא משום שאם אין לו לחבירו סעודה, ישלח לו מנות, והנה אמרו ז"ל בעל הבית בוצע תחילה, דטוב עין הוא יבורך, וא"כ צריך קודם לאכול, כדי שיתן לחבירו בטוב עין. [ויעוין עוד מש"כ בחלק (סימן צב), ויעוין עוד בשו"ת אז נדברו (ח"ו סימן סו) מה שהקשה על טעמי המשנה הלכות].

תשובה יב. שניהם מדין שמחה

במנורת המאור (נר ג כלל ד ח"ג פ"ג) מבואר ששניהם מדין שמחה, שכתב: **שהשמחה הגדולה לשלוח מנות איש לרעהו, והמובחרת מתנות לאביונים** [וכדי לשמוח שמחה יתירה, שישתה עד שיבסס. והני מילי בעושהו לשם מצוה וכו', אבל עתה שעושים בני אדם כל ימיהם כחגים, ושותים לשובע בכל יום, העילוי מהשמחה, והמצוה המובחרת היא, להרבות במתנות לאביונים, ולאכול ולשתות כראוי לו, שירבה מעט לשם שמחת פורים].

תשובה יג. כדי שיתבטלו ממלאכה

האלשיך (אסתר ט, יט) ביאר, שישראל לא קיבלו עליהם יום טוב להבטל ממלאכה [כמבואר בגמרא (מגילה ה, ב)], ולכן מרדכי התחכם בדבר, שיתבטלו ממלאכה ללא קבלה ממש. ולכן תיקן שיתנו מתנות לאביונים (שם, כב), שהרי רק לעניים יש צער מביטול המלאכה, שמבקשים לחם ואין, ועל ידי המתנות לאביונים לא ידאגו העניים ללחם, שהרי לחמם ניתן להם מאת העשירים [ולפי זה נראה שאין זה דין צדקה, אלא כדי שיתבטלו ממלאכה כמו ביום טוב. ומסתבר ששורש הענין הוא מדין שמחה].

תשובה יד. המשלוח מנות מונע בושה בצדקה

בספר אפריון (לבעל קיצור שולחן ערוך, לפרשת זכור) ביאר ענין המתנות

לאביונים, שבימי המן כשהיו ישראל בצרה, ולא היה להם בית המקדש שיכפר בעדם, עשו כל מה שביכולתם לעשות, והיו מרבים בצדקה לעניים [וסופם מוכיח על תחילתם, שהרי תיקנו אחר כך להרבות במתנות לעניים], ועל ידי זה ניצלו. וכיון שהרגישו שכל הצלתם היא בזכות הצדקה, לכן תיקנו שירבו בצדקה ביום זה באופן היותר מובהק. וידוע שהצדקה המעולה היא, שתגיע לעני באופן שלא יתבייש, ולכן תיקנו באותו יום משלוח מנות

איש לרעהו, כדי שעל ידי כך לא יתבייש האביון בקבלת המתנות, מאחר ודרך היום בכך [ומבואר מהדברים הללו, שמתנות לאביונים היא מדין צדקה].

תשובה טו. אין מברכים על כך כמו בצדקה

בספר אפריון (שם) הוסיף לבאר לפי זה, מה שהקדים הכתוב (אסתר שם) 'משלוח מנות', אף שמצות 'מתנות לאביונים' חשובה יותר, משום שעל ידי המשלוח מנות אפשר לעשות המתנות לאביונים בהידור.

ולפי זה ביאר תירוש ויצהר (שו"ת סי' קעב), שאין מברכים על מתנות לאביונים, כדרך שאין מברכים על הצדקה, מחשש שהעני לא ירצה לקבל [כפי שביאר הרשב"א (שו"ת ח"א סי' יח)]. ולכן גם אין מברכים על משלוח מנות, שאם יברכו על משלוח מנות ולא יברכו על מתנות לאביונים, נמצא שיהיה היכר בעיניהם, ויתביישו העניים, ולכן לא תיקנו ברכה על מצוה זו.

תשובה טז. תלוי אם יוצא במעות מעשר

המהרי"ל (שו"ת סי' נו שאלה ז) נשאל, האם אפשר לצאת ידי מתנות לאביונים, במעות של מעשר כספים. שאפשר לומר שכיון שהמעשר בלאו הכי שייך להם לא יצא, שהרי נותן להם משלהם. ואפשר לומר שעיקר התקנה היא כדי לשמחם, ואם כן יצא בכך [שהרי אינם מקפידים אם נותן להם מעשר או לאו, אלא שהם שמחים בכך שנותן להם, וטובת ההנאה של מעשר היא של הבעלים, וכשנותן לעני זה ולא לאחר יש לו שמחה].

והשיב המהרי"ל, שנראה שאינו יוצא במעות מעשר, כיון שהיא תקנה דרבנן, והיא דבר שבחובה, ונמצא שפורע חובו ממעשרו, ואין לו בו אלא טובת הנאה. ובפשטות הדבר תלוי בחקירתנו, וכפי שיתבאר.

תשובה יז. השואל והמהרי"ל נחלקו בכך

כתב סופר (שו"ת אור"ח סי' קלט) ביאר, שהשואל צידד שאין במתנות לאביונים משום מצות צדקה, אלא לשמח את העני ביום השמחה, ולכן יתכן לומר שיצא ידי חובה. ואילו **המהרי"ל** סבר שהיא מצות צדקה ככל צדקה, אלא שבפורים יש מצוה מיוחדת לתת צדקה ביום זה, ולכן אינו יוצא בדבר שבחובה כמעות מעשר [ונראה מה שדן לענין יציאת ידי חובת משלוח מנות ומתנות לאביונים בדבר אחד, וראה עוד בביאור הלכה (תרצה, ד ד"ה או)].

תשובה יח. אף מדין שמחה אינו מועיל

מנחת אשר (פורים סי' כח) ביאר הדברים באופן אחר, שהשואל הסתפק האם

נפלאים מעשיך

עובדות נפלאות ומחזקות

בעניני פורים וצדקה

היהודי התחיל לצעוק ולבכות ולהתחנן על נפשו

שישחררו, ושאל: הרי פורים היום וכל היהודים

שמחים ביום זה ואיך אשב בבית הסוהר, מדוע

עצרת אותי, במה חטאתי?

מעשה שהיה לפני כמאה שנים: רבה של מצרים ואב"ד היה הגאון רבי יוס טוב ישראל, מחבר ספר "מנהגי מצרים". זה היה בתקופת שלטון התורכים והוא היה ממונה מטעם המלוכה, והממשל התורכי נתנו לרב היהודי סמכויות והעמיד לרשותו שני שוטרים צמודים שיאבטחו אותו ושיוכל להעניש את הראוי לעונש. פעם ביום תשעה באב הלך הרב בדרכו לבית הכנסת רשב"י הנמצא ברחוב היהודים, ובתחילת הרחוב היה בית קפה של יהודי חילוני פורק עול תורה ומצוות איש ריק ופוחז, ובתשעה באב בית הקפה היה פתוח לרווחה. והנה בראות בעל בית הקפה את הרב פוסע לכיוון חנותו חמד לו לצון ורצה להתריס בפני הרב ולצערו, הרים את כוסו ובירך בקול רם "שהכל נהיה בדברו". חברו העיר לו שזה לא נאה ולא יאה לשתות לעיני הרב ביום ת"ב שהוא יום אבל לאומי על חורבן הבית. והוא זילזל ואמר: מה, כל שנה כל שנה ת"ב זה לנו 1800 שנה שחרב הבית! הרב שמע את דברי הבלע והחריש לא הגיב כלל והמשיך בדרכו לביהכ"ל.

מנהג היה להם ביום פורים לשלוח מנות איש לרעהו ולשרי המלוכה, היו מכינים מסוכר דבש ומיני מתיקה דמויות של מרדכי היהודי יושב על הסוס והמן מוליכו ברחוב העיר, המלך אחשורוש מושיט לאסתר המלכה את שרביט הזהב, והכל בצורה יפה להפליא. וזה האיש היה אומן גדול בהכנת מוצרים אלו והיה מכין מידי שנה כמות גדולה לפני פורים ומזה היה מתפרנס תקופה ארוכה. והנה בערב פורים שלח הרב את שמשו בליווי שני שוטרים שיביאו אליו את האיש הלז בעל בית הקפה ללא דין ודברים. אותו איש שעניין ת"ב נשכח ממנו לא ידע על מה ולמה הוא מובא ולכן התנגד בכל תוקף להתלוות אליהם בטענה שהם מקפחים את פרנסתו ביום שמחת לבו. אך השוטרים הבהירו לו כי חוק זה חוק וכולם שוים בפני החוק ואם לא יתלוו אליהם בצורה יפה יקחוהו בעל כרחו בצורה אלימה. כשראה כי כלתה אליו הרעה, בלית ברירה סגר את חנותו והתלוו אליהם.

כשהגיעו אל הרב פקד הרב לשומו במאסר למשך 48 שעות. בשמוע האיש כך הרים קולו בבכי הרי כל הסחורה אמורה להמכר כעת ואם לא הכל ילך לטמיון וזהו הפסד מרובה וכל פרנסתי תלויה בזה, והרב לא שעה לדבריו. התחיל לצעוק ולבכות ולהתחנן על נפשו שישחררו, ושאל: הרי פורים היום וכל היהודים שמחים ביום זה ואיך אשב בבית הסוהר, מדוע עצרת אותי, במה חטאתי? ענה לו הרב בלשון שהוא אמר, מה כל שנה פורים כל שנה פורים?! הרי פורים היה לפני 2000 שנה ומה לך ולזה, כמו שאין לך ת"ב כך אין לך פורים! במוצאי פורים פקד הרב לשחררו, ועקב כך הפסיד כסף רב (ענף עץ אבות).

הוא נכנס בסערה למשרדו של צורי נחמן בעל

העסק, התיישב מולו עם עיניים רושפות ואמר:

"תשמע חביבי אני לא מכיר אותך, אבל

התרגילים שלך לא מוצאים חן בעיני, אני מבקש

הצעת מחיר, ואתה על דעתך שולח סחורה, מה

אני חבר שלך?"

לאורי אלימלך המכונה "האינסטלטור האגדי" מתל אביב, היו ידיים של זהב. מה נאמר ומה נגיד, שום סתימה בעולם לא נעדרה מעיניו, כל ברז עקשן היה הופך למרגרינה בידי המיומנות. שלא לדבר על כך, שצינורות חלולים ודולפים במעבה האדמה היה קולט בחיישניו המחוודים ובאבחנה מקצוענית - שראוי להתקנא בה - הוא בנה והתקין תשתיות אלטרנטיביות לבניינים מטים לנפול, אשר מותם - מה לעשות - עדיף מחייהם.

אבל לא רק ידיים של זהב היו לאורי השרברב (מילה יותר מעוברתת, ברשותכם), גם לב של זהב פעם בין ראותיו. (לזכותו יאמר שלא כל עיסקה הוא היה בוחן לפני צבע הכסף, וגובה חבילת המרשרשים אלא גם ובעיקר עפ"י תרומתה לבניית ארץ ישראל, ולתושביה אותם אהב יותר מכל).

היא מצות צדקה, וצריך לתת משלו, או שהוא מצד שמחה, ואפשר לתת מעות מעשר [ומסתבר שזו גם כוונת ה**כתב סופר** (שם), אלא שדיבר על הצד שיצא, ודו"ק]. והמהר"ל השיב שבאמת החיוב הוא משום **שמחה**, ומכל מקום כיון שהיא חובה, אינה באה מן המעשר.

תשובה יט. איננה צדקה אלא הכשר מצות פורים

כתב הטור (או"ח תרצד, א): חייב כל אדם ליתן מתנות לאביונים. וביאר הב"ח (שם סק"א), שיש ללמוד ממה שכתב 'כל אדם', שאפילו עני המקבל צדקה, חייב לתת מתנות לאביונים, ממה שנתנו לו. **שאין דין המתנות לאביונים בפורים כדין שאר צדקה, אלא הכשר מצות פורים הוא לתת מתנות לאביונים, וכדין ארבע כוסות בפסח (פסחים צט, ב), שגם העני שבישראל חייב בהן [אבל שאר צדקה של כל השנה, אין עני המקבל צדקה חייב בה, אלא פעם אחת בשנה יתן דבר מועט (ראה שו"ע יו"ד רמט, ב)].**

תשובה כ. זוהי צדקה ואביונים פטורים ממנה

פרי חדש (שם) נחלק על הב"ח (שם), וכתב שמסתבר שהאביונים פטורים ממתנות לאביונים [ולענין משלוח מנות כתב הפרי חדש עצמו (או"ח תרצה, ד), שגם עני המתפרנס מן הצדקה חייב במשלוח מנות].

ובמנחת אשר (פורים סי' כח) **ושלמי תודה** (פורים סי' כה אות ג) ביארו, שהם נחלקו בחקירה זו, שלדעת הב"ח הטעם הוא משום שמחה, ועל כן אף האביונים חייבים. ואילו לדעת הפרי חדש הטעם הוא מדין צדקה, ועל כן האביונים פטורים.

תשובה כא. מחמירים לשני הצדדים

מנחת אשר (שם) הקשה, שבהמשך דברי הב"ח (שם סק"ב) מבואר שמצות מתנות לאביונים היא מדין צדקה, ולכן אם חשב בלבו לתת לעניים בפורים, אסור לשנות זאת [כמבואר לעיל (תשובה ו)].

ותירץ, שיש את שני הדינים במתנות לאביונים - דין צדקה ודין שמחה - ומחמירים לשני הצדדים, שמצד אחד מתחייב האדם במחשבה, כדין כל צדקה, ומאידך אף העני חייב במתנות לאביונים, משום מצות השמחה שיש בה [ויש להוסיף, שכן משמע מלשון הב"ח (שם סק"א), שכתב שאין זה 'כדין שאר צדקה', ומשמע שיש בכך גם ענין של צדקה, אלא שאינה צדקה רגילה. וראה לעיל (תשובה ג) שכן מבואר ב**ריטב"א** (שם)].

וכתב שלפי זה נמצא דבר חידוש, שאין העני מתחייב במחשבת ליבו, שהרי לגבי העני אין חיוב מצד מצות צדקה, אלא משום מצות השמחה.

תשובה כב. גדר אחד עם שני פנים

עוד כתב מנחת אשר (שם), שבאמת נראה שאין כאן שני דינים, אלא דין אחד וגדר אחד, שיש לו שני פנים. שבאמת פשוט שבמתנות לאביונים מקיימים מצות צדקה, שהרי כל הנותן משלו לעני ולאביון הרי זו מצות צדקה. אך הסיבה שחייבו חכמים לתת מתנות לאביונים ביום זה דווקא, אינה אלא כדי להרבות שמחת פורים. ולכן אמרו (ירושלמי מגילה פ"א ה"ד) שכל הפושט יד נותנים לו, כיון שבכך מתקיימת כוונת המצוה [וראה עוד לעיל בתשובות רבותינו].

תשובה כג. אף בצדקה יש גדרים נוספים

עוד ביאר מנחת אשר (שם), שאף במצות צדקה עצמה מצינו כן. שהרי בפשטות גדר הצדקה אינו אלא לפרנס את העניים, ומכל מקום רואים אנו, שלמעשה תיקנו והנהיגו אופנים שונים במצוה זו. שהרי אמרו (גיטין סא, א), מפרנסים עניים עכו"ם עם עניי ישראל, ואף על פי כן ודאי שכל מי שתורם לקופת הצדקה קיים מצות צדקה. וכן ההולך ממקום למקום נותנים לו דין עני (וחולין קל, ב), וכן מי שאינו יכול למכור נכסיו במחיר ראוי (ב"ק ז, א), אף שכל אלו אינם עניים ממש, מקיימים בהם מצות צדקה.

כן, כן, יש חיה כזו, אינסטלטור שרואה במלאכתו מלאכת קודש, וכל ברז שהוא תוקע בקיר של מקלחת או כיור שהוא מדביק לפינת נטילת ידיים, הם עוד כותל בבית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו אמן.

ומה לנו להאריך בתכונותיו המפליגות, די את נציין שבמשך 30 שנה הוא ספון בין בתים דירות ובניינים, מותח צינורות עליזים מן המוביל הארצי היישר למטבחים חדשים וישנים, ולגינות ירוקות ומצהיבות. הנה כי כן גם שמה של החברה הקטנה שלו מאזכר במידה רבה אז נפשו הטובה ותפישתו האידיאולוגית "שרברבות ארץ ישראל למען תושביה בע"מ".

"שם ארוך" אמרו היחצני"ם, "אבל עם המון נשמה" אמרו הרגישים.

* * *

במשך 30 השנים האחרונות התגורר לו אורי שלנו בקומה שלישית בדירה בגודל בינוני בשכונה ממוצעת, ולא פזל לגדולות.

בוקר אחד קמה אשתו רוזה עם רעיון חדש, שמעולם לא עלה על שולחנם של בני הזוג המטופלים בארבעה ילדים נשואים, ועוד כמה וכמה נכדים חביבים.

"ראה אורי שנים רבות אנו חיים בצניעות, ולמרות השפע בפרנסה גרנו בדירה הצנועה שלנו, אבל כיום בלי עין רעה, בריאות יש, וגם כסף לא חסר, הדירה קטנה מלהכיל את הנכדים, בוא נבנה לנו בית חדש, על חלקת אדמה עם גינה ועצי פרי, ונזדקן לנו בנחת. מגיע לנו אורי, מגיע לנו".

האמת היא שאילמלא רוזה, שתיל הרעיון לא היה נשתל על קרקע ליבו של אורי, אבל הנה זה קרה. אורי שתל את הרעיון בשתי ידיים, שיחרר כמה חסכוניות רכש חלקת קרקע בת 700 מ"ר, ופתח במרץ רב במבצע אדריכלי - הנדסי, ותוך פחות משנה קיבל רישיון בניה.

הוא הצמיד לימינו את הקבלן הוותיק געצל שרייבר, וביקש ממנו להתחיל לבנות, "אתה בונה געצל", ואני קונה את כל חומרי הבנין". געצל הנהן.

עוד באותו שבוע יצא אורי ריחרוח מחירי חומרי הבנין, בלוקים, ברזל, חול, מלט, בטון ה-כ-ל. הוא נע מחברה לחברה וקיבל כחמש הצעות מחיר, עם הפרשים סבירים בין ספק אחד למשנהו.

ההחלטה היכן לקנות מסה כה גדולה של חומרי בנין היתה קשה לאורי והוא התחבט. געצל נידנד, אבל אורי ביקש שימתין. והנה, ללא הודעה מוקדמת בשעת בוקר, מקבל אורי פלאפון בהול "אורי, מדבר געצל, אני כאן בחלקה שלך, עם המהנדס, ולא יאומן כי יסופר נוחותות כאן עכשיו שש משאיות גדולות, עם ברזל, עם בלוקים, עם חול, עם מלט. בקיצור כמות ענק של סחורה שעפ"י העין שלי, תספיק לבנות את כל הוילה עם אפשרות גם לבנית המחסן שדיברנו עליו".

אורי שאג: "ריבוננו של עולם, לא הזמנתי סחורה מאף אחד! בדוק מי הספק החצוף שעשה דין לעצמו".

געצל ביקש תעודת משלוח מאחד הנהגים עיין בה והודיע "מדובר בחב' האחים נחמן בע"מ" מרח' הפלדה 24 באזה"ת הישן".

"הוי הם חצופים אני לא הזמנתי מהם דבר... ועוד שש משאיות! אני אתן להם על הראש לאחים נחמן, הם יקחו את הכל בחזרה. פרוטה הם לא יראו ממנו".

אורי חייג לאחים נחמן בע"מ.

"אחים נחמן" שלום מדברת חנה.

"בוקר טוב חנה, מדבר האינסטלטור אורי אלימלך, מי הזמין אצלכם סחורה? אני בטח לא, ואתם מורידים שש משאיות בלוקים ומלט. אני לא מתכוון לשלם..." קחו הכל!!!".

"סליחה אדוני הנכבד, אבל הסחורה שולמה".

"שולמה? הו, אתם שועלים, מי יודע איזה תרגיל תיכננתם...מי שלם?! מה שילם?!"

אורי ניתק את השיחה, הניע את הגי'פ ולחץ על הדוושה רותח כמו קומקום של בוקר הרבה לפני הקפה.

הוא נכנס בסערה למשרדו של צורי נחמן בעל העסק, התיישב מולו עם עיניים רושפות ואמר: "תשמע חביבי אני לא מכיר אותך, אבל התרגילים שלך לא מוצאים חן בעיני, אני מבקש הצעת מחיר, ואתה על דעתך שולח סחורה, מה אני חבר שלך? והפקידה שלך מוסיפה חטא על פשע ומספרת לי סיפורי מעשיות שהסחורה שולמה. לא שולמה ולא אשלם, קחו ה-כ-ל. ממש הגזמתם".

צורי נחמן בן ה 30 חייד חייד ענק עם מקסימום שיניים, מזג כוס מים צוננת לאורי, וביקש שיברך וירגע.

"לא נרגע!" דחה אורי את הכוס.

"ובכן" ביקש צורי לפני שאתה כועס ורותח, תרשה לי לספר לך סיפור קטן, זה יקח לא יותר משתי דקות ואח"כ אם תרצה תוכל להחזיר את הסחורה..."

אורי ברך "שהכל" לגם באיטיות מן המים, ונשען על מסעד הכסא נסער. יש לו עוד זמן לסיפורים, לנחמן.

אורי מספר: "לפני 20 שנה, אולי שנה או שנתיים יותר, אלמנה צעירה מטופלת

ואם כן הוא הדין לענין מתנות לאביונים, שאף שבאמת יש כאן מצות צדקה, שהרי כל ענין המצוה הוא נתינה לאביונים, מכל מקום כיון שטעם התקנה הוא משום שמחת פורים, תיקנו שכל הפושט יד נותנים לו (ורושמי שם), כדי שיהיו הכל שמחים.

תשובה כד. גדר אחד למשלוח ומתנות

עוד הביא מנחת אשר (שם), **שבכלבו** (סי' מה ד"ה ואחר צאתם) כתב 'ומשלחין מנות איש לרעהו, ואל העשיר שולח שני מנות, ואל העני מנה אחת' [וכן כתב **ארחות חיים** (ח"א הלכות מגילה ופורים אות לה)]. הרי שכלל משלוח מנות ומתנות לאביונים בחדא מחתא, כאילו הם ענין אחד. ומבואר שמשלוח מנות ומתנות לאביונים הם גדר אחד ממש, ואין הם חלוקים אלא בפרטיהם ודקדוקיהם.

תשובה כה. שניהם להרבות אהבה וריעות

בבית זבול (שו"ת ח"ג סי' יח אות ה) מבואר כעין זה, שגדר מתנות לאביונים הוא כמו משלוח מנות, להרבות אהבה וריעות [וכתב שמה שהוזכר (ב"מ שם) 'מגבת פורים', הוא ענין אחר, שאוספים לעניים לצורך הסעודה, ואין צריך לגבות דווקא בפורים. וכן מבואר לעיל (תשובה ה)].

תשובה כו. משום פרסומי ניסא

חשוקי חמד (כתובות סז, ב ד"ה צייר) למד מדברי **הב"ח** (שם), שבמצות מתנות לאביונים יש גם משום פרסומי ניסא, ולכן חייב גם אביון בכך [כמבואר בלשונו שהובאה לעיל (תשובה יט)]. אמנם **מנחת אשר** (שם) כתב, שאין כוונת הב"ח לפרסומי ניסא ממש, אלא שזהו חלק ממצות משתה ושמחה].

ויש שכתבו שכן מבואר בדברי **הרא"ש** (מגילה פ"א ה"ז) שכתב: וגם עיקר **פרסומי ניסא** הוא ביום, בזמן משתה ושמחה, **ומתנות לאביונים** ומשלוח מנות.

תשובה כז. צריך לתת בפני האביונים

עוד כתב חשוקי חמד (שם) שלפי טעם זה, שהוא משום פרסומי ניסא, וכן לפי דברי **הריטב"א** [שהובאו לעיל (תשובה ב)] שהטעם הוא משום שמחה, נראה שצריך לתת מתנות לאביונים בפניהם, באופן שירבה שמחה [ואין לחשוש לבושה, כיון שנותנים גם משלוח מנות, עיין שם].

והביא שכיוצא בזה כתב גלינוני הש"ס (שבת י, א בתוס' ד"ה הנותן), שבמתנות לאביונים כיון שנאמר לשון 'מתנה', צריך העני לדעת שניתן לו [עיין שם מקורי, וראה עוד בתשובות **והנהגות** (ח"א סי' תד)].

תשובה כח. אין המטרה להרבות רעות

רבבות אפרים (שו"ת ח"ד סי' קעב) הביא, שבעל **משכן משה** נחלק על **גלינוני הש"ס** (שם), וביאר שהחילוק אינו בין לשון מתנה ללשון צדקה, אלה במהות, שהמהות של מתנה היא לעשות קשרי ידידות, ולכן צריך שידע מי הנותן, אבל המהות של צדקה היא שתהיה לעני פרנסה, ועל כן אין צריך להודיעו.

ולפי זה ביאר, שבמתנות לאביונים, אף שהדבר נקרא 'מתנה', אין זו מצוה להרבות ריעות [שזו המצוה של משלוח מנות], אלא המצוה היא **כדי שיהיה לעני מזון ושתיה בפורים, וכדי לפרנס העניים ביז רחבה, ולפרנס הנס, וכפי שכתב הרמב"ם** (שם הי"ז), שהוא לשמח לב עניים, ועל כן אין צריך שידע מי הוא המקבל ומי הוא הנותן [ודו"ק שעירב כמה טעמים. וכיוצא בזה הביא בשם הגר"י **ליבעס**, שהוא דין צדקה שמטרתה לשמח לב העניים].

תשובה כט. היא כעין מצות צדקה

רבבות אפרים (שם) הסכים עמו, והביא שכן כתב **מקראי קודש** (פורים סי' לט הערה ב), שמתנות לאביונים היא **כעין מצות צדקה**, שעדיף שלא ידע מי נתן, ולא ידע הנותן למי נתן, כמבואר **בשולחן ערוך** (ור"ד רמט, ז, וראה שם ס"ו) שזוהי הצדקה המובחרת.

תשובה ל. תיקן צדקה לכפרה ושדבכו במדותיו

מגילת סתרים (לבעל נתיבות המשפט, אסתר ט, יט) ביאר, שישראל שבאותו הדור תיקנו בתחילה 'יום טוב' (שם), משום שסברו שהחטא הוא על שנהנו מסעודת אחשורוש (מגילה יב, א), וכיון שעשו תשובה ונתכפר להם, נעשה המשתה של אחשורוש לזכות, כי גדולה תשובה שזדונות נעשו לזכויות (וימא פו, ב). ולכן עשו משתה ושמחה, להורות שיש להם לשמוח במשתה שעשו בתחילה. ולכן עשו גם כן 'יום טוב', משום שראו מחיית עמלק, וחשבו שזוהי אתחלתא דגאולה [וכל זה לפי דעתם שהחטא היה קל].

אבל מרדכי תלה הדבר שהיה זה בעוון שהשתחוו לצלם (מגילה שם), ולא קידשו השם, וידוע שהמחלל שם שמים אין לו כפרה עד שימות (וימא פו, א). וידע ברוח הקודש, שההצלה היא דרך חנינה מאת הקב"ה, ולכן תיקן מתנות לאביונים (אסתר שם, כב), לומר שעדיין לא נטהרו מהחטא לגמרי, ונאמר (דניאל ד, כד) 'וחטאך בצדקה פרוק'. וכן כדי שידבכו במדותיו יתברך, מה הוא חנון אף אתה חנון וכו' (שבת קלג, ב). וביטל את ה'יום טוב', משום שאין זו אתחלתא דגאולה.

תשובה לא. צריך לעשות 'מעשה צדקה'

רבבות אפרים (שם) למד מדבריו, שישוד דין מתנות לאביונים, הוא דין מיוחד של **עשיית מעשה צדקה** ביום הפורים, ואין זה רק לשמח לב עניים בפורים, אלא שצריך עשיית מעשה צדקה בפורים [ויש לבאר, שלמד זאת ממה שכתב שהיו צריכים להדבק במדותיו יתברך. וכן מעצם הענין, שהדבר נועד להורות שצריכים תיקון לחטאם, וזה שייך על ידי נתינת צדקה בפועל. אמנם ראה בשאלתנו, שלפעמים יוצאים ידי חובת מתנות לאביונים לפני פורים, וכן מבואר להלן (תירוץ לג)].

תשובה לב. כאן העיקר מצד הנותן

עוד הביא רבבות אפרים (שם) בשם הגר"ב **זילבר**, שיש חילוק בין צדקה למתנות לאביונים, שבצדקה העיקר הוא שיהיה 'די מחסורו' (דברים טו, ח) של המקבל, אלא שיש גם מצוה מצד הנותן, שיקנה בנפשו מידת הנדיבות (שם, י). אבל במתנות לאביונים, העיקר הוא מצד הנותן, מה שגורם נדיבות הלב, וזה כנגד ה'מפוזר ומפורד בין העמים' (אסתר ג, ח), וזה יסוד הדין המיוחד (ירושלמי שם) שכל הפושט יד נותנים לו [וכתב שיש לפקפק בזה].

תשובה לג. יכול לתת לפני פורים

צמח יהודה (שו"ת ח"ג סי' ריח) חקר כעין חקירתנו, האם מצות מתנות לאביונים היא מדין צדקה, או לא. וביאר **שבעל המאור** (מגילה ב, א ד"ה אמר, הובא במגן אברהם סי' תרצד סק"א) סובר שזהו גדר של צדקה, ולכן סבר שאפשר לתת לעני קודם הפורים מתנות לאביונים, ואם לא אכל את המעות קודם פורים, מקיים את המצוה [וראה מה שהוסיף בזה].

תשובה לד. אין מברכים על צדקה כלל²

שפתי יצחק (גיטין סי' כב) הביא הראיה שהובאה בשאלתנו [בתוספת נופך], שהנה **השל"ה** (ח"א דף פז, א; מגילה ד"ה כשמברכין) כתב, שכאשר מברך אדם על קריאת המגילה ו'שהחיינו', יכוון שיוצא בברכות אלו גם על סעודת פורים שיאכל, ומצות משלוח מנות [כי סעודת פורים ומשלוח מנות הן גם כן מצוות מדברי קבלה, וראוי היה לברך עליהן ברכות מעין אלו, אלא שהברכות הללו מוסבות גם על מצוות אלו, ש'מקרא מגילה' כולל מה שכתוב בתוכה]. **וכן פסקו המגן אברהם והמשנה ברורה** (סי' תרצב סק"א) לענין ברכת 'שהחיינו'. וכל האחרונים הנ"ל לא הזכירו מתנות לאביונים. ובהכרח שסברו שזהו מדין צדקה בעלמא, וכיון שמצות צדקה נוהגת בכל יום ויום, לא שייך בה לברך 'שהחיינו'.

ויש שהוסיפו, שגם לדעת השל"ה (שם) שהזכיר ברכת המצוות, ברכת המצוות אינה שייכת בצדקה, כפי שאינה שייכת בכל מצות צדקה [ויש לדון בזה].

בשישה ילדים קרסה תחת נטל העומס הנפשי והכלכלי. היה זה לאחר שהבחינה כי מים נוזלים מן הכתלים. החיים בדירה הקטנה הפכו לגיהנום, הכל טחוב ורטוב, חשבון המים האמיר, אחד השכנים אמר לה שמדובר בדליפה חמורה בצנורות שבתוך הקיר, ומדובר בתיקון בעלות של אלפי שקלים. האלמנה מררה בבכי, אין לה כסף לקנות לחם וחלב ומהיכן תמציא אלפי שקלים לתיקון הצנורות.

"וכשהגיעו מים עד נפש, היא חייגה בדחילו ורחימו לאינסטלטור אחד וזה הגיע, איבחו את התקלות, ואמר: "גבירתי, מדובר פה בתיקון מורכב, צריך להחליף מחצית מהצנרת של הבית, צריך לפני כן לשבור שלוש קירות ולהקימם מחדש. זו צרה לא קטנה, הדורשת גם סכום גדול".

האלמנה ניגבה דמעות ובתמימותה אמרה, "אני אדבר עם העובדת סוציאלית שלי אולי העיריה תשלם".

"אוקי" השיב האינסטלטור "את תעשי את המוטל עליך ואם העיריה תשלם, אבצע את העבודה. למחרת בבוקר הלכה האלמנה לעובדת סוציאלית שלה וזו פרצה בצחוק גדול "פרוייקט שיקום שכונות מממן רק שיפור חזות הדירה" הסבירה העוסי"ת "אבל לא תקלות של אינסטלציה".

"האלמנה יצאה החוצה פגועה וחסרת אונים, היא עלתה לאוטובוס ואחרי רבע שעה נכנסה לביתה ומגלה הפתעה. בבית התייצבו להם האינסטלטור ושני פועלי, שוברים קירות ומפנים אותם, כשמסביבם מביטים ילדי האלמנה. היתומים הביטו בעיניים משתאות על מלאכת השבירה והבניה. הכל נעשה במיומנות, הקירות נבנו בזריזות, צנורות חדשים הוכנסו, ברזים נוצצים הורכבו לכל הכיורים, והיתומים, בעיקר השניים הגדולים, הביטו בכל פעולה בסקרנות מהולה בחדווה. אחרי יומיים של עבודה מאומצת הדירה הקטנה של האומללה הבריקה מנקיון. גם הכתלים נמרחו בצבע חדש, האלמנה היתה מאושרת ושאלה את האינסטלטור כמה אני צריכה לשלם? והוא השיב לה: "סליחה? יש לך טעות גבירתי, העיריה שילמה, העיריה שילמה הכל..."

"אתה מבין אורי אלימלך ידידי, האלמנה מאד שמחה לגלות שבניגוד לדברי העובדת סוציאלית, העיריה כן שילמה את ההוצאה הגדולה והיא יכולה לחיות בדירתה באושר רב מבלי לשלם ממה שאין לה. אבל שני היתומים הגדולים הבינו, שהעיריה לא שילמה פרוטה, ולא חצי פרוטה".

אורי הזדקף מכסאו, תופף בעצבנות על שולחן הכתיבה של צורי נחמן ושאל: "נו, אתה חושב שהסיפורים התמימים שלך מעניינים אותי? אני עוד אחשוף פה את התרגיל המתוחכם שעשיתם לי ותחבתם לי שש משאיות מבלי שביקשתי?" צורי נחמן שלף פתק קטן מן המכתבה שלו, הוציא את עט הפלסטיק מכיס חולצתו ורשם "אורי יקירי, את שש המשאיות שירדו בחלקה שלך, העיריה שילמה!!!"

אורי פער שתי עיניים מוכות בתדהמה, ושמע את צורי מסכם את סיפורו "ידידי, האלמנה זו אמא שלי, היתומים שהביטו בך ולמדו את המקצוע ממך, אלו אחי הגדול חנוך ואני. 20 שנה שאנו מחפשים כדי להודות לך על שמחת החיים שהכנסת לבית שלנו, באחת התקופות האיומות בחיינו". צורי קם וחיבק חזק את אורי ולחש לו "זה לא שש המשאיות, זה הלב שלנו, שזוכר לך הכרת הטוב. אבל תמיד נחמד להאשים את העיריה".

פרי קטן מאחורי הסיפור

הרב המגיד שלמה לוינשטיין שליט"א, סיפר סיפור אמיתי ומרגש זה לאוזני קהל צמא. סיפור שטיפטף הרבה יראת שמים ללבבות, וחיזוק באמונה. סיפור שמזכיר לכולנו שהקב"ה מחייך גם בעולם הזה, על לחמים ששולחים על פני המים.

לכשעצמי קיבלתי ריגוש נוסף, ערנות לצרכיהם של אלמנות ויתומים שכל הטבה ולו הקטנה ביותר, מוסיפה להם שמחת חיים עצומה, ומוסיפה הרבה סגוריה על מי שליבו רחום וחנון לילדיו, שהרי הוא אבי יתומים ודיין אלמנות (קובי לוי, העיתונאי 4).

שני סיפורים קצרים

מעשה נפלא מאחד העשירים הגדולים, שקראו לו דיינס. הוא היה בתקופת מלחמת העולם הראשונה עשיר מפלג, מליארדר, והחזיק את כל הישיבות בליטא, ובפרט את ישיבת נובהרדוק. אחר כך כשהגיעה המהפכה הקומוניסטית, לקחו ממנו את כל מה שהיה לו, והוא נשאר עני מרוד, ממש עד פת לחם, עני ואביון. אבל בזמן שהוא היה עדין עשיר, לקח שני חתנים לשתי בנותיו, שהיו גדולי עולם: האחד רבי אברהם יצחק בלוך, והשני אחיו. שני תלמידי חכמים גדולים: האחד ראש ישיבת טלז', והשני ר"מ בישיבה זו. הוא אמר תמיד: "מכל העשר שלי לא נשאר כלום. אבל שני יהלומים נשארו לי, אלו שני חתני". (אנשי קודש - דרשות מענייני צניעות)

הצדיק ר' לוי יצחק מברדיטשוב, שלח פעם את משרתו לבית גביר עשיר אחד, שיבקש ממנו נדבה לפדיון שבויים. אותו גביר היה ידוע בעיירה לעשיר קמצן

² התשובות הבאות (לד-מ) עוסקות בראיה הראשונה, מכך שלא מכוונים על כך ב'שהחיינו'.

תשובה לה. אין מברכים על צרת אחרים

שלמי תודה (ס'י' כב אות ה) דחה, שהטעם שלא הזכירו מתנות לאביונים הוא מטעם אחר, שלא שייך לברך 'שהחיינו' על מתנות לאביונים, משום שאין מצוה זו אלא על ידי שיש אביונים בישראל, ואי אפשר לשמוח כל כך בדבר התלוי בצרת חבירו [ובשפתי יצחק (שם) דחה דחייתו, שבשולחן ערוך (או"ח רכג, ב) מבואר, שמי שמת אביו וירש ממנו, מברך 'שהחיינו', ואין לך תלוי בצרת אחרים יותר מזה. ויש שכתבו, שבאופן זה אין זו צרת אחרים, אלא צרת עצמו, וצ"ע].

תשובה לו. צריך לקיים קודם התפילה

בצל החכמה (שו"ת ח"ו סי' פא) ביאר דברי המגן אברהם (שם), על פי מה שכתב **היסוד ושורש העבודה** (שער יב פ"ו), שיש להדר בקיום המצוה של מתנות האביונים קודם התפילה, כדי שיוכל האביון להכין צרכי הסעודה, ונמצא שלא שייך לכוון ב'שהחיינו' של יום על מתנות לאביונים, שהרי כבר קיים המצוה לפני כן [וראה ב**סיוד יסוד ושורש העבודה** (עמ' תשנג), שכתבו שיש לכוון ב'שהחיינו' בשחרית אף על מתנות לאביונים, ולפי מה שנתבאר אין זה שייך לפי שיטתו. אמנם יש לידע, שההלכות שנדפסו שם אינם מדבריו].

ולפי זה אין ראיה מדברי המגן אברהם שהוא מדין צדקה. וכן דחה **שלמי תודה** (שם).

תשובה לז. רוב הפוסקים חולקים

שלמי תודה (שם) דחה דחייתו, שרוב הפוסקים סוברים, שיש לתת מתנות לאביונים לאחר התפילה והקריאה. ואם כן חוזרת הראיה מדברי **המגן אברהם** (שם), שלא כתב שיש לכוון ב'שהחיינו' על מתנות לאביונים, אף על פי שלא קיימו מצוה זו, ובהכרח שהיא משום צדקה.

תשובה לח. מכך שאינו מכוון בלילה

עוד דחה שלמי תודה (שם), שהנה **בפרי מגדים** (אשל אברהם שם) כתב, שלדעת **השולחן ערוך** (שם ס"א) שאין מברכים 'שהחיינו' ביום, יכוון ב'שהחיינו' של הלילה על כל מצוות היום. ואם כן היה צריך לכוון ב'שהחיינו' של הלילה על מתנות לאביונים שלמחר, שהרי כאן לא שייך הטעם שכבר קיים. ובהכרח שסברת **המגן אברהם** (שם) היא, שלא שייכת ברכת שהחיינו על מצוה זו, משום שהיא מחמת מצות צדקה [ויש להעיר, שהפרי מגדים עצמו (שם) כתב, שבאמת יכוון גם על מתנות לאביונים, ואם כן מה הראיה מדבריו לדברי המגן אברהם (שם)].

תשובה לט. חששו שמא לא ירצו לתת

פסקי תשובות (ס'י' תרצב אות ה והערה יט) כתב [על פי **בצל החכמה** (שם) ו**תשובות והנהגות** (ח"א סי' תד)], שהפוסקים לא רצו לכתוב שיש לכוון ב'שהחיינו' על מתנות לאביונים, **משום שחששו שמא יבוא עני לפני קריאת המגילה**, ולא ירצו לתת לו מתנות לאביונים, משום שעדיין לא בירכו 'שהחיינו' [ולפי זה אין ראיה מדברי **המגן אברהם** (שם), ולכאורה לא שייכות הדחיות הקודמות, ודו"ק].

תשובה מ. יש לכוון גם על מתנות לאביונים

עוד הביאו בצל החכמה (שם) ו**פסקי תשובות** (שם ובהערה כ) כמה אחרונים, שכתבו שיש לכוון ב'שהחיינו' על מתנות לאביונים [ובהכרח שסברו שיש לקיים זאת לאחר התפילה]. ולכאורה מוכח מדברי האחרונים הללו, שאין הטעם משום צדקה, שאם כן אין לכוון על כך ב'שהחיינו', כמבואר בשאלתנו.

תשובה מא. תיקנו קודם משום שעניניהם נשואות³

שלמי תודה (ס'י' כה אות ג) הקשה הסתירה בדברי **הרמב"ם** (פ"ב מהל' מגילה ה"ד והי"ז), שמצד אחד מבואר בדבריו שמצות מתנות לאביונים היא מדין שמחה, ומצד שני כתב, שבני כפרים שקדמו וקראו בשני או בחמישי, אם חלקו מעות

ותקפו מאד, שהיה מגרש מביתו כל מבקשי נדבות, ולכן פחד המשרת ללכת לבית אותו גביר. משראה הרבי את חששו, פנה אליו במתק שפתיו, ואמר לו: מה לך לפחד? צא וחשוב, ואז תראה שבאמת אין ממה לפחד. שהרי: האדמה אשר אתה דורך עליה - עפר היא. אף ביתו של אותו גביר - עומד על גבי עפר זה. יסודו של הגביר - מעפר, ואף סופו לחזור לעפר. ואף כספו וזהבו - לא נחצבו אלא מן העפר. נו, אחרי שכל הדברים שורשם רק מהעפר, וכי מעפר אתה מתיירא...?! (אמרי יחזקאל)

ליקוטים וסיפורים נפלאים

על פרשת השבוע

בעריכת הגר"ב רובין שליט"א

"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך" (כז, כ).

רבינו האור החיים הקדוש מביא את דברי הזוהר הקדוש שכל תלמיד חכם יש לו בנשמתו ניצוץ מנשמת משה רבינו, כי משה רבינו מתלווה ומתחבר עם התלמידי חכמים שעוסקים בתורה. ולכן מוצאים בנמרא שהיו קוראים זה לזה משה, 'משה שפיר קאמרת', כי משה הוא בחינת נפש הלומדת תורה. וזה גם המשמעות בדברי הזוהר 'אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא' שבכל דור ודור משה רבינו מתלווה ללומדי התורה. וזה מרומז בפסוק שלפנינו: 'ואתה תצוה, לשון ליווי וצוותא, שמשה רבינו יתחבר ויתלווה 'את בני ישראל', רק עם החשובים שבעם ישראל, כי 'ישראל' זה לשון חשיבות. ומי הם החשובים בעם ישראל, 'ויקחו אליך שמן זית זך' אלו שעוסקים בתורה הקדושה המשולה לשמן.

"ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד" (כז, כ).

'כתית למאור' ולא למנחות (רש"י).

'נר' רומז לתורה על דרך 'נר מצוה ותורה אור'. צריכים לעמול כדי לקנות את התורה על ידי 'כתית למאור' להתייגע 'ולא למנחות' ולא במנוחה.

סיפור נפלא שסיפר הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל, שאירע אצל הגאון רבי משולם איגרא זצ"ל בטיסמניץ, כשבאו לדין תורה, שני בעלי בתים מאחת העיירות. הענין היה קשה ומסובך ביותר, ונאלץ לדחות את פסיקת הדין ליום המחרת. לבעלי הדין ירט הדרך ולא יכלו לשהות עוד בטיסמניץ, אמרו אחד לשני הרי יש לנו רב בעיירתינו, נלך אליו ויפסוק לנו את הדין, וכך עשו, רבם היה תלמיד חכם אבל לא התמצא כל כך בדין תורה מסובך כזה, וביקש להמתין מעט, נכנס לחדר אחר לבדו, ואחר זמן מועט יצא ופסק להם את הדין. הפסק היה נראה בעיניהם, השביע את רצונם ובאו על סיפוקם. כעבור זמן מסויים, כשהזדמן להם שוב להיות בטיסמניץ, אמרו זה לזה, הבה וניכנס אל הרב מטיסמניץ, אשר בשעתו אמר לנו שיכול לפסוק את הדין רק למחרת, ונראה איך הוא פסק דיננו.

נכנסו אל רבי משולם לשמוע את פסק דינו. השמיעו דברי התנצלות על שלא באו לשמוע את פסק הדין למחרת. אמר להם רבי משולם כך וכך פסקתי. בעלי הדין התפלאו לשמוע, כי פסיקתו של רבי משולם דומה ממש לפסק שפסק הרב שלהם. בשמעם זאת, הביטו זה אל זה כאילו בקורטוב של תמיהה, הבין רבי משולם שדברים בגוי ושאלם, מה לכם תמהים. לא יכלו להתאפק וסיפרו לו את כל המעשה כפי שהיה אמת לאמיתה, וכי גם הרב שלהם פסק כך, לאחר שהות של מחצית השעה בלבד.

כששמע רבי משולם, כי רב פלוני באחת העיירות הקטנות ידע להשיב במשך זמן קצר על ענין כה קשה, אמר בלבד, הלא זה גאון נפלא בדורנו וצריך להכירו ולדעת ממנו, לא היסס רבי משולם, ומיד נסע אל אותו רב. בבואו התעטף ונכנס בחדרה ועמד לפניו בהכנעה רבה, כתלמיד לפני רבו, ושאל אותו, כיצד ידע כבוד הרב לפתור כמעט ללא שהיות, ענין כה מסובך, שאני בעצמי נאלצתי לדחות את בעלי הדין עד ליום המחרת.

השיב לו הרב, האמת לא אכחד, אמנם לא ידעתי כלל מה להשיב בענין, ונעשה לי קשה על הלב. בצר לי, נכנסתי לחדר השני, התייפחתי בבכי וביקשתי רחמים, ואמרתי לפני השי"ת, הלא אני רב העיירה ובעלי הבתים לא יודעים להבחין בין דבר קשה לקל, ואם לא אדע להשיב להם תשובה, הרי זה יגרום חס ושלום לחילול השם, כנראה נתקבלה תפילתי, כי כאשר ניגשתי לארון הספרים, מיד מצאתי ספר ישן שבו מבואר היטב כל הענין הזה, וכך פסקתי.

מששמע זאת רבי משולם איגרא, פנה מיד אל דלת היציאה ואמר לרב בזה הלשון, 'לבכות גם אני יודע, אבל על התורה צריך לעמול ולהתייגע ולהשתוקק השתוקקות עצומה לכוון אל האמת', והלך לו.

זהו 'כתית למאור' לתורה צריך לכתת עד שיצא תורה לאור, 'ולא למנחות' ללמוד תורה במנוחה.

³ התשובות הבאות (מא-מה) עוסקות בסתירה בדברי הרמב"ם.

נתקשה משה במעשה המנורה א"ל הקב"ה הטל ככר של זהב לאש והיא נעשית מאליה (רש"י).

מפרש החת"ס מה שנתקשה משה במעשה המנורה יותר משאר כלים, כי בכל כלי וכלי שעשו במקדש היו צריכים להמשיך את ההשפעה שהכלי הזה מביא לכל הדורות, למשל השולחן הוא רומז על פרנסה ועשירות כמו שאמרו חז"ל הרוצה להעשיר יצפין שהשולחן בצפון, וכשעשה משרע"ה את השולחן המשיך על ידו שפע פרנסה לכל ישראל עד סוף כל הדורות. והמנורה רומזת לחכמת התורה, ונתקשה משה בעשייתה האידך ימשיך השפעה זו לכל הדורות, הרי אמרו חז"ל עתידה תורה שתישכח מישראל ח"ו, והיה קשה בעיני משה להמשיך השפעה זו לכל הדורות, א"ל הקב"ה הטל ככר של זהב לאש והיא נעשית מאליה, שחכמת התורה הוא באמת בדרך נס ופלא, וכח זה נמסר למשרע"ה כמו שאמרו "סגולה נפלאה לאוקמי גירסא הוא לדבק עצמו ומחשבתו במשה רבינו ע"ה", ולרמז זה אמר הקב"ה ויקחו אליך שמן וגו" שעוסקי התורה ידבקו בד' ועי"ז תזכה לאוקמי גירסא.

"ויקחו אליך שמן זית זך" (כז, כ).

ישראל נמשלו לזית. מה זית זה מוציא את שמנו רק לאחר שכותשים וסוחטים אותו, כך גם ישראל מגלים את מעלותיהם לאחר שמביאים עליהם ייסורים.

מעשה ביהודי שחכר אחוזה מפריץ שהיה הגון וטוב לב. לא פעם לא היה לו כסף לשלם והפריץ לא נגע בו לרעה, ואף ויתר לו. לימים, נסע הפריץ למקום רחוק, ומינה אדם שניהל את עסקיו ויטפל בנכסיו בימי שהותו מחוץ לבית, אלא שאותו אדם היה איש רע מעללים וכן בליעל, וכשהיהודי איחר את תשלומיו, היה נטפל אליו ואף הכהו מכות נאמנות. כשחזר הפריץ, התלונן היהודי על הממונה, ותיאר לו כיצד התעלל בו והלקהו עשרים מכות. הפריץ שהיה יפה נפש ואוהב צדק, העמיד את הממונה לדין. השופט פסק שעל כל מכה ומכה שהכהו - יתחייב סכום כסף, ומאחר שלא היה למכה לשלם את הסכום הנדרש, גבו ממנו מחצית מביתו ונתנוהו ליהודי המוכה. אחר פסק הדין חזר היהודי לביתו ומירר בבכי. שאלוהו אשתו ואנשי ביתו: "על מה ולמה אתה בוכה?" ענה להם: "מצטער אני שלא הלקה אותי ארבעים מלקות, שהרי אז הייתי זוכה ומקבל את כל ביתו"... בשעה שיבוא האדם לעולם האמת ויראה מה גודל שכר המיוסר, ועל כל הסבל שסבל עוונותיו נתמרקו, הרי יצטער על שלא קיבל ייסורים בעולם הזה, ועל אף שאמרו חז"ל "לא הן ולא שכרן", מכל מקום, אדם ש"זכה" ביסורין, עליו לקבלן בשמחה, ולהיות מתון גם אם מידת הדין מתוחה עליו, כי: "את אשר יאהב ה' יוכיח, וכאב את בן ירצה".

"כתית למאור" (כז, כ).

רק אחרי שהאדם מזכך ומטהר עצמו, כותש את תאוותיו וכותת את המידות הרעות, רק אז ראוי הוא למאור – להבין את אור התורה (רב נחמן מברסלב).

"להעלות נר תמיד" (כז, כ).

פירש רש"י עד שתהא השלהבת עולה מאליה.

אפשר לבאר את פירוש רש"י על פי הסבר לאיש שיושב בביתו קופא מקור, סערות רוחות וגשמים בחוץ, חלונות הבית רועדים מפרצי הרוח החודרים דרך חרכיו, עד שהסערה שולטת פנימה בכל פינות חדריו, ארכבותיו דא לדא נקשן, ואין עצה אלא להדליק את האור כדי לחמם את עצמותיו היבשות. בתוך הבית מונחים להם עצים טובים, באין ברירה אחרת בידו ניגש הוא אל המלאכה למלאות צרכו במעט עצים אלה, הצית בהם את האש אשר חיש מהר נדלקו, אך לא עלתה בהם השלהבת כראוי עקב הכמות הקטנה שבהם, וממילא לא היה בה בכדי לחמם את הבית ולגרש הקור השורר בין כתליו. בידעו פרק בטבעה של האש, טרח ואסף מכל פינות ביתו כלים מכלים שונים על מנת לנפנף בהם על יד האש, בכדי שינשב בה הרוח וללבות את השלהבת להיות עולה יפה, וכשגם עצה זו לא הפיקה את התועלת הרצויה נשכב הוא עצמו בפישוט ידים ורגלים אצל האור, ובכל כוחו נפח בפיו אנה ואנה, ובכל זאת עדיין בוששה השלהבת מלעלות. אמר בלבו, חדא מחדא לא אתיא, ניתי חדא מתרתי, ובבת אחת נפח בפיו בכל כוחו ובשתי כפות ידיו נפנף בכלים.

באותה שעה נכנס חברו לתוך ביתו, ומצאו שוכב על הארץ, לחייו נפוחות ואדומות מרוב יגיעה, ידיו עולות ויורדות ומנפנפות ברוח, זיעה מכסה את כל גופו, ומראהו כאחד המבוהלים והמטורפים, נעמד הלה משתומם למראה עיניו, שמא יצא חברו מדעתו, או מחלה איומה תקפתו, חיש מהר רץ אליו וצעק לקראתו, מה לך ידידי כל הבהלה הזאת? ענהו האיש, רצוני להעלות את שלהבת האש למען תטיב לחמם את קירות הבית, וכבר נסיתי את כל התחבולות וללא הצלחה, בשמוע חברו דברים אלו מילא את פיו בצחוק ולעג לעומתו, שוטה שכמותך! האינך רואה כי מעטים המה העצים אשר בהם הצית את האש, עליך לקום וללקט עצים מרובים להוסיף על האש ואז תעלה השלהבת מאליה.

לאביונים ביום קריאתם יצאו, אבל השמחה והמשתה אין עושים אותם אלא ביום י"ד, ואם הקדימו לא יצאו [ע"כ]. ואם מצות מתנות לאביונים יסודה מדין שמחת היום, מדוע יצאו ידי חובתם אם חילקו ביום קריאתם, הרי שמחת היום אינה נוהגת אלא ביום י"ד, כפי שכתב הרמב"ם עצמו (שם). ומשמע מכך שהיא מדין צדקה.

ותירץ, שכיון שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה (מגילה ד, ב), תיקנו חכמים שדין שמחה זו שיש על ידי המתנות לאביונים, אפשר יהיה לקיימו גם בזמן הקריאה קודם י"ד.

תשובה מב. שלא להטריח את בני הכפרים

יש שתירצו כעין זה, שמה שיוצאים ביום הכניסה, הוא משום שכך תיקנו כדי שלא להטריח את בני הכפרים (וראה מגילה שם), אבל העיקר הוא לשם השמחה.

תשובה מג. מדין שמחה של העני

עוד כתב שלמי תודה (שם), שאם נפרש שמצות השמחה שעל ידי המתנות, יסודה כדי שיהיה לעני מה לאכול בסעודתו, וישמח בזה [ראה להלן (תשובה מו, ועוד)], מיושב יותר מה שתיקנו, שגם אם יחלקו להם המתנות בזמן הקריאה קודם י"ד יצאו, שהרי גם בזה יכולים העניים לקיים שמחת היום של פורים, אם ישארו המעות אצלם עד פורים. וכיון שעניניהם של העניים נשואות למקרא מגילה, תיקנו שיצאו בכך ידי חובה. אבל לפי מה שנראה בדעת **הרמב"ם** (שם), שיסוד הדין הוא מחמת הדין שמחה שעל הנותן, עדיין יש להבין זאת [ויש שביארו, שבכך שנתן קודם, יש לו שמחה בעת סעודתו].

תשובה מד. שני דינים במתנות לאביונים

ברכת חן (מגילה סי' יד) ביאר בדעת **הרמב"ם** (שם ושם), שיש שתי תקנות במתנות לאביונים: **א.** מדין צדקה. **ב.** כדי לשמח לב עניים. ומצד דין הצדקה תיקנו שיהיה דווקא בזמן קריאת המגילה, משום שעניניהם של עניים נשואות מקרא מגילה. ומצד הדין לשמח לב עניים, זה לכאורה אינו שייך אלא ביום משתה ושמחה, שהוא ביום י"ד. וצריך לומר שהדין לשמח לב עניים אינו מעכב, ובדיעבד אם קיים מצות מתנות לאביונים מדין צדקה, יצא ידי חובתו, ולכן באופן שמקדימים יצא [וראה מה שביאר לפי זה].

תשובה מה. אין טעם לעשות שמחה אחרת

יש שתירצו, שעיקר הענין הוא לשם צדקה, אלא שה**רמב"ם** (שם) כתב, **שבפועל** יש שמחה לתת לעניים, ושמחה גדולה היא, ועל כן אין טעם לעשות שמחה אחרת, אף שאין זה יסוד הדין של מתנות לאביונים [וראה עוד להלן (תשובה מט), שהצדקה היא שמחה של עבודת ה'].

תשובה מו. לצורך סעודת פורים⁴

שפתי יצחק (גיטין סי' כב) העמיד הספק כך, שהנה לגבי משלוח מנות הביא **החתם סופר** (שו"ת או"ח סי' קצו), שנאמרו בו שני ביאורים: **א.** כדי שתהיה הרווחה לסעודת פורים [כמבואר ב**תרומת הדשן** (סי' קיא)]. **ב.** להרבות שלום וריעות [כמבואר ב**מנות הלוי** (אסתר ט, כב). וראה בדבריו שם, שאין זה הטעם לענין מתנות לאביונים].

וכעין זה יש להסתפק במצות מתנות לאביונים, מהו יסוד המצוה, ויש לבאר זאת בשני אופנים: **א.** לצורך סעודת פורים, כדי להרבות בשמחה, והוא כעין משלוח מנות לעניים [וכדעת התרומת הדשן (שם) לגבי משלוח מנות]. **ב.** זוהי מצות צדקה בלבד. ואף שבודאי זוהי מצוה מיוחדת, שחייבו אותנו בפורים יותר מבשאר ימות השנה, יסוד המצוה הוא בתורת צדקה, אלא שבפורים הוסיפו בזה דינים מיוחדים, שיתן שתי מתנות לשני עניים.

ומבואר בדבריו שישנו צד נוסף, שיתכן שהוא לצורך סעודת פורים, כמו משלוח מנות [ואפשר לבאר זאת לפי שני הצדדים בשאלתנו, שאפשר שהיא צדקה לצורך סעודת פורים, ואפשר שהדבר הוא מדין השמחה, לדאוג שיהיה לעניים סעודת פורים]. וראה להלן (תשובה נד ואליך) שכן מבואר בראשונים.

ויש שתירצו לפי זה הסתירה בדברי **הרמב"ם**

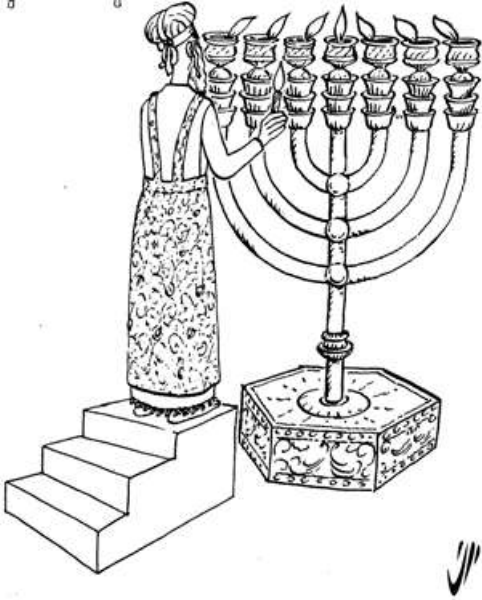

⁴ התשובות הבאות (מו-ע) חוזרות לדון בעצם החקירה, בגדר מתנות לאביונים.

והנמשל מובן הוא, ההתלהבות הרוחנית זקוקה לעצי העבודה בכדי שתעלה בקרב לב האדם, ולחנם יטרח להרבות אש הקדושה בתוככי נפשו, אם לא יוסיף עצים למערכה גדרים וסייגים בתורת ה'. והן הם דברי הבית אהרן זי"ע בפרשתן וז"ל, "שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה, היינו שצריך לייגע עצמו בעבודות עד שתהא שלהבת עולה מאליה, כי ממילא יעלה התלהבות ולא שיכווין לזה, ולא כשוטים המצפים להתלהבות. צריך לעמול, לעבוד ולהתייגע, והשלהבת תעלה מאליה" (דברי זקנים).

מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה (רש"י).

וקשה בפר' בהעלותך על הפסוק (במדבר ח, ב). "בהעלותך את הנרות", אומר רש"י "מעלה היתה לפני המנורה שעליה עומד הכהן ומיטיב", למה כאן לא מפרש רש"י כך, וי"ל בפר' בהעלותך נאמר אל הכהנים בכל הדורות, אבל "ויקחו אליך שמן זית זך" נאמר למשה שהיה משמש בעבודת המשכן בשבעת ימי המלואים, ועליו אמרו חז"ל (ושבת צב.). גבהו של משה היה עשר אמות, היינו הרבה יותר מגובהו של מנורה שהיה י"ח טפחים שהם שלוש אמות, ממילא בכדי להדליק את המנורה משה לא היה צריך לעלות במדרגות, לכן אמר רש"י טעם אחר בתיבת "להעלות נר תמיד" (פניני קדם).

"ואתה הקרב אליך את אהרן" (כח, א).

פעם אחת, בשמחת תורה בישיבתו של החפץ חיים, בשעת חדוה והתלהבות עילאית, ביקשו התלמידים להרים את החפץ חיים ולרקוד עמו, אולם הוא לא נתן להם ואמר, כי על פי התורה אסור להרים בן אדם למעלה ממה שהוא באמת, שאם לא כן, היה נאמר כאן, ואתה 'הרם' אליך את אהרן. ומזה שנאמר, ואתה הקרב, משמע שרמז רמזה לנו התורה הקדושה, שאין להרים אדם למעלה ממה שהוא באמת.

החפץ חיים היה מסביר, שכבוד אינו אלא עלבון. משל למה הדבר דומה, לבן מלך ששקע בתאוות, ובתור עונש שלל המלך ממנו את תאריו וגרשו למדינה רחוקה. אנשי המדינה ההיא לא ידעו על כך, וחלקו לו כבוד מלכים גם בזמן גירושו, כשהוליכוהו לרצות את עונשו אפשר לתאר מה הרגיש בן המלך באותה שעה, בהעלותו על דעתו את נחיתותו ומעמדו הירוד והשפל. כך אני מרגיש, היה מסיים החפץ חיים, בזמן שהבריות טועים בי ומכבדים אותי, ואנכי יודע בלבי את שפלות מצבי ופחיתות ערכי (המאורות הגדולים).

"ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך" (כח, א).

במדרש שמות רבה (פרשה ל"ז) מובא, שבשעה שירד משה רבינו מהר סיני וראה את ישראל כשהם עסוקים במעשה העגל, הביט וראה את אהרן אחיו שהיה עומד ליד עגל הזהב ומקיש עליו בפטיש. למעשה, כוונתו של אהרן היתה לעכב את בני ישראל מלעבוד את העגל, משום כך התמהמה בעשייתו, אולם משה רבינו חשב שהיה אהרן שותף עמהן, והיה בליבו עליו. אמר לו הקדוש ברוך הוא: משה, יודע אני את כוונתו של אהרן שהיא לטובה!

משל לבן מלך שזחה עליו דעתו ונטל את חפירה כדי לחתור מערה מתחת לארמון אביו. ראה מחנכו של בן המלך את מעשיו ואמר: אל תייגע את עצמך בחפירה זו, הדבר לא לפי כבודך ולא לפי כוחותיך, תן לי ואני אחפור... ראה המלך את המחנך כשהוא חותר מתחת לארמון, הבין מה אירע ואמר: יודע אני מה היתה כוונתך, בשכר מעשה זה שעשית אמנה אותך לשר הממונה על כל ענייני הארמון!

כך בשעה שאמרו ישראל לאהרן: "קום עשה לנו אלהים", אמר להם אהרן: "פרקו נזמי הזהב", וכך טען להם: אני כהן, אני אעשה אותו ואקריב לפניו... הוא לא נתעסק אלא כדי לעכבן עד שיבא משה. אמר לו הקדוש ברוך הוא: אהרן, יודע אני מה היתה כוונתך, בשכר זה אין אני ממנה על קרבנותיהן של בני אלא אותך, שנאמר: "ואתה הקרב אליך".

"ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת" (כח, ב).

הגאון רבי שמעון סופר שאל: בתחילה ציווה הקב"ה לעשות בגדים לאהרון הכהן מהטעם של כבוד ותפארת: "ועשית בגדי קודש לאהרון אחיך לכבוד ולתפארת" ולאחר מכן מביאה התורה את הטעם לעשיית הבגדים היא כדי לקדש את אהרון: "ועשו את בגדי אהרון לקדשו לכהנו לי" אם כן לשם מה נעשו הבגדים לכבוד ולתפארת או לקדש את אהרון הכהן? והגאון מתרץ: פשוטי העם רגילים לחלוק כבוד רק לאלו המתהדרים בלבושם ולאילו: "ועשית בגדי קודש לאהרון אחיך לכבוד ולתפארת" יהיו הבגדים לכבוד ולתפארת...

מסופר בספר "כה עשו חכמנו": שבאחד הימים הגיע אליהו הנביא

[שהובאה בשאלתנו], שמועיל לתת לפני פורים, משום שהמטרה היא לצורך סעודת פורים. ומכל מקום עיקר המצוה היא לשם שמחה, שהרי גם הסעודה עצמה היא לצורך שמחה, כפי שנאמר (אסתר שם) 'משתנה ושמחה'.

תשובה מז. אם כן לא היו יוצאים במעות

קרן לדוד (שו"ת או"ח סי' קסד), הוכיח שמצות מתנות לאביונים אינה משום צרכי סעודה, אלא בתורת צדקה בעלמא; שאם היתה המצוה לצורך הסעודה, לא היה יוצא במעות, אלא דווקא במאכלים, כפי שכתב **התרומת הדשן** (שם) לגבי משלוח מנות. ובהכרח שמתנות לאביונים היא בתורת צדקה, ולכן מועיל בה לתת מעות [אמנם עדיין יתכן לומר שהטעם הוא משום שמחה, ויש שמחה לעני גם במעות, ופעמים רבות עיקר שמחתו במעות].

תשובה מח. מכך שצריך לתת לשני אביונים

הב"ח (או"ח סי' תרצה סק"ה) ביאר החילוק בין משלוח מנות למתנות לאביונים, שבמשלוח מנות תיקנו לתת שתי מתנות לאדם אחד, משום שלפעמים אין לאדם אוהבים רבים, ולכן תיקנו שישמח עכ"פ עם רעו הקרוב. ואילו במתנות לאביונים תיקנו לחלק ולתת כל מתנה לעני אחד, משום שיש עניים רבים. והוסיף, שמי שיש לו מאה זהובים, עדיף שיחלקם למאה עניים, מאשר שיתן כל מאה זהובים לעני אחד, כי זה שנתן למאה החיה מאה נפשות.

ובשפתי יצחק (שם) הקשה, שבשלמא בצדקה יש סברא בכך, שעדיף שיחיה שתי נפשות, אבל במתנות לאביונים, אם המטרה היא כדי שיהיו לעניים צרכי סעודה [כדעת **התרומת הדשן** (שם) במשלוח מנות], לא שייכת סברא זו; שהרי כאן אינו בא להחיות נפש העני, אלא לספק לו צרכי סעודת פורים, ולא שייך לומר שמוטב לספק צרכי שתי סעודות, ולא לספק צרכי סעודה אחת [ויש לדון בזה]. ובהכרח שסובר שהטעם הוא משום צדקה, ולכן שייכת סברא זו.

[**אמנם** ראה לעיל (תשובה כ) שמוכח מדברי **הב"ח** עצמו, שהטעם הוא משום שמחה, ולכן גם אביונים חייבים לתת. ויש ליישב, שהב"ח סובר שיש את שני הטעמים, כמבואר לעיל (תשובה כא) לפי שיטתו. וראה עוד בתירוץ הבא].

תשובה מט. לצורך שמחת עבודת ה'

יש שהוסיפו, שהדבר מתאים לתחילת דברי **הב"ח** (שם), שכתב כך: ולעד"נ בטעם מנות ומתנות אלו, שהוא כדי שתהא השמחה כוללת **שמחת עבודת יוצר הכל, והם המתנות לאביונים**, וגם כן כוללת שמחת האדם עם אוהביו וריעיו והם המנות.

ומבואר שהשמחה שבמתנות לאביונים היא שמחה של עבודת יוצר הכל, והיינו מצות צדקה, ולא כמו במשלוח מנות, שהיא שמחת האדם עם רעיו. ומכל מקום למדנו גדר חדש בדבריו, שעיקר הטעם הוא מחמת השמחה שבעבודת יוצר הכל [ולפי זה יש ליישב הסתירה בדברי **הב"ח** (ראה לעיל תשובות יט -כא), שבאמת הדבר הוא מדין צדקה, אלא שיש בזה ענין של שמחה בעבודת ה', ואף האביונים חייבים בשמחה זו של עבודת ה'. אמנם עדיין יש לדון בזה, שאפשר שאין שמחה זו של נתינת צדקה שייכת בהם. ואפשר שזהו טעמו של **הפרי חדש** (שם) שנחלק על כך].

תשובה נ. אפשר שתועיל מתנה על מנת להחזיר

פרי מגדים (משבצות זהב סי' תרצד סק"א, הובא ב**ביאור הלכה** שם ד"ה ליתן) הסתפק, האם מועיל לתת מתנות לאביונים על מנת להחזיר. וכתב שפשוט שמשלוח מנות לא מועיל בזה, משום שצריך מאכל ומשתה שישמח בפורים.

ובשפתי יצחק (שם) כתב, שבהכרח שסבר כדעת **הקרן לדוד** (שם), שמתנות לאביונים אינם לצרכי הסעודה כמו במשלוח מנות, אלא זוהי מצות צדקה בעלמא, ולא חייבו אלא מעשה נתינה, ולכן הסתפק האם מועילה מתנה על מנת להחזיר. שאם היתה מצות מתנות לאביונים לצרכי סעודת פורים, פשוט שלא מועיל על מנת להחזיר, כפי שלא מועיל הדבר במשלוח מנות, משום שצריך לתת דבר המשמח בפורים.

תשובות נוספות

נא. יש שהוסיפו, שגם אם נאמר שהטעם הוא משום שמחה, לא תועיל מתנה על מנת להחזיר, שהרי אין לו שום שמחה בכך. אמנם יתכן אם נותן על מנת להחזיר לאחר זמן, וכעין הלואה, יש בכך שמחה.

נב. יש שביארו, שזה גופא הספק של **הפרי מגדים** (שם) וה**ביאור הלכה** (שם), האם הטעם הוא משום שמחה או משום סעודת פורים, ואז לא תועיל מתנה על מנת להחזיר, או שהטעם הוא משום צדקה, ותועיל מתנה על מנת להחזיר [וראה ב**ש"ך** (וי"ד סי' רנח ס"ק כה) שהביא מחלוקת אם מועילה מתנה על מנת להחזיר בצדקה, ומשמע שלהלכה אינה מועילה].

נג. יש שלמדו מדברי **היסוד ושורש העבודה** (שם), שטעם המצוה הוא לצורך הסעודה, שהרי כתב שצריך לתת קודם התפילה, כדי שיהיה לעניים מעות לצורך הסעודה [ויש לדחות, שיתכן שהטעם הוא לשם צדקה, אלא שראוי **בהלכות צדקה** לתת לעני באופן שיוכל ליהנות מהדבר].

נד. נימוקי יוסף (מגילה ב, א ד"ה הואיל) כתב להדיא: ומתנות לאביונים לאביוני ישראל, **לצורך סעודת פורים** [וכתב שלפי זה אין לתת לעניים גויים מעות פורים, אפילו יחד עם עניי ישראל. והביא שיש אומרים שגם בזה אפשר לתת משום איבה, כמבואר לעיל (תשובה א)].

נה. יש שכתבו, שכן משמע מדברי **רש"י** (ב"מ עח, ב מד"ה מגבת ואילך) שכתב: מגבת פורים לפורים - מעות שגובין הגבאין מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים.

לפורים - כולה יתנוה לעניים דפורים. ואין מדקדקין - לומר דיים בפחות, והמותר יפול לכיס של צדקה. **אבל לוקחין את העגלים - לרוב בכל המעות. והמותר - שלא יספיקו לאכול בפורים, ימכור ויפול לכיס של צדקה** [ויש שדחו, שאין כוונת רש"י (שם) למתנות לאביונים, אלא למעות שגובים לצורך סעודת פורים, כמבואר לעיל (תשובה ה)].

נו. תוספות הרא"ש (ב"מ עח, ב ד"ה מגבת) כתב כעין זה: 'מגבת פורים לפורים'. ואף על גב דאמרינן בערכין (ו, א, עיין שם), דמעות של צדקה מותר לשנותן למצוה אחרת, אפילו באו לידי גזבר; פורים שאני, **כדי להרבות בשמחת פורים אין לשנותן**, ואפילו יש להם מעות הרבה, **בכלם יקנו צרכי סעודת פורים**. ובמנחת אשר (שם) למד מדבריו, שמתנות לאביונים היא מדין שמחה [אמנם משמע מדבריו גם כן, שהיא לצורך סעודת פורים].

נז. עוד הביא שכן מבואר בהמשך דברי **תוספות הרא"ש** (שם ד"ה ואין), שכתב: 'ואין מדקדקין בדבר'. יש מפרשים, אין מדקדקין בדבר לומר, זה עני ויתנו לו, וזה אינו עני, **אלא כל דכפין ייתי וייכול, כדי שיהו הכל שמחים**.

נח. חידושי הר"ן (מגילה ז, א ד"ה שתי) כתב, בבואור החילוק בין משלוח מנות למתנות לאביונים, שבמשלוח מנות צריך שתי מנות לאדם אחד, משום שהדבר נועד לשמח 'עשירים', והם אינם מסתפקים בפחות מכך. אמנם לאביונים **שאינם רגילים כל כך לאכול**, די להם במתנה אחת, והיא נחשבת בעיניהם לדבר גדול [וכן כתבו **רבינו יהונתן** (שם ד"ה שתי) ו**גימוקי יוסף** (שם ד"ה מנות)].

ובשפתי יצחק (שם) כתב, שמהלשון 'שאינן רגילין כל כך לאכול', משמע שהמתנות לאביונים היא לצורך סיפוק צרכי אכילה [וראה מה שהוסיף, שיש בכך נפקא מינה לשיעור המתנות לאביונים, ומה שהאריך עוד בכל הענין].

נט. מנחת אשר (שם) הוכיח מדברי הר"ן (שם), שמתנות לאביונים ומשלוח מנות הם ענין אחד, כמבואר לעיל (תשובה כד). [שהרי הר"ן כלל את שני הדברים יחד, וכתב: שתי מתנות לאדם אחד, למי שהוא עשיר. ולאביונים שאינן רגילין כל כך לאכול, די להם במתנה אחת, והיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול].

והוסיף לבאר, שלגבי מתנות לאביונים תיקנו לתת מעות, משום שעניים הם, ורק העני יודע מה מחסורו אשר יחסר לו. מה שאין כן בעשיר שיש לו כל צרכו, תיקנו לשלוח לו מאכל ומשתה, כדי להרבות בשמחה.

ס. עוד כתב, שלפי זה מבוארים דברי החזון איש (או"ח סי' קנה אות א), שכתב שבפורים המשולש, יש לתת משלוח מנות בערב שבת, שהוא י"ד באדר, משום שאין לחלק בין משלוח מנות למתנות לאביונים. ולפי זה הדבר מבואר, שהרי למשלוח מנות ומתנות לאביונים יש דין אחד וגדר אחד לחלק מהראשונים, וחלקם סוברים שיש ביניהם גדר משותף, ששניהם ענינם להשלים את ימי המשתה והשמחה.

סא. עוד כתב, שיש הרבה מן האחרונים, שחילקו בין משלוח מנות למתנות לאביונים, בתחומים שונים. ויסוד דבריהם הוא שיש כאן שתי הלכות חלוקות ביסודן: **א**. משלוח מנות, משום סעודות פורים. **ב**. מתנות לאביונים, משום מצות צדקה. ולכן יש לדון בכל אחת מהמצוות הללו, לפי ענינה וגדריה המסוימים. אך לפי מה שנתבאר, המצוות הללו קשורות זו לזו בקשר אמיץ, ואין לחלק ביניהן. ופירט את הדברים כדלהלן.

סב. פרי מגדים [שהובא לעיל (תשובה נ)] כתב, שבמשלוח מנות בודאי אינו יוצא במתנה על מנת להחזיר, כיון שכל ענינו לצורך הסעודה, אבל במתנות לאביונים אפשר שיוצא במתנה על מנת להחזיר. ולפי מה שנתבאר נראה פשוט, שגם במתנות לאביונים, אינו יוצא במתנה על מנת להחזיר.

סג. בנין ציון (לבעל **ערוך לנר**, שו"ת סי' מד) כתב, שאפשר שאינו יוצא ידי חובת משלוח מנות אלא על ידי שליח, ולא כשנותן בעצמו, שהרי נאמר (ואסתר ט, יט; כב) 'משלוח מנות', מה שאין כן במתנות לאביונים. ודבריו הובאו **במשנה ברורה** (סי' תרצה ס"ק יח). ולפי הנ"ל נראה שאין לחלק ביניהם, וכשם שיוצא במתנות לאביונים ללא שליח, כך יוצא גם במשלוח מנות.

סד. דברי משה (שו"ת סי' לח אות ו) כתב, שלגבי מתנות לאביונים יוצא אם שולח לפני פורים, והאביון מקבל בפורים, אבל לא במשלוח מנות [והביא דעות בזה]. ולפי מה שנתבאר, גם בזה אין לחלק.

סה. ביאור הלכה (תרצה, ד ד"ה או) הביא **שבטורי אבן** (מגילה ז, ב ד"ה קיימת, עיין שם) הסתפק, בשולח מנות לאביון, האם יכול בחדא מחתא לצאת ידי חובת משלוח מנות ומתנות לאביונים. ולפי הנ"ל נראה שאינו יוצא, כיון שבין כך מצוות אלו דומות, ובהכרח שצריך לקיים שתיהן, ולא אחת מהן.

סו. משנה ברורה (שם סק"ד) כתב בשם **פרי מגדים** (משבצות זהב שם סק"א), שאפשר שבמתנות לאביונים [וסעודת פורים ומשלוח מנות] צריך כוונה לשם מצוה. ולפי המתבאר עד כה, שישנם כמה צדדים בכוונת המצוה, צ"ע מה יכוון. וכתב **בשלמי תודה** (שם אות ד), שיכוון לקיים המצוה כפי שתיקנו אנשי כנסת הגדולה, ואין נפקא מינה בגדרי המצוה אם היא משום צדקה או או משום שמחה.

סז. עוד הביא, שהפוסקים נחלקו אם צריך במתנות לאביונים דווקא מעות או דבר שראוי לאכילה, או שיוצאים אפילו בבגדים וכדומה [ראה **פרי מגדים** (משבצות זהב סי' תרצד סק"א) ו**משנה ברורה** (שם סק"ב)]. ולכאורה הדבר תלוי בנידון דידן, שאם המצוה משום צדקה, יכול לקיים גם בבגדים, אבל אם הוא מדין שמחה, יתכן שיש יותר שמחה כששולח דבר שיכול לאכול ולשמוח בו בפורים.

סת. יש שדחו, שפעמים רבות העני שמח יותר בבגדים מאשר במזון [כשיש לו מזון כדי צרכו], וגם מברכים עליהם 'שהחינו', ומבואר שיש בכך שמחה. אמנם לפי המבואר לעיל (תשובה נד, ועוד), שטעם המצוה הוא לצורך סעודת פורים, אפשר שאינו יוצא בבגדים וכדומה [אלא אם כן נאמר שיכול למכרם ולקנות צרכי סעודה, ושוה כסף ככסף].

סט. עוד הביא **שלמי תודה** (שם), שנחלקו הפוסקים (ראה **מגן אברהם** סי' תרצ"ד סק"א, ו**פרי מגדים** שם, ושו"ת **דברי יציב** או"ח סי' רצח סק"ב), מדוע אינו יוצא

לעיר אחת בבגדים פשוטים. נכנס לאירוע ואף אחד לא שם לב אליו... יצא וחזר עם גלימה מהודרת מיד הושיבוהו במזרח וכיבדוהו. כשאחד מהאנשים הביא לו מים ליטול ידיו, הכניס אליהו הנביא את כפות ידיו אל תוך שרוולי הגלימה וביקש מהאיש ליטול את שרוולי הבגד. לפליאתו השיב אליהו הנביא: "אתכם כאן לא מעניין מי האדם אלא הבגדים שלו. אם כך נטול ידיים לבגד..." ואילו בעבור החכמים שבעם - אלו המבינים את הכוונות העמוקות שיש בכל בגד ובגד מבגדי הכהונה לאלו נאמר: "ועשו את בגדי אהרון לקדשו לכהנו לי"...

"ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפד" (כח, ד).

כתב רש"י על האפוד לא שמעתי ולא מצאתי בברייתא פירוש תבניתו, ולבי אומר לי וכו' שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים.

סיפר הצדיק הקדוש ר' יחיאל מאיר מגוסטינין זצ"ל כי בימי חורפו אסף כסף לדבר מצוה. בהגיעו לאחד הבתים, ראה שם תערובת אנשים ונשים משחקים בקוביא. כאב לבו מאד על שנזדמן לו לראות מראות כאלו, והכל חייבים בראיה. אולם כעבור עשרים שנה נזדמן לעירו גוסטינין חזן ושוחט שהציבור נהנה מתפילתו, ובאו עמו לרב שיקבלנו לחזן בעיר. כאשר הגיעו לביתו לקודש פנימה, הכירו מאז שהוא שיחק בקוביא, והבין כי מן השמים זימנו לו לראות זאת כדי שלא יכשלו בו. ואמר כי כעת מובן לו דברי רש"י שכתב 'ולבי אומר לי', כי לרש"י נזדמן לראות אשה רוכבת על הסוס לבושה בסינר, וחלשה דעתו מדוע נזדמן לפניו מראה כזה. אבל כשהגיע לבאר את עשיית האפוד כתב 'ולבי אומר לי', כי מה שראיתי אז את השרה לבושה בסינר היה זה כדי שאבין את עשיית האפוד שהיה עשוי כסינר של הנשים, ולא לחינם ראיתי זאת (מי הים השלם).

"לקדשו לכהנו לי" (כח, ד).

מסופר על אחד שהגיע אל הרב וביקש: "רצוני להיות כהן". הרב ניסה להסביר לו... אך בטרם הספיק להוציא מילה כבר הונחה על שולחנו חבילת שטרות מכובדת... הרב לא הראה שביעות רצון והלה המשיך למלא את השולחן בשטרות... הרב הסביר לו שזה בלתי אפשרי "לקנות כהונה", אך הוא התעקש והעלה את הסכום ואף שילש אותו... אך הרב עמד בסירובו.... בחרון אף עזב את ביתו של הרב ושם פעמיו אל הקהילה הרפורמית. לאחר משא ומתן מייגע גם שם לא הסכימו להפוך את המסכן לכהן.

בצר לו פנה אל האחראי מטעם הקהילה הקונסרבטיבית. שם הוא התקבל בחמימות ומשאחד מהם זיהה את ה'פוטנציאל' האמירו במחיר. ומיודענו שנפשו חשקה להיות כהן, הסכים וכתב המחאה לפקודת הקהילה בסכום של 7 אפסים.... נקבע הטקס לשבוע שאחרי, וברוב פאר והדר הוכתר מיודענו לכהן באופן רשמי ואף קיבל תעודה המעידה על כך.... לאחר הטקס פנה האיש ללכת לדרכו כשהוא שמח וטוב לב. לפתע רץ אחריו ראש הקהילה וביקש לדעת: "סלח לי שאני מתערב אבל מסקרן אותי לדעת מה נחוץ לך כל כך להיות כהן? ועוד ששילמת עבור זה סכום לא מבוטל ?"

השיב ה"כהן הטרי" בפשטות: "מה הפירוש למה" ? אבא שלי היה כהן, גם סבא שלי היה כהן... למה שאני לא אהיה גם כהן...

"שפה יהיה לפיו סביב" (כח, לב).

מעשה נפלא סיפרו חז"ל (מדרש שוחר טוב, לט) מעשה במלך פרס שנטה למות, א"ל הרופאים אין לך רפואה עד שיביאו לך חלב לביאה. ענה אחד מהם ואמר לו: אם רצונך אלך אני, רק תן לי עשרה עיזים. אמר לעבדיו ונתנו לו. הלך לגוב אריות והיתה שם לביאה

מינקת גוריה, יום ראשון עמד מרחוק והשליך לה עז אחת ואכלתה, יום שני נתקרב לה מעט והשליך אחרת, וכן בכל יום ויום עד שהיה משחק עמה, ולקח מחלבה והלך לו. כשהיה בחצי הדרך ישן וראה חלום, שהיו כל אבריו מהרסין זה עם זה; אמרו הרגלים: "אין בכל האברים כמותנו שאם לא היינו אנו הולכין לא היה יכול להביא מן החלב". ענו הידים: אין כמותנו, שאם לא היינו אנו שחלבנו לא היה עושה

דבר. העינים אמרו: אנו למעלה מן הכל, שאם לא היינו מראים לו את הדרך לא היה נעשה. ענה הלב ואמר: אני למעלה מן הכל, שאלמלא לא נתתי לו העצה לא הועיל כלום. ענה הלשון ואמר להם "אם לא הייתי אני מה הייתם עושים".

ענו לו כל האיברים וא"ל: לא יראת להדמות אלינו, ואת סגורה ונתונה במקום חשך ואפילה, ועוד שאין בך עצם כשאר כל האיברים, ענה הלשון ואמר, היום תאמרו שאני מלך ושליט עליכם! שמע האיש את הדברים האלה ונתפחד והקיץ משנתו והלך לדרכו, והגיע למקום ונכנס אצל המלך ואמר לו, הא לך חלב כלביא (היינו כלבה), מיד קצף וצוה לתלותו, וכשהיה הולך ליצלב היו כל האיברים בוכין, אמר להם הלשון, הלא אמרתי שאין בכם ממש, אם אני מציל אתכם תודו לי שאני מלך עליכם? אמרו לו: הן! מיד אמר הלשון השיבוני אצל המלך. והשיבוהו. אמר לו: למה צוית לתלותי, זו תורה וזו שכרה. אמר לו, הבאת חלב כלביא לקרב מיתתי, אמר לו ומה איכפת לך ויהא לך רפואה ממנו, ועוד גם כן כי "לביאה" קורין אותה "כלביא", לקחו ממנו ונסוהו, ונמצא חלב לביאה, אמרו לו, כל האיברים עכשיו אנו מודים לך שאתה אמרת האמת. ע"כ. "מות וחיים ביד הלשון" (משלי יח, כא).

"ששה משמות" (כח, י).

בירושלמי אמר שבאבני האפוד היה שמו של בנימין מחולק, באבן הימיני היה כתוב 'בנ' ובשמאלי 'ימין', ודורש את זה ממה שכתוב "ששה מ'שמותם" - מקצת שמותם ולא כל שמותם, לכן שמו של בנימין היה מחולק על שתי כתפות האפוד. ולזה אפשר לומר רמז ממה שנאמר בברכות בנימין "ובין כתפיו שכן" (משך חכמה).

"שפה יהיה לפיו סביב... ונשמע קולו בבואו אל הקודש" (כח, לב-לה).

חז"ל אמרו כי כל אחד מבגדי כהונה מכפר על עבירה אחרת, והמעיל מכפר על לשון הרע. והנה חשיבות שמירת הלשון ומעלת כח הדיבור, רמזים בפסוקים שנאמרו בפרשת המעיל. "שפה יהיה לפיו סביב" שצריך האדם לעשות גדר ושמירה לפיו סביב, ועל ידי כך יזכה ל"נשמע קולו בבואו אל הקודש" שהוא נותן כח בדיבורי הקדושה שלו בתפילה - ובלימוד התורה לעשות את פעולתם הרצויה, שכן פה כזה הוא כלי שרת מהודר וחביב לפני ה' (אלשיך הק').

"את הכבש האחד" (כט, לט).

מעשה היה ביהודי פשוט, אשר לא ידע את פרוש מלות התפילה, אולם עובדה זו לא מנעה ממנו להתפלל בקול גדול, וכשהגיע בפרשת התמיד למלים "את הכבש האחד", שאג בקול ובעינים עצומות "א-ח-ד!"... משל היה עומד בקריאת שמע במלים "ה' אלקינו ה' אחד". סיפור זה שמע רבי שרגא פייבל מנדלוביץ מפי אחד מתלמידי ישיבתו, אשר הוסיף ודבר בלגלוג על יהודים פשוטים מעין אלו, 'עמך', אשר אינם יודעים בתפילה אפילו את פרוש המלים, אולם למרות זאת הם מנסים להתפלל בהתלהבות.

הנימה שבה דבר התלמיד לא מצאה חן בעיני רבו, והוא העיר לו: "הלגלוג שלך אינו במקומו... הלגלוג מעיד שהחוששים הרוחניים שלך אינם מפותחים די צרכם..." תהה התלמיד: "על מה ולמה?" ורבי שרגא פייבל המשיך: "יהודי אמיתי, בעל הרגשה עדינה, כששמע את תפילתו התמימה של יהודי זה, צריך היה לשנות אצלו את היחס כלפי המלים 'את הכבש האחד' מכאן ואילך... צריך הוא היה לחשוב בעקבות המעשה הזה - שגם פה, במילים האלו, קיבל איש יהודי עול מלכות שמים על עצמו..."

כשנתן קודם י"ד, האם הוא רק מחשש שמא יאכל העני קודם פורים, או שהדבר הוא מן הדין, שצריך לתת דווקא ביום הפורים.

וכתב שיש להבין הצד השני, שהנה אם הוא מדין צדקה, אפשר לומר שתיקנו לתת ביום הפורים דווקא [וראה לעיל (תשובה לג) שמבואר להיפך]. וגם אם המצוה היא מחמת דין השמחה של הנותן, אפשר שצריך לתת דווקא בפורים, שהוא זמן השמחה והמצוה. אך אם המצוה היא מצד דין שמחה של העני, מדוע אם נתן קודם פורים ולא אכלו העני עד פורים, לא יצא ידי חובתו. ותירץ, שעיקר שמחת העני היא בזמן הנתינה, ולכן צריך לעשות זאת בפורים בזמן הסעודה.

ע. **משנה ברורה** (סי' תרצד סק"ז) כתב, שאם יש מנהג בעיר לתת מעות פורים לחזן אין איסור בדבר, משום שכל הנותן על דעת המנהג נותן. אבל לא יוצאים בכך ידי מתנות לאביונים, ואפילו אם החזן הוא עני [שכיון שהוא בכלל שכירות החזן, הרי זה פורע חובו במתנות לאביונים], אלא אם כן מחלקים מהם גם לעניים.

ובשור' ודרשת וחקרת (או"ח סי' עח אות ג) כתב, שאולי מקור הענין הוא מדברי הרמב"ם (שם הי"ז), שעיקר המתנות לאביונים הוא 'לשמחם', ובאופן שהוא קבוע ויש בו התחייבות אין כאן שמחה [ולפי זה הדבר מעכב, ודלא כמבואר לעיל (תשובה מד)].

אוצר היסודות והחקירות

מרבתינו מעתיקי השמועה

בכל חלקי התורה

מגילה - חיוב נשים בשמיעתה

אמר רבי יהושע בן לוי (מגילה ד, א) נשים חייבות במשמע מגילה שאף הן היו באותו הנס.

נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת מגילה אלא שחייבין במשמע, למה, שהכל היו בספק להשמיד להרוג ולאבד והואיל והכל היו [עמוד רלז] בספיקא הכל חייבין במשמע. (ירושלמי פ"ב) רבי יהושע בן לוי מכניס אל כל אנשי ביתו וקורא לפניהם מגילת אסתר. רבי יונה אבוא דרבי מונא היה מתכוין לקרות אותה לפני הנשים שבביתו, שהכל היו בספק, והכל חייבין במשמע, אחד הנשים ואחד העבדים ואחד הקטנים (הלכות גדולות סי' יט, הלכות מגילה, עמ' רלה-רלו).

לשיטה זו שנשים חייבות בשמיעה ולא בקריאה, האם הכוונה שהשמיעה היא חיוב בפני עצמו, או שזהו קיום במקצת של קריאה, אך אינן חייבות בקריאה גמורה כאנשים.

חסידת שמועות (לגרייג אלדשטיין, פורים, עמ' קלז).

מגילה - כתיבתה

אין כותבין את המגילה אלא בדיו על הגויל או על הקלף כספר תורה, ואם כתבה במי עפצא וקלקנתוס כשרה, כתבה בשאר מיני צבעונין פסולה, וצריכה שרטוט כתורה עצמה, ואין העור שלה צריך עבדה לשמה, היתה כתובה על הנייר או על עור שאינו מעובד או שכתבה גוי או מין פסולה (רמב"ם פ"ב מהל" מגילה ה"ט).

דין כתיבת המגילה אינו מדין כתיבה של כתבי הקודש, אלא דין כתיבה בפני עצמו.

חידושי הגרייז (סס), וראה עוד בדבריו וצאהל המועד (ח"צ סי' סז אות ג).

מגילה - קריאתה בשבת

דכולי עלמא מיהא מגילה בשבת לא קרינן, מאי טעמא. אמר רבה: הכל חייבין בקריאת מגילה (ובתקיעת שופר), ואין הכל בקיאים במקרא מגילה, גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דשופר, והיינו טעמא דלולב. רב יוסף אמר: מפני שענינה של עניים נשואות במקרא מגילה (מגילה ד, ב).

לדעת רבה (שם) שהטעם שאין קוראים בשבת הוא, מחשש שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, האם מחמת חשש זה עקרו חז"ל את זמן הקריאה לגמרי. או שעדיין זמן הקריאה במקומו עומד, אלא שמקדימים לקרותה בשישי משום הגזירה. ולפי זה אם היה אנוס או קטן בערב שבת, יקראנה לכל הפחות

הערות הגרי"ש אלישיב (ליקוטים עמ' פד ד"ה אכן).

מגילה - צריך להשמיע לאזניו

תנן התם (מגילה יט, ב): הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, ורבי יהודה מכשיר בקטן. מאן תנא חרש דיעבד נמי לא. אמר רב מתנה: רבי יוסי היא, דתנן: הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו - יצא, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: לא יצא (ברכות טו, א, מגילה שם, וראה בהמשך הסוגיא).

האם הוא דין נוסף, שמלבד הקריאה צריך שמיעה. או שהוא מדין הדיבור, שאינו דיבור גמור עד שישמיע לאזניו.

חסידת שמועז (לגרי"ג אלכסטיין, פורים עמ' קסג, ובהערה סט).

אורות אילת השחר

**עובדות והנהגות ותשובות
ממון בעל אילת השחר זצוק"ל
מאת הגר"מ חליזה שליט"א**

מון זצוק"ל בחלוקת סידורים לתלמידי ת"ת 'דרכי יושר'

בענין לימוד תורה ביום הפורים

בחור אחד שאל למו"ר זצוק"ל כמה זמן צריך ללמוד בפורים והשיבו "כל הזמן, עשרים וארבע שעות". ושאלתי למו"ר זצוק"ל ומה עם מצוות היום, ואמר לי בתמיה "מצוות? עבירות!" [והבן היטב].

כעבור שבוע בא בחור אחר קמי' מו"ר זצוק"ל ושאלו אם לאסוף כסף לת"ת בפורים או ללמוד ואמר לו מו"ר זצוק"ל "אם תלמוד לא תקבל עונש", ואמרתי למו"ר זצוק"ל דבשבוע שעבר אמר שבפורים צריך ללמוד עשרים וארבע שעות, וחייד ואמר בערגה "הלוואי עשרים וחמש שעות".

עוד ראיתי דשאל בחור אחד ממו"ר זצוק"ל אם יעשה משמר וילמד בליל פורים דאפשר ומחמת כן יתעייף למחר ולא יקיים מצוות היום בצלילות כדבעי ואמר לו שילמד, וחזר הנ"ל ושאל הרי יתעייף מכך, והשיב "העיקר שילמד".

[ראה איור בעמוד הבא]

מעשה זה, המובא בספר "מרבצי תורה מעולם החסידות" מוכיח עד כמה דייק עם תלמידיו על כל דבר היוצא מפיהם, ועוד מסופר שם כי בחור אחר השמיע חדושי תורה ובענין מסוים התבטא כי "הט"ז אינו צודק בדבריו". באותו רגע שסע רבי שרגא פייבל את דבריו וקרא בקול, כשהתרגשות נמסכת בו: "דיבורים כאלו הם בגדר נבול פה!". בהזדמנות אחרת שמע תלמיד ששר "בלבבי משכן אבנה", עצר אותו רבי שרגא פייבל ושאל: "כלום כבר הגעת למדה זו?" שאלתו הנוקבת ירדה תהומות. התלמיד קיבל את הדברים, ובמשך עשרות שנים לא היה מסוגל להעלות את השיר על דל שפתייו!

תוספת שבת

דברי רבותינו ומעשיהם

בענין תוספת שבת וקדושתה

סגירת החנויות בזכות משמרת השבת

רבי אברהם איידלמן זצ"ל מבריסק, ממקורבי הגרי"ז מבריסק זצ"ל, היה מאנשי 'משמרת השבת', שדאגו לצאת בכל ערב שבת סמוך מאוד לכניסת השבת לרחובות עירם ולזרז את בעלי החנויות לנעול את חנויותיהם לפני שהשבת תכנס. כיון שאותם יהודים יקרים לא הספיקו, בשל תפקידם החשוב, להגיע לבית הכנסת בזמן התפילה - זכו להתפלל בביתו של מרן הגרי"ז זצ"ל בין אנשי מנינו.

כשהגיע רבי אברהם איידלמן באחת השבתות לתפילתו באותו מנין חש בלבו מועקה כבדה והחל לשטוח את לבו הכאוב לפני הרב זצ"ל. הוא טען שלא נראה לו שיש עוד סיבה לשוב ולהזהיר את בעלי החנויות שישגרו אותו, כיון שלדעתו

אותם שחנויותיהם סגורות

- היו עושים זאת גם ללא משמרת השבת, ואילו האחרים שמחללים את השבת במילא אינם נשמעים להפצרות ונראה שלגביהם דבר לא יועיל עוד.

שמעו הרב זצ"ל ואחר לקחו עמו לדלת הכניסה של הבית, פתחה והראה באצבעו כשהוא אומר: 'רואה אתה את בתי העסק הסגורים עתה? הנה, רק בזכות 'משמרת השבת' סגורים הם. שהרי ללא ההתעקשות המתמדת של אנשיה, שיצאו מדי שבת להביע את מחאתם ולהזהיר את אזהרותיהם - גם חנויות אלו היו נותרות

פתוחות, אם כך - ודאי גדולה היא זכותה של משמרת השבת ללא כל שיעור'. (עובדות והנהגות לבית בריסק, ח"ב, ס"ד)

רבי שלמה הגדול: ערש"ק כמעט 'שבת קודש'

אצלי!

על רבי שלמה הגדול זצ"ל, רב העיר ווילקאמיר, מגדולי תלמידי הגר"א זצ"ל, מסופר - "פעם אחת, בנסוע הגאון ר' שלמה'לע בערב שבת קודש בימות החורף בדרך לשוב הביתה, נתקלקלה הדרך, וגם הסוסים היו עיפים ועמדו מלכת, ועוד מעט וינטו צללי ערב משבת קודש, לכן סר ר' שלמה'לע אל הכפר הסמוך, אל בית ר' לייב, ששמה היה הוא היהודי האחד, ר' לייב הציע להרב הנ"ל, אולי יסע עוד איזה מרחק קטן, ששם בית מלון ראוי לכבודו, אבל הרב ענהו: היום קצר, **וערב שבת אחר הצהריים הוא כמעט שבת קודש אצלי**, ולא אוכל לזוז ממקומי, והנני מוכרח לשבות שבת פה, וכה נשאר בביתו". ("זכרון יעקב" ח"א, פרק נ"ד)

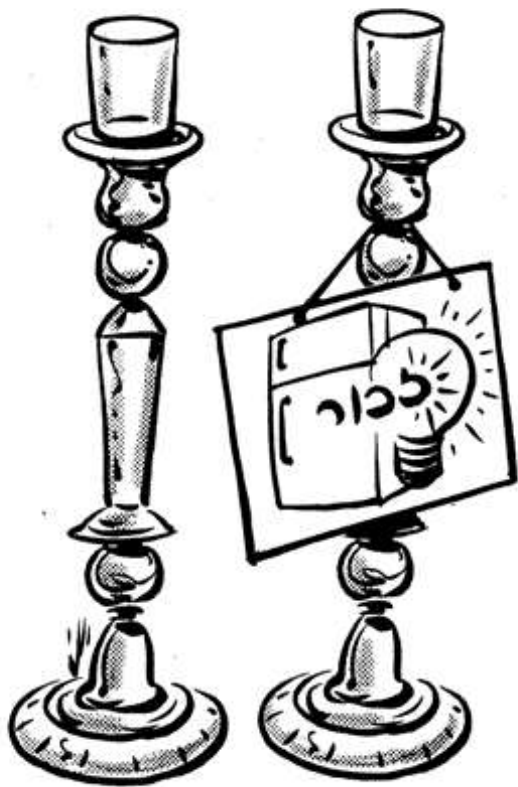
התהלה לדוד ראה אצל רבו מהירות לקראת

השבת בעירבוב הכוס

בספר מרבה חיים סיפר הגר"ח ברים זצ"ל וז"ל - "סיפר הגאון החסיד רבי דוד

אורטינברג זצוק"ל (בעמח"ס תהלה לדוד וראב"ד בארדיטשוב) שפעם בליל שישי עמד בחדרו של רבו הק' מרן הפחד יצחק זי"ע מבאיאן. ובאותה שעה עמד לפניו כוס תה והרבי עירב הכוס בכפית, למחזה עיניו הפטיר אח"כ רבי דוד ואמר: תוך כדי עירוב הכפית בכוס, לפי תנועות ידיו הק', ראיתי כיצד הרבי **כבר ממחר עצמו לקראת שבת ההולך ובא**.

הרידב"ז ניצל ממוות מחמת כבוד השבת

וסיפר מרן בעל 'חזון יחזקאל' - הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, על חמיו זקנו הרידב"ז זצ"ל, רבה של סלוצק, שפעם חלה מאוד והגיע עד שערי מוות רח"ל ובשוכבו על ערש דווי נתגלה לו מן השמים כי רפואתו תלויה לא בחיבוריו הגדולים על הירושלמי ובמעשי צדקותיו, אלא בכבודה של שבת המלכה - **שהכל ערוך ומוכן לכבודה מבוקרו של יום השישי**. ואכן נתרפא מחוליו ושב לאיתנו, וזכה לעלות לארץ ישראל. ומאותה שעה קבל על עצמו גם הגר"י אברמבסקי זצ"ל מנהג טוב זה, כפי שנהג חמיו הרידב"ז זצ"ל.

האור יחזקאל: לקבל שבת כראוי

וכך אמר מרן המשגיח הגר"י לווינשטיין זצוק"ל "תחילה עלינו לקבל ע"ע לקבל את השבת בזמן כראוי, ולא כפי שאנו נוהגים עתה שבעת שהנני הולך לקבלת שבת בישיבה הריני רואה ציבור גדול המתפללים תפילת מנחה. וכי ראוי הדבר לבני תורה להכנס לשבת באיחור? ובוודאי מחובתנו להקדים בכניסת השבת..." (אור יחזקאל, ימים נוראים, עמוד ש"ג).

החזון איש: מוטב לבטל מצוה ממכשול חילול שבת

ויש לציין מש"כ מרן החזון איש באגרתו (אגרת קמט) "צריך להתרגל להחמיר בכניסת השבת אף במקום מצווה, כי זה מצוי מאוד שבשביל מצווה נכנסים למצב נלחץ וסוברין - יכולני עדיין לגמור קודם השבת, ובאמת ראוי להחליט לפרוש אף במקום מצווה, ומוטב שיהיה המכשול בביטול המצווה ממכשול של חילול השבת" (עד כאן מתוך הספר 'וקדשתו מכל הזמנים').

סיפור ושאלה בציודו

לעורר את בני המשפחה

ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י

היחידי מכל בני העיירה שניצל בעור שיניו, היה המרא דאתרא, הרב יחיאל, שלאחר שגורה ועשה עצמו כ'בר מינו', בהגיע עת אישון לילה ואפילה, הזדרז לקום ולברוח לעמק היער...

שנים של רעב ושכול היו בעולם, מקום שעד אמש היה בטוח ושקט, תוך כמה שעות הפך לחזית, דם ואש ותמורות עשן, מליונים רבים הפכו לפליטים וגולים, וכמובן, אלו שסבלו יותר מהאחרים, היו היהודים, שהפכו לשק החבטות של כל הצדדים, המנצחים הענישו אותם, ואף המנוצחים, כילו בהם את זעמי כשלונם. סבל קשה שלא ניתן לתיאור, עבר על היהודים בכל האיזור, אך עוד יותר קשה ונורא, היה מצבם של בני הישיבות, שאף בימים כתיקונם סבלו מחרפת רעב, ובזמני פורענות, נעו ונדו ממקום למקום, פעמים רבות לאחר רעב של כמה ימים, שכמעט לא טעמו מאומה, ובזכות נשים צדקניות, שדאגו עבורם למעט

בענין "משתה אחשורוש", האם האוכל שם היה

כשר?

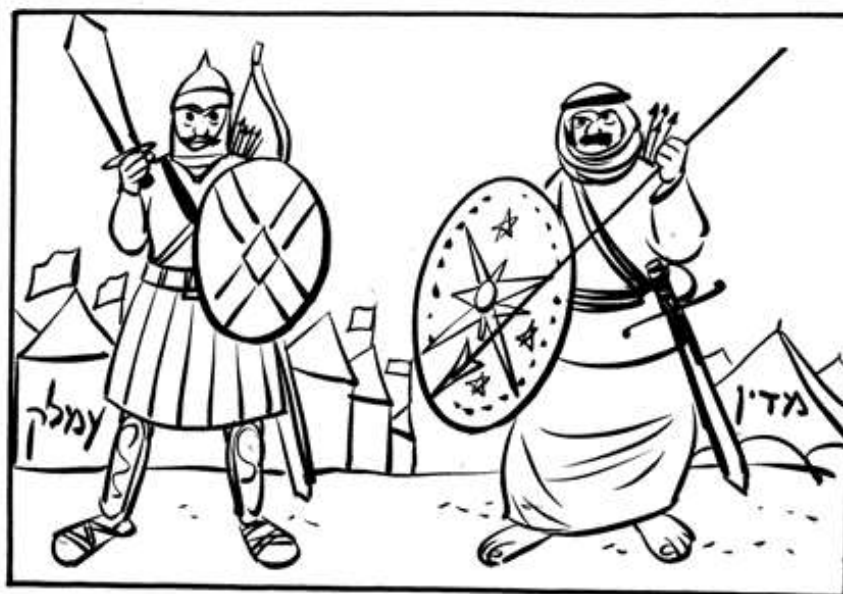
שאלתי ממו"ר זצוק"ל במ"ש בפרקי דרבי אליעזר (פרק נ') איש יהודי וגו' רבי שמעיה אומר וכי לא היה בשושן הבירה יהודי אלא מרדכי בלבד והא כתיב והיהודים אשר בשושן (אסתר, ט' י"ח) אלא לפי שהיה יהודי צדיק וכן אבות ומזרע המלוכה והיה עוסק בתורה כל ימיו ובפיו לא היה נכנס מאכל אסור לפיכך נקרא איש יהודי, ע"כ, וצ"ב מה בין אי אכילת דבר אסור להא דנקרא איש יהודי, ואמר לן מו"ר זצוק"ל דכיון שלא אכל מאכלי גויים במילא נקרא איש יהודי, והוסיף ואמר דבמשתה אחשורוש עיקר התביעה היתה שהלכו לשם, אך אמנם אכלו מאכלים כשרים, ומשאמרתי למו"ר זצוק"ל דבס' ריח דודאים להגה"ק מדינוב זלה"ה (מגילה י"ב א') כתב דאכלו שם מאכ"א היה ד"ז בעיניו לפלא. (ולקושטא דמילתא יל"ד בזה מכ"מ וכדתיבנא בפתחא דאגדתא לספרנו ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם, ע"ש באורד).

ובפ"א אמרתי למו"ר זצוק"ל דראיתי משמו דהאוכל במשתה אחשורוש היה כשר ויל"ע דאף אי נימא דהיה כשר בעצמותו מ"ט לא היה בזה משום בישולי גויים ואמר לי "יהודי בישל", ואח"כ א"ל דכתוב שהאוכל היה כשר, ורק דהתביעה היתה שזה היה של גוי.

האם מקבלים גרים מעמלק בזמן הזה?

שאלתי ממו"ר זצוק"ל אם בזמן הזה מקבלים גרים מעמלק. והשיבני דיש סברא שכן, אך תלוי מתי, ועי' בספר אילת השחר עה"ת (ודברים כ"ה י"ט) מ"ש בתו"ד מהא דסנהדרין (צ"ו, ב') דמבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, והנה המן היה מזרע עמלק ובמכילתא סו"פ בשלח אי' ר"א אומר נשבע המקום בכסא הכבוד שלו שאם יבואו מכל האומות להתגייר שיקבלוהו, ולעמלק ולביתו שלא יקבלוהו. ואכתי צ"ב היאך מב"ב של המן נתגיירו ויישב מו"ר זצוק"ל דיתכן דלא קיבלו מבניו לגירות אלא דא' מזרעו בא על בת ישראל וכיון שהולכים אחר האם דינו כישראל וע"י כך היו מיו"ח דהמן שלמדו תורה בב"ב ועחזו"א יו"ד (קנ"ז, ה'), ע"ש.

ובפ"א ראיתי דדיברו עם מו"ר זצוק"ל גבי מחיית עמלק ונומייתי דמטין דהחת"ס ז"ל הרג בפ"א עמלקי ואמר לי מו"ר זצוק"ל דכך אומרים, יכול להיות, ואחר זמן מה הוסיף ואמר לן וכי אם היום היינו יודעים על עמלקי היינו יכולים להרגו.

תשובות רבינו חיים

שו"ת ממון שר התורה שליט"א שהשיב לגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א

רבת את ריבם' - הרב את ריבנו'

שאלה: בנוסח "על הניסים" של חנוכה אומרים בלשון עבר "רבת את ריבם דנת את דינם" וכו', ואילו בנוסח ברכת המגילה שלאחריה הנוסח בלשון הווה "הרב את ריבנו והדן את דיננו" וכו'.

תשובה: ב"על הניסים" הוא "הודאה" על הנס של חנוכה, ולכן אומרים בלשון עבר, ואמנם ברכת "הרב את ריבנו" היא "ברכה", והוא באופן כללי.

אמירת 'בימי מרדכי' וכו'

שאלה: בעל הניסים אומרים: בימי מתתיהו וכו', בימי מרדכי וכו', מאי שייטיה פרטים אלו ל"הודאה"?

תשובה: בגמרא (מגילה י"א, א') אמרו לא מאסתיים וכו' שהעמדת להם מרדכי ובית חשמונאי וכו', א"כ זה חלק מההודאה שה' זימנם בתקופה זו.

על המלחמות'

שאלה: בעל הניסים מודים "על המלחמות", וכי מה יש להודות על המלחמה, אדרבה, הרי עדיף היה שלא היתה מלחמה?

תשובה: פירוש מה שהקב"ה ניהל והנהיג את המלחמה, כמ"ש "מלחמות אני עשיתי".

והנה במסכת עבודה זרה (דף ב' ע"ב) אמרו חז"ל שאומר הקב"ה לאומות העולם "שטים שבעולם, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם". וכבר ידועים דברי מרן רי"ז הלוי (כמבואר בספרו עה"ת ריש פרשת בראשית), אבל יש להוסיף: על כל הדברים כתוב בחז"ל "עשיתם לצורך עצמכם", אבל על "מלחמות" לא כתוב "עשיתם לצורך עצמכם" אלא "מלחמות אני עשיתי שנאמר ה' איש מלחמה", והיינו שזה לא רק שעשיתם לעצמכם, אלא שלא עשיתם אתם כלל!

יושללם לבוז'

שאלה: בנוסח על הנסים "ושללם לבוז", לכאורה לאחר שמודים על שביקש להשמיד להרוג ולאבד, מה מקום להודות על השלל שנשאר לנו?

תשובה: באים להדגיש גודל רשעותו, שרצה לא רק להשמיד ולהרוג, אלא אף 'שללם לבוז', ומרשע כזה הושיענו הקב"ה.

עוד יש לומר, כי הרי היתה להם נגיעה להאמין לאגרות הראשונות ולא האחרונות, כדי שיהיה להם השלל, ואע"פ כן האמינו, וזה מפרטי הנס, שאף ששללם לבוז האמינו לאגרות האחרונות.

(על כאן מדריך פתח עמ' תרס"א-ב)

יש לו אפשרות לקרוא המגילה בלילה או ביום, מה

יעשה?

שאלה: בשערי תשובה (סימן תרפ"ז ס"ק א') הביא דקריאת המגילה בלילה דרבנן, וקריאת היום מדברי קבלה. עיי"ש.

ויש לעיין מי שיש לו אפשרות לקרוא את המגילה או בלילה או ביום (כגון שהוא בבית הסוהר וכדו'), מה יעשה.

ואולי יש לדמותו למה שכתב במשנה ברורה (סימן צ' ס"ק כ"ח), וז"ל, כתוב בתשובת רדב"ז תפוס שהשר נתן לו רשות יום אחד להתפלל עם הציבור במנין איזה יום שירצה, יתפלל אותו יום תיכף ולא יחמיץ

מזון, הצליחו להחיות את נפשם, להחזיק את נשמתם מחוברת בקשר דל ועדין אל גופם, וכך עמלו בתורה הקדושה עד כלות הכוחות ממש.

גם הבחור יחיאל גוטרובניש, מהעיירה וויעקסניא, הקטנה והנשכחת, אי שם על גדות הנהר ווענטא, היה בין אותם מחזיקי עולם, עמלי תורה בכל העתות והזמנים, בכל הנדודים והצרות, העניות והשכול, מעולם לא עזבו את תלמודם לעמוד בקרן זוית, יחד עם שאר העם, לחקור העתידות, וללמוד את המלחמה כמפקדי צבא, כאילו שמאן דהוא ישמע את דעתם ויתחשב בה.

זמן קצר לאחר שנכנס לעול מצוות, קיבל את רשות הוריו, וכשתרמיל דל למתניו, שבו התפילין וקצת בגדים דלים והכרחיים ומעט צידה, יצא ברגליו לדרך הארוכה, עד לסלבודקא הרחוקה, ששמע ישיבתה החשובה והעומד בראשה, מרן רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל, הגיע עד לאוזניו, ובהמלצת רבותיו, קיים בעצמו את מאמר התנא, הוי גולה למקום תורה, וזכה להגיע לישיבה, ולהמנות בין אותם עשרות בחורים מאושרים, שהסתופפו להם בבית המדרש, שמעו את שיעוריו המיוחדים והנפלאים של ראש הישיבה, שניהל ביד רמה, את הקהילה והישיבה, ועמלו ולמדו בכל כוחותיהם.

שנים רבות שקד יחיאל בישיבה הקדושה, בעמל ויגיעה רבה למד ש"ס ופוסקים, ואף בשנת תרע"ד, כאשר רעדה אחזה בכל העולם, עם פרוץ המלחמה העולמית הנוראה, המשיך בתלמודו יחד עם שאר בני הישיבה, לאורו ובנתיבו של ראש הישיבה, ויחד עם כל בית ישראל, שנתגלגלו בגלות בשברון לב ונפש, נתגלגלה הישיבה ממקום למקום ומעיר לעיר, בקשיי גוף עצומים, אך בגבורה נפשית עצומה, לא הפסיקו כלל מתלמודם.

לאחר יותר משלוש שנים, שבהם נהרסו ואבדו קהילות שלימות, רבבות יהודים נהרגו, ורבבות רבבות משפחות נהרסו, הופסקה המלחמה הנוראה, כאשר האומות חתמו ביניהם על הסכמי השלום, וחילקו בניהם את הארצות הכבושות.

נושא השלום והחלוקה, היה לשיחה ולויכוחים בכל קרנות הרחוב, אך בני הישיבות המסולאים מפז, לא התענינו בכל אלה, אלא רק התענינו, היאך יוכלו להמשיך את לימודיהם, ללא הפרעות וטרדות.

באותם הימים, לאחר שמלאו ליחיאל כ"ח שנים, עיטרו ראש הישיבה ורבו המובהק, בתואר "יורה יורה", שראוי להורות הלכה בישראל כחכם ובקי, וזאת לאחר שבחנו בכל חלקי שולחן ערוך, ומצאו מלא וגדוש, חכמה מיוחדת בכלי מפואר, דבר דבור על אופניו, יודע להשיב אף לחכמים, וידיו רב לו בהכרעת ההלכה והעמדת הדת על תילה.

כשבועיים לאחר מכן, הגיע לישיבה הקדושה, הגאון הקשיש, רבי יקותיאל איידמאיניקל, רבה של העיירה פונדרוז, וביקש מראש הישיבה, שיציע בפניו חתן תלמיד חכם והגון לנכדתו, בת לבתו האלמנה, שיהא ראוי למלאות את מקומו ברבנות העיירה, לאחר מאה ועשרים שנה.

הוסיף הרב הישיש וסיפר, שחתנו המנוח, בעלה של בתו היחידה, היה יד ימינו בכל עניי הרבנות, וראוי ומיועד להמשיך את שושלתו, ולשבת על מקומו, אך לאחר שבעוונותינו הרבים, נהרג ע"י פורעים במהלך שנות המלחמה, חשב לחפש חתן לנכדתו, שהוא יהיה זה שיזכה לשמש כרב העיירה, ללמד תועים בינה ולהעמיד הדת על תילה.

ראש הישיבה נתן את עינו ביחיאל, ושיבחו בכל לשונות השבח באוזני הרב הישיש, ולאחר שיחיאל בא לפניו, בחנו בש"ס ופוסקים במשך שעות רבות, ראה שאכן בחירתו של ראש הישיבה היתה מתאימה, וראוי הבחור לשמש כרב ומורה הוראה בישראל.

עוד באותו ערב, שתה הרב הישיש עם הראש ישיבה והחתן 'לחיים', וסוכם שבעוד כמחצית השנה יתקיימו הנישואין בעיירה, ולאחריה מתחייב הסב, הרב, 'קעסט' למשך חמש שנים, ואם חלילה לא יזכה לאריכות ימים עד אז, אזי בהסתלקותו יתמנה יחיאל כרבה של העיירה, וישב על כסאו וינהיג את קהילתו.

יחיאל חזר לתלמודו, לנצל את חודשי בחרותו האחרונים, שבהם יכול ללמוד ללא עול של בית ומשפחה, יומם וליל לעסוק בתורה הקדושה ולהנות מזיווה.

כאשר מידי פעם בפעם עלה החשש בלבבו, שמא יאלץ ליטול על עצמו את עולה של הרבנות בגיל צעיר כ"כ, במקום ללמוד ללא טרדות, חשב בליבו לעלות למעונו של ראש הישיבה, ולשאול ממנו, מהי ההנהגה הראויה על פי התורה הקדושה, מה הקב"ה חפץ ממנו בשעה זו.

ראש הישיבה שמע את דבריו, ואמר לו, שלפי מה שישובבו משמים, זה יהיה הדרך הראויה והנצרכת עבורו, אם חפץ ה', יוכל להאריך את ימי הרב הישיש בעוד עשרות שנים, בהם תוכל להמשיך לשקוד על התורה בטהרתה, אך אם חלילה ילקח מאתנו מוקדם יותר, אזי זה סימן משמים, שהגיע העת והזמן שתתחיל להרביץ תורה ולהעמיד הדת על תילה.

כשיצא יחיאל מבית ראש הישיבה, הגיע לידי המברק, המודיע בצער רב על פטירתו של הרב הקשיש זצ"ל, והזמנתו לבוא ולכהן פאר כרב העיירה.

יחיאל בירך 'ברוך דיין האמת', כדין השומע בשורה רעה, ומיד אחריה 'ברכת

הטוב והמטיב, כדין שמועה טובה המעורבת בבשורה רעה, ועלה שוב לבית ראש הישיבה, הראהו את המברק, וביקש עיצה והדרכה, מה המעשה אשר יעשה, ומהו המעשה שיש להמנע מלעשותו. ראש הישיבה הדריכו בהנהגה הנכונה והראויה, ובירכו בהצלחה רבה, שיזכה להרבות כבוד שמים, ולהמשיך לעמול בתורה.

לאחר כשבוע הגיע יחיאל לעיירה, הוכתר כרבם, וכחודש לאחר מכן, נשא בשעה טובה ומוצלחת את ארוסתו, נכדתו של הרב זצ"ל.

למרות חששותיו מהרבנות, שנותיו אלו, של אחר החתונה, היו המיוחדות והטובות ביותר שהיו לו בחייו, בבוקר השכם היה יוצא מביתו לבית הכנסת, ושם היה יושב כמעט בכל השעות, ועוסק בתורה הקדושה, ורק כאשר הגיע איזו שאלה דחופה, היה מפסיק לרגע, ומיד חוזר לתלמודו.

לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, השתמש במילגה שנתנו לו בני העיירה, שיחד עם הפרוטות המעטות שהרויחה אשתו, ממכירת הביצים מהתרנגולות שגידלה בחצרם, הספיקו לכל המשפחה בריוח הנצרך להם, ונשאר להם עוד משהו לקיום מצות צדקה.

תקופה זו נמשכה למעלה מעשרים שנה, בהם נולדו לו שבעת בניו ושתי בנותיו, שגדלו וצמחו בדרך שהוריהם חינוכם, לתורה ולמעשים טובים, כאשר הבנים גולים למקומות תורה, כפי ששמעו מאביהם פעמים רבות, ושאלו הוא נהג כן.

פחות משלושים שנה, מאז שעננים אפלים ושחורים, עלו על אדמת אירופא, וכעת שוב נגזרה הגזירה בדם, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים אשר בכל המדינות, בכל הדרכים והאפשרויות, וכיון שניתנה רשות למשחית, לא הבדיל בין דם לדם, ויד ה' פגעה אף בצדיקים ובישרים, קהילות הקודש שמסרו נפשם על קדושת שמו, הנאהבים והנעימים בחייהם, במוותם לא נפרדו, ועלו נשמתם בסערה השמימה.

תקופה קצרה לאחר שהצוררים הארורים ימ"ש כבשו את ליטא, באחד מלילות החורף הקשים, באו הגרמנים ועמם הליטאים הצוררים, שבשמחה ובששון כילו את זעמם ביהודים שנזאי נפשם, וזכו שמלאכתם נעשית בידי אחרים, אך מידי מסייע לא יכלו שלא לצאת, ולכך באו לעזור ולסייע, להוציא את כל בני העיירה לעיר הסמוך, ושם ניתקו את נשמותיהם הטהורות מגופותיהם, הי"ד, ארץ ארץ אל תכסי דמם, ונקם ישיב לצריו וכיפר אדמתו עמו.

היחידי מכל בני העיירה שניצל בעור שיניו, היה המרא דאתרא, הרב יחיאל, שלאחר שנורה ועשה עצמו כ'בר מינן', בהגיע עת אישון לילה ואפילה, הזדרז לקום ולברוח לעמק היער, ובחסד ה' שפציעתו היתה קלה, הצליח להסתתר בסבך היער, נסתר מעיני המרצחים, כאשר ניזון מהפירות הגדלים בו הפקר.

אותם שנים קשות של המלחמה, עברו עליו מבריחה למנוסה, נע ונד, כאשר הוא נס מכל קול של עלה נידף, בכל בוקר מחדש לא ידע אם יזכה גם לקרות קר"ש של ערבית, או שזה הפעם האחרונה בחייו שזוכה לקבל על עצמו עול מלכות שמים.

בחסד ה' וברחמי המרובים, הצליח ר' יחיאל להמלט מן האדמה הטמאה והארורה ולעלות בגפו לארץ הקודש, וקבע את משכנו באחד מבתי הכנסת והגה בתורה בכל כחו.

רב בית הכנסת ר' צבי נעמטקערמן הבחין באורח שהגיע לבית הכנסת, פתח עמו בשיחה בכדי לקבלו בשלום ולהנעים לו את שהותו, וגילה שהוא כלי גדוש בתורה ויראה, ויחד עם זאת, ערירי ובודד, בלא משפחה קרובים או ידידים, ומיד הזמינו לביתו לסעודות שב"ק.

תקופת ביאתו של ר' יחיאל לארץ הקודש, היתה קשה מאוד מבחינה כלכלית,

המצוה להמתין על יום כיפור או פורים. עכ"ל. יעו"ש.

וה"ל לא יחמיץ המצוה ויקרא בלילה, או שיש לחלק.

ועוד יש נידון דומה בפוסקים אדם החושש שתעניתו בצום גדליה עלולה לגרום שלא יוכל להתענות ביום הכיפורים, מה עדיף שיעשה, יעויין בשדי חמוד מערכת יוה"כ (סימן א' אות י'), ויש לעיין אי דומה לכאן?

תשובה: יקרא ביום.

שמחת התורה

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגרי"ש סטורץ שליט"א

בענין המנהג לקיים 'זכר למחצית השקל' בחצי

דולר ארה"ב

הרמ"א (או"ח סימן תרצד סעיף א) פסק, וז"ל: 'י"א שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר. ומאחר ששלשה פעמים כתוב תרומה בפרשה, יש ליתן ג' (מרדכי ריש פ"ק דיומא). וכו'. ויש ליתן ג' חצאים גדולים במדינות אלו, כי אין מטבע ששם מחצית עליה מלבד זו. ובמדינות אויטריי"ך יתנו ג' חצי וויינ"ר, שנקראו ג"כ מחצית. וכן לכל מדינה ומדינה'. עכ"ל.

ונהגו לתת ג' חצאי דולר ארה"ב ישנים מכסף טהור. [מניחים בקופה וכ"א קונוה בשווי, מגביהו ומשיבו].

ונכתב ע"ז בתשובות והנהגות (כרך ד סימן קעב), וז"ל: 'ולע"ד נראה שלא מועיל כלל ואולי אפילו מיגרע גרע. שבאמת מטבעות אלו אינם בני הוצאה אפילו במקומם (באמריקא), וכ"ש בשאר מדינות חו"ל, רק שיום מפני ערך הכסף שבהם א"כ הוה ככל שוה כסף, אבל מחירו לא קייץ, ולא כל אחד מקבלו ככסף, ושוב לא דומה למטבע אלא לאסימון ואין יוצאין בו חובת מחצית השקל, שצריך מטבע כסף ממש. וכו'. ובנ"ד הנותן מדמה לקיים עיקר המצוה בג' מטבעות אלו שבקערה, ולפמ"ש אינו מקיים בזה המצוה כלל, ועלול לבטל עיקר מצות זכר למחצית השקל בזה"ז.

ולפי מה שנתבאר לעיל היה טוב לבטל המנהג שמשתמשים במטבעות כסף נקוב בחצי ממדינה אחרת ואינם יוצאין בהוצאה, אבל למעשה פוק חזי מאי עמא דבר, והרי המנהג נתפשט ולא לנו ח"ו לבטל איזה מנהג קל בישראל.

א. בתשובות והנהגות הנ"ל כתב, וז"ל: 'יש לומר דכשם שנהגו במחצית

השקל לתרום מטבע שאינו שוה באמת ערך מחצית השקל האמור

בתורה ומשום דאינו אלא לזכר, כן נהגו במטבעות כסף אף שאין יוצאין

בהוצאה, דהוא לזכרון. ושורש הזכרון הלוא הוא האמור בפרשה והיה

לבנ"י לזכרון לכפר על נפשתיכם, ואיתא במדרש דמרע"ה בקש שיזכירו

מצות שלו אחרי פטירתו והבטיחו הקדוש ברוך הוא במצות מחצית

השקל. והוא המחמה"ש הניתן לזכרון דהיינו זכר למחצית השקל.

ואולם הלוא בההוא מחמה"ש כתיב נמי כפרה, והנה כי כן נראה דבמה"ש שאינו

צנע וקיצוב הונהג בארץ, ניתן היה לרכוש מוצרי מזון רק על ידי 'תלושי מזון' שחולקו על ידי הרשויות השולטות, וגם זה במחירים גבוהים ובמנות זעומות, ולמרות זאת, קיבלו עליהם הרב ובני משפחתו, שהחל מאותה שבת ואילך, המשפחה תדאג לכל מחסורו של ר' יחיאל, ואכן כך עשו, הם הביאו לו בכל יום לעזרת הנשים את ארוחותיו, כבסו בעבורו את בגדיו, וזאת מלבד בשבתות וחגים, שהיה סועד על שולחנם באופן קבוע, והכל בכדי שיוכל ללמוד ללא שום טרדות והפרעות.

ר' יחיאל רצה לשלם לר' צבי עבור ארוחותיו וכביסת כבסיו, אך הרב לא רצה לקבל שום פרוטה, תמיד היה אומר הרב, שזו זכות גדולה עבורו להחזיק ולשמש ת"ח כה גדול, די לו בשכרו בעולם הזה, שיכול לשאול את ר' יחיאל שאלות קשות ולקבל את תשובותיו.

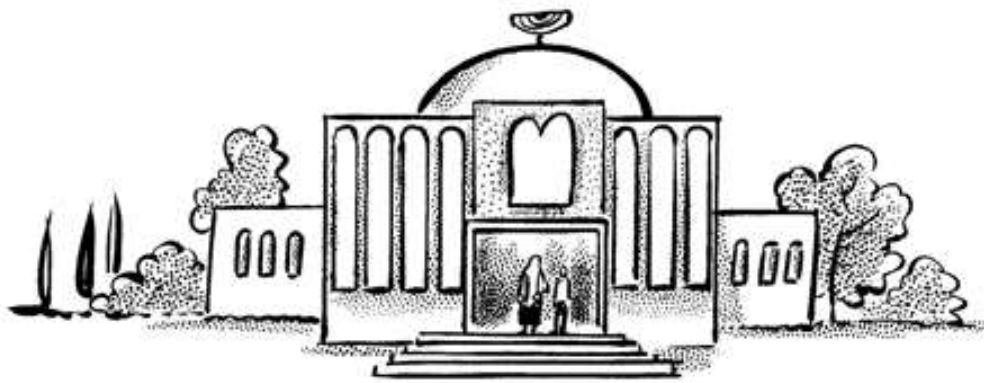
שמעו של ר' יחיאל הגיע לכל האזור, תלמידי חכמים רבים היו מגיעים לבית הכנסת על מנת לפגשו ולהציע בפניו את ספקותיהם, שפשטם בבהירות ובראיות ברורות מש"ס ופוסקים.

לאחר כמה שנים, התחילו מדינות אירופה לשלם כספים מרובים לאלו שנפגעו במלחמה ומהמלחמה, כיון שר' יחיאל לא נזקק לכספים, שהרי לא היו לו הוצאות, לכך בכל חודש וחודש חילק ר' יחיאל את רוב הכסף לצדקה, וחלק נוסף הפקיד בגמ"ח השכונתי.

עשרות בשנים עברו, ר' יחיאל כבר עבר את הגבורות, מבחינה גשמית הוא החל להזדקן, בהליכתו הוא הזדחל לאיטו בסיוע מקלו, אך כשרק נכנס בפתח ביהמ"ד, כוחותיו התעוררו וחזרו, ולימודו היה באותה ההתלהבות וה'ברען', כפי שלמד כל השנים.

באחד הימים, פנה ר' יחיאל לזבולון מאכערוביץ, אחד ממכיריו, וביקש ממנו שיוציא את הכספים שהפקיד בגמ"ח דבר חודש בחודשו במשך עשרות השנים האחרונות, שהצטברו לכדי סכום ענק, ויביאם אליו. זבולון הזדרז לפנות לגבאי הגמ"ח, וביקש למשוך את הפקדתו של ר' יחיאל.

זמן קצר לאחר מכן, כשזבולון מסר לידי הגבאים את שטרותיו הרבים של ר' יחיאל, ששימשו בידי כהוכחה על ההפקדות שהפקיד, קיבל את הכסף מגבאי הגמ"ח, והביאו לר' יחיאל. באותה העת נטל ר' יחיאל את הכסף ואמר "אני מקדיש כסף זה לבנות בו בית גדול לה', בית כנסת ענק ומפואר".

לאחר הדברים האלה, מסר ר' יחיאל את הכסף חזרה לזבולון, וביקשו שיאזור כגבר חלציו, ויקח על עצמו עול גדול, שיבנה בכסף זה בית כנסת גדול ומרווח ומפואר, עם כל המעלות והשיכלולים, שיראה כמו שצריך להראות בית מלך - בית ה'.

ואכן, זבולון הכניס את כל כחו ומרצו בענין הבנין, החל מחיפוש אחר מגרש רחב ידים ובמיקום מרכזי, הכנת תוכניות בניה במחשבה על כל הפרטים, אישורי עירייה ורשויות, בחירת קבלן הגון וחתומת חוזים, וכלה בפיקוח יומיומי על התקדמות הבניה על הצד היותר טוב, עד לסיומה בשעה טובה ומוצלחת.

כאשר סיימו לבנות את בית הכנסת הענק והמפואר, ביקש ר' יחיאל, שיכתבו ע"ג הבנין באותיות גדולות בשורה ראשונה, "בית הכנסת ע"ש קדושי פונדרוז", ובשורה שניה, "בית קדוש זה נבנה לזכר יהודי פונדרוז שנעקדו על קידוש ה'".

זבולון המשיך בזריזותו במלאכה, ולמחרת הזמין את החומרים והביא פועלים, שכתבו את הנ"ל באותיות ענקיות, ע"ג בנין בית הכנסת.

תוך כדי שהפועלים חיברו את האותיות לחזית הבנין, עבר במקום מרדכי אייזנקהאפ, וכשראה שכותבים ע"ג הבנין שהוא בנין קדוש, פנה לזבולון ושאלו, איך אתה יכול לכתוב ע"ג הבנין שהוא 'בנין קדוש', עדיין לא התפללו בו אפילו פעם אחת, אין כעת שום קדושה לבית זה, אפשר עוד להפוך אותו לרפת בקר, שהרי 'הזמנה לאו מילתא היא', וא"כ אתה כותב כאן 'שקר', תפסיק מיד את עבודות חיבור האותיות!

זבולון השיב למרדכי, לא אני הוא זה שהחליט מה יהיה כתוב כאן, ר' יחיאל אמר שיכתבו כך, אם יש לך הערות או השגות על כך, תשאל את ר' יחיאל.

מרדכי לא וויתר, ומיד הלך לבית המדרש, מקום משכנו של ר' יחיאל, ושאלו, אם זה נכון שהרב צוה לעשות כן, ילמדינו רבינו, איך מותר לכתוב על הבנין שהוא 'בנין קדוש', לפני שבכלל השתמשו בו לדבר קדוש, האין בזה חסרון בקיום מצות "מדבר שקר תרחק".

ניתן להוצאה ואין לו ערך נהי דיש כאן זכר אבל חסר עיקר הנתינה של צדקה שהוא המכפר. על כן נראה שעיקר המצוה מקיימין בג' מטבעות שנותן משלו שיוצא בהוצאה במקומו נקוב בחצי, ובזה הוא דיוכין לכפרה. וכו'. ונאה לנהוג כמחמירים בשיעור מחצית השקל, והיינו קודם לתת מחצית השקל במטבע הנהוג ג"פ, אבל מוסיפין עד השיעור האמיתי של ג"פ מחצית השקל של תורה. עכ"ל.

ב. **תיאור המציאות:** בארה"ב עד לשנת 1973 היו המטבעות העוברות לסוחר עשויות מכסף טהור, וממילא שער הדולר היה צמוד לשער הכסף. בשנת שינו את החוק והמטבעות נעשו מתערובת של כסף ומתכות אחרות, ויותר לא היה צמוד לשער הכסף. וכמדומני שהיום אחוז הכסף אפסי או בוטל לגמרי. ולכן יש ג' סוגי מטבעות, שהתאריך הנקוב עליו הוא עד שנת 1973 הוא כסף טהור. אח"כ תערובת, ואח"כ דינו כמתכת בעלמא.

ג. מבחינת החוק בארה"ב עד היום כל המטבעות יוצאות בהוצאה, וגם בפועל הם מתקבלות אצל הסוחרים והבנקים, אלא שהערך שמתקבל עליהם נמוך בהרבה מאד משער הכסף של משקלם. ותמוה לי מה שכתב בתשובות ונהגות שאינו יוצא בהוצאה באמריקא. [ובידידי הוי עובדא שהייתי במנהטן והיה בכיסי כמה מטבעות אלו, והיה חסר לי כמה דולרים לדבר נצרך, ונתתי בב' או ג' מקומות ונתקבל בלי בעיה].

ד. כמו כן המציאות בארץ ישראל במשך שנים רבות היה שלא היה מטבע של מחצית, עד שעשו את השקל החדש, ועשו חצי שקל חדש. ואף בלירה אחת, וכן בשקל הישן לא היה ערך של שוה פרוטה.

וממילא בארץ ישראל רצו מכמה טעמים להשתמש דוקא בחצי דולר של ארה"ב, ונדון לקמן האם הטעמים הללו שייכים בזמן הזה:

א. רצו לקיים במחצית, וכיון שלא היה בארץ ישראל נקטו בדולר שהוא יוצא בהוצאה בארץ ישראל. ומטעם טעם זה פשיטא דהיום שיש לנו מחצית השקל כבר אין ענין לקיים המנהג בחצי דולר, ועדיף בחצי ₪, שהוא יותר יוצא בהוצאה בארץ ישראל.

ב. מטבע של ארה"ב נחשב יוצא בהוצאה בארץ ישראל כיון שרוב מחירי העסקאות הגדולים נעשים בדולר, ומתקיים בכל עסקה גדולה, לא מבעי מחירי דירות אלא אף אולמות ופועלים בהרבה תחומים קבעו מחירם בדולרים. והנה בשנים האחרונות כבר נשתנה ענין זה, ורוב הדברים אינם נקבעים בדולרים. והנה מצד ריבית כבר דשו בו רבים האם בזמנם הדולר נחשב מטבע היוצא בהוצאה, וביותר האם נשתנה בשנים האחרונות. ואכמ"ל בזה רק נציין בקצרה העולה לענ"ד ע"פ אריכות הפוסקים במטבעות הלבנים והגרש"ש שהיו מצוי בתקופת רבותינו בממלכה העותמנית, נראה שלדעת רוב האחרונים כל מטבע שענינו לעסקאות גדולות דינו כמטבע זהב, ומטבע שענינו לעיקר המו"מ דינו כמטבע כסף, ומטבע שענינו לקניית קמח ולחם וכיו"ב, דינו כמטבע נחושת. אך יש אחרונים שפסקו שכל מטבע שהוא המטבע היציב שסומכים על שער, הוא נחשב למטבע כסף לענין זה. ולגבי ריבית נפסקה ההלכה דבעינן מטבע כסף. והנה אם יש במחצית השקל ענין של מטבע כסף, שפיר בעינן לדקדק שיוצא בהוצאה באופן של מטבע כסף, אך אם בתקנה של זכר לא דקדקו אלא שיהיה שם מטבע יותר חשיב מטבע היוצא בהוצאה בארץ ישראל. ועכ"פ בימינו בפרט לאחר נפילת הדולר, ושינוי מחירי הדירות ומרבית העסקאות לשקלים בודאי יש בו פחות ענין.

ג. אמנם יש שרצו שיהיה דומיא למקדש במה שאפשר, והואיל והוא כסף טהור שפיר דומיא למקדש טפי, וגם עדיין יש עליו שם מטבע. וענין זה מתקיים בו שפיר, אם נאמר שיש עליו שם מטבע גם בארץ ישראל.

ד. בכל המטבעות יש לדון שהוא רק שטר חוב בעלמא, דאין לו שום ערך עצמי, משא"כ במטבע זה, ואף שהכריע החזו"א ועוד דיוצאים במטבעות שלנו לענעין מעשר שני דבעינן טיבעא, מכל מקום במקום דאפשר בקל החמירו.

ה. עוד ענין יש בדולר ארה"ב, דשיעור הכסף במטבע של דולר ארה"ב הוא 20 גרם, והוא בדיוק משקל הכסף לפי הדעה המחמירה של שקל. ולכן רבים נותנים אותו לפדיון הבן [אלא שיש להזהר מאד שיהיה התאריך הנקוב עליו קודם 1973], ומה שיש מי שמחמיר לתת 6 דולר, היינו שחושש שמא נשחק ברבות הימים וחסר בו משהו, ולרווחא דמילתא מוסיף עוד מעט. וממילא בחצי דולר שיש בו 10 גרם כסף הוא מדוקדק כפי שיעור מחצית השקל לשיטה המחמירה.

ו. וכן הובא בבית דוד (יו"ד סי' קיח), ובכף החיים (סי' תרצד ס"ק כ) שכן ראוי לתת שיעור כסף גולמי העולה לסך הנ"ל, ואף שהרמ"א

ענהו ר' יחיאל, ר' מרדכי יקירי, שאלה יפה שאלת, אכן אמרתי כן לנהוג, אך מפני שאני כעת עסוק בשאלה חמורה, הלכה למעשה, אין בידי כעת פנאי לבאר לך את מקור הדין בפוסקים, אך בכדי שלא תשאר בשאלתך, אציע בפניך שתעיין ברש"י בפרשתנו, ותראה שיש לי אף משם מקור לכך.

השאלה היא:

מהו המקור ברש"י בפרשתנו להנהגתו של ר' יחיאל?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע שעבר:

בתשובה לשאלה, מהיכן מפרשתינו ע"פ פרש"י, ניתן להגיע לתשובה על שאלתו של אופיר, האם ראוי ונכון ליהודי שומר תורה ומצוות, המקפיד על קלה כבחמורה, לקנות הגנה על ריפוד כדי שלא יתלכלך, או שיש בזה חסרון של גישום מיוחד שאין הנהגה זו מתאימה לו.

ברש"י בפרשתנו מבואר, שלא רק שדבר זה אינו סותר הנהגתו של יהודי שומר תורה ומצוות, אלא שאולי יש מקום לעורר לנהוג כן, וזו אף הנהגת דרך ארץ, וזאת מדברי רש"י כ"ו י"ג, עה"פ, "והאמה מזה והאמה מזה בעדף בארץ יריעת האהל יהיה סרוח על צדי המשכן מזה ומזה לכסתו", וביאר רש"י, "יהיה סרוח על צדי המשכן. לצפון ולדרום כמו שפירשתי למעלה, למדה תורה דרך ארץ, שיהא אדם חס על היפה". מבואר בדברי רש"י, שההנהגה לחוס ולשמור על היפה, אינה הנהגה פגומה, אלא להיפך, התורה באה ומלמדת אותנו, שמהלכות דרך ארץ לנהוג כן, ולכך לכאורה יש מקום לומר, שלא רק שיש חסרון בדבר הגנה על ריפוד, אלא יתכן ויש בזה הנהגה נכונה.

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור

מתוך כתבי הגר"ש מרגליות זצ"ל

פסקי מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל⁵

- מותר ללכת לרופא שיניים בתענית אסתר לסתימה וכו' אף שצריך להשתמש במים וכו' משום דכוונתו לרפואה.

- מותר לשלוח משלוח מנות לסבתא אף שהיא אלמנה משום דלא חלים הקידושין ואין חשש שיאמרו שזה סבלונות.
- אנשים יכולים לאכול לפני מצוות היום בפורים כגון משלוח מנות.
- הנשים שלנו נוהגות שלא לאכול לפני שקוראים המגילה בין בלילה ובין ביום.
- אחד שאין לו מעות בשביל מתנות לאביונים אי יוצא בזה שמוחל חוב שב' עניים חייבים לו דינא דלא יוצא דומיא דמקדש במלוה אינה מקודשת דמלוה להוצאה ניתנה.
- כשאחד שולח לחבירו בפורים משלוח מנות אי יכול המקבל להחזיר בפירות שביעית דינא כיון שהנותן לא יכול לכפותו בבי"ד על זה לא חשיב כחוב בשביעית.

הנהיג שם מחצית יוצא ידי שיטות הללו.

ז. אך במנחת אלעזר (ח"א סימן ל) כתב, וז"ל: 'מ"מ הא לא נהגו כלל מעולם לתת כדי שיוי מחצית השקל א"כ לא קבלו עליהם כלל זה רק שנהגו במטבע קטנה ששם מחצית עלי' והיינו בעל כרחך היכא דאפשר אבל היכא דלא אפשר שלא נמצא במדינה מטבעות שנקראו בשם מחצית בודאי לא קבלו עליי' להוסיף כיון שלא נהגו כן כלל'. עכ"ל.

ח. עיין לשון הביאור הלכה (סימן תרצד סעיף א ד"ה ויש), וז"ל: 'הנה דרך העולם לפרש חצאי גדולים חצי ג"פ, והיינו מה שקורין במדינתנו (חצי גראשין), ולא משמע כן בד"מ עיין שם. ואולי הוא שם מטבע אחרת שנקרא כן במדינתו שכתב שם שחצי גדול הוא ט' פשוטין קטנים. ובמדינתנו כעת אין לנו מטבע זו. ולפי מדינתנו נראה דמדינא יוצא במטבע קטנה שנקרא חצי גראש, אבל מ"מ אין זה מטבע חשובה כלל, אפילו אם נותן ג' חצאין, אם לא שנותן גם בעד בניו הקטנים. וכו'. והנה בזמן הגר"א היה מצוי חצי זהוב פוליש וכתוב במעשה רב שלא היה נותן כ"א חצי זהב אחד פוליש. אבל כעת אין מצוי מטבע זו כלל, אם לא שיתן חצאי ג"פ, או חצי רו"כ. ומי שעוזרו הקדוש ברוך הוא שיכול ליתן רו"כ אחד [אולי צ"ל חצי רו"כ] זכר למחצית השקל, וג' חצאי ג"פ לענין מה שכתוב בפרשה ג' פעמים תרומה, וכהי"א האחרון שכתב רמ"א אשרי וטוב לו'. עכ"ל.

ט. וחזינון שהבה"ל לא הקפיד כלל על מטבעות שלא היו מצויים בזמנם, ומשמע שמי שהגיע לידו שפיר דמי, ובהכרח שמה שאינו יוצא בהוצאה כעת בארץ ישראל אינו טענה, כל שהוטבע לשם מטבע, ובפרט בדולר ששייך בו קצת יוצא בהוצאה כמבואר לעיל. אלא הקפיד שיהיה נתינה חשובה, דבלי נתינה חשובה נהי דיש זכר למחצית אך הענין שיתן צדקה זכר למחצית, ואם אין נתינה ואין צדקה אף זכר ליכא.

י. ותו חזינון שכתב הבה"ל שאשרי מי שיכול לתת רו"כ לזכר הנתינה, ואילו ג' חצאים לזכר מה שהנהיג הרמ"א.

בענין המנהג לתת מטבע אחת בשם 'מחצית'

- יש להעיר שגם בזמן המקדש היה אפשר לתת פרוטות נחושת כפי שווי מחצית השקל ולא הוצרכו דוקא מטבע של מחצית השקל. וגם צ"ב מה הענין לקחת דוקא מטבע שיש עליו שם מחצית, הרי לא היה דין במקדש אלא של מחצית שקל כסף, ולא מחצית בעלמא. א. עשו זכר בעלמא, ולא דקדקו בו בכל דיניו, וריבוי פרוטות נחושת מהני רק עם עולה לסכום מחצית, ובזכר בעלמא סגי שיש על זה שם מחצית. ב. באמת לא דקדקו בכסף דוקא, ומהאי טעמא סגי בנחושת, אך כדי שיזכיר הענין הצריכו מחצית. ג. גם המחצית הוא הענין לזכור שכל אחד רק משתתף בכלל הכלל.

מדוע לא נהגו זכר להעשיר לא ירבה?

- עוד צ"ב שאם הוא זכר למקדש מדוע לא נהגו לעשות בדקדוק ולעשות זכר לדין דהעשיר לא ירבה והעני לא ימעט. א. בביאור הקושיא יש להביא המקור שלא דקדקו והוא בפרי מגדים (אשל אברהם סימן תרצד סק"ג): 'ועני המתפרנס מצדקה צ"ע אי מחויב ליתן מחצית השקל, אע"ג בזמן המקדש היה מחויב ליתן, כמו שכתב הר"מ ז"ל [הלכות שקלים א, א], ומקרא מלא בתורה [שמות ל טו] כו'. עיין מה שאכתוב אי"ה באות ד". עכ"ל. והובא בבה"ל. ולא נתבאר שם טעם הספק. ב. והנה הפרמ"ג שלח למה שכתב באות ד, ושם לא נתבאר אלא האם יש על זה שם נדרי צדקה וכו', ונראה כוונתו שלא תיקנו שיחולו כל דיני מחצית השקל, וגם לא תיקנו דוקא לדבר שהוא מעין הקרבנות, אלא תיקנו שיתן חיובו לתת צדקה בתורת זכר למחצית, וקבעו זמן זה כזכר. וממילא שפיר הסתפק אם שייך התקנה במי שאינו מחוייב במצות צדקה. ג. וכעין זה מצאתי בשו"ת שיח יצחק (סימן שעג), וז"ל: 'והנה לגבי דידן שרק בתורת מנהג נותנים בערב פורים בצלותא דמנחה דתענית אסתר ג' מחציות זכר למחצית השקל כברמ"א סי' תרצ"ד [סעי' א'], ולא השמיע שם הרמ"א שחייב לשאול או למכור כסותו עבור לקיים מנהג זה, באשר הוסד המנהג רק לזכר נתינת השקלים'. עכ"ל. ד. המצוה שייכת רק כשהשקלים באו למנין בני ישראל, משא"כ בזמנינו אין בהם מנין אלא קיום חיוב זכר לקרבנות, ולא נאמר ע"ז הך מצוה. ויל"ע בזה.

⁵ לוקטו מתוך פסקי הלכה שנכתבו ע"י אבינו הכ"מ במחברת מסודרת, עוד בימי בחרותו כשלמד בישיבה"ק קול תורה.

- שיעור מתנות לאביונים תלוי כל אחד כפי יכולתו, אמר שסגי חמישים ₪ בשנת תשנ"ד.

הגאון רבי יהודה שפירא זצ"ל

בטעם הקדמת בני הכפרים

שאלה: במגילה ב' ע"א כ' רש"י אלא שהכפרים זז"ל והכפרים אינם בקיאים וכו' ולא הטריחו חכמים לההתאחר וכו' מב' מדבריו דשורש התקנה הוי לטובת דכפרים ולק' ע"א בגמ' איתא חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין וכו' כדי שיסיפיקו מזון לאחיהם שבכרכין, מב' דשורש התקנה הוי לטובת דכרכים ומ"ט בעינן הא תרתי. תשובה: הלא מסקנת הגמ' משום דמספקין מזון לאחיהם, והיינו כיון דביום הכניסה מספקין הקילו חכמים שלא יצטרכו ליכנס בפורים משום טובת הכפרים.

הגה"צ רבי שאול מרגליות זצ"ל

ביצד הסתפר מרדכי ביו"ט

איתא במגילה טו' דהמן סיפר את מרדכי והק' ביערות דבש איך הותר למרדכי להסתפר הרי אותו יום טז' בניסן היה כמש"כ רש"י במגילה טז ע"א ד"ה הלכות קמיצה וביו"ט שני יש איסור להסתפר. והנ"ל בזה דבמדרש רבה אסתר פ"י אות ד' מובא שמרדכי אמר להמן מה אתה מבזה המלכות וכי יש אדם שלובש כלילא דמלכותא בלא להסתפר. ולפ"ז י"ל דמרדכי חשש שאם לא יסתפר איכא סכנות נפשות דמבזה המלכות ולכן הותר לו להסתפר. וכיו"ב מצינו ביוסף כאשר הוציאהו מהבור שהתגלח מפני כבוד מלכות וזה היה ביו"ט של ר"ה כדמב' בר"ה דף יא.

מדוע מרדכי הלשין על בגתן ותרש

הק' במדרש מדוע סיפר מרדכי לאחשוורוש שבגתן ותרש רוצים להרגו וכי מה איכפ"ל למרדכי שיהרגו את אחשוורוש ועוד הרי עכו"ם לא מעלין ולא מורידים. ושמעתי בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א לב' שכל מה שלא מעלין וכו' היינו בגוי סתם אבל במלך שאם ימות לא יהא משטר וסדר מותר להעלותו וכמו שכ' באבות פ"ג מ"ב הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו.

בדבר הריגת עמלק על ידי שאול

בהפטרות שבת זכור כתוב ואת כל העם החרים לפי חרב וראיתי להק' דאי שאול הרג את כולם מלבד את אגג איך יתכן שדור אח"כ נלחם דוד באומה העמלקית ונ"ל בפשיטות בב' אופנים א' דרש"י מביא שם מחז"ל שע"י כישוף נהפכו האנשים לבהמות ואותם לא הרג שאול ב' שמא גרו עמלקים בעוד מקומות

האם שייך שאשה תתקדש על ידי נתינת משלוח מנות

לאדם חשוב?

בקידושין דף ז' מב' שאשה שנתנה כסף קידושין לאדם חשוב מתקדשת בההיא ההנאה שקיבל הימנה עיי"ש בפירש"י. וראיתי שדנו באדם חשוב שקיבל משלוח מנות מאשה ואמר לה בההיא הנאה אני מקדש אותך האם היא מקודשת, וי"ל דהנה רש"י פי' שם אדם חשוב "שאינו רגיל" וכאן בפורים שכולם מקבלים אין זה הנאה ששואה פרוטה וא"כ איך אדם חשוב מקבל מכולם משלוחי מנות אינה מקודשת שבכה"ג ה"ה דומה לאדם סתם, אך אם אינו מקבל מכולם לכאור' תהא מקודשת בההיא הנאה.

שלום לאוהבי תורתך

שו"ת בעניני הפרשה והמועד

מתוך כתבי הגר"ש חזקיה שליט"א

מדוע לא השמידו ישראל את ביזת עמלק?

"תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח" (דברים כה, יט)

שלא יהא שם עמלק מוזכר אפילו על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה (רש"י)

במגילת אסתר (ט, י; טו; טז) כתיב: 'ובבזה לא שלחו את ידם', והיינו שהשאירו את הביזה במקומה כמות שהיתה. וצ"ע, אמאי לא השמידו את הביזה, כדי שלא יהא זכר ממון עמלק, שהרי כל ההרוגים מזרע עמלק היו (תרגום לאסתר פרק ט. וראה רבינו בחיי סוף פרשת בשלח), ומה טעם 'לא שלחו ידם'.

הקדמה

באמת הביאור הוא שלא נהנו מהממון ולקחו אותו לעצמם מפני שהיה ממון עמלק, וכמו שכתב רבינו בחיי (סוף פרשת בשלח) ומפני זה נזהר מרדכי בדבר שלא ליהנות משלל המון שהיה מזרע עמלק כענין שכתוב בפורענות המון: (אסתר ט, טז) "ובבזה לא שלחו את ידם", לפי שהתורה הזהירה בכך (דברים כה, יט) "תמחה את זכר עמלק", וכן מצינו לעתיד המלחמה והשלל הכל לה', שנאמר: (מיכה ד, יג) "והחרמתי לה' בצעם וחילם לאדון כל הארץ".

ובמלוא העומר למהרא"ל צינץ (מגילת אסתר שם) כתב "ובביזה לא שלחו את" ר"ת שאול, בא הכתוב ללמד שבזה שלא שלחו ידם בביזה תקנו את חטאו של שאול המלך במלחמת עמלק אשר נאמר ותעט אל השלל.

ובפרי צדיק (ור' צדוק הכהן מלובלין, ר"ח אדר ב') ובביזה לא שלחו את ידם ולא רצו כלל להוציא הניצוצות קדושות מהם ואיתא (תנחומא תצא י"א ומכילתא בשלח עמלק ב') שאין מקבלין גרים מעמלק. אלא דאכתי צריך להבין למה לא השמידו את ממונם.

תירוץ א. לא נהנו ובאמת איבדו הכל

השפת אמת (ליקוטים על מגילת אסתר) כתב לכאורה קשה דהיה להם לבז ולאבד הכל, ותו קשה אם היה רצונם שלא להנות מהביזה למה כתבו מרדכי ואסתר ושללם לבז. הגם דיתכן לומר דלפי שנכתב באגרת המון כך הוצרכו גם הם לכתוב כן, אבל יותר נראה לפרש דבאמת שללו הכל רק פירוש לא שלחו ידם ליהנות מהביזה רק איבדו הכל והחרימו כמ"ש והחרמתם כו' לכן כתב ושללם לבז.

תירוץ ב. לא נמחה כל זרע עמלק

עוד אפשר לומר ע"פ שיטת **העונג יו"ט** (הקדמה, הגה"ה) שכתב שרכוש עמלק לא נאסר בהנאה אלא לאחר שיהרגו את כל זרע עמלק, אבל בזמן שיש זרע עמלק בחיים אין איסור הנאה על רכוש, הא למה זה דומה לקונה בהמות וכיוצא מעמלק, שאיך נאמר לו שחייב לבערו מן העולם על עוד שעמלק עדיין קיים, והרי זכר עמלק לא נמחה עדיין שהרי הוא עצמו קיים. ובזה בארנו (במקו"א) מה מרדכי ואסתר לקחו את בית המון. וא"כ מיושב למה לא היו צריכים להשמיד את ממונם, דכיון דנשאר עוד זרע עמלק בעולם, לכן שפיר לא היו מחוייבים להשמיד נכסיהם.

תירוץ ג. מצוה זו על המלך בלבד

עוד י"ל ע"פ מה שכתב **הרמב"ן** בסוף פרשת בשלח (שמות יז, טז) שמצות מחיית עמלק היא על המלך, וז"ל כי כאשר יהיה מלך בישראל יושב על כסא ה' ילחם בעמלק, והוא רמז לשאול המלך הראשון, וכן מדר דר, לאמר כי כל מלך בישראל חייב להלחם בהם עד שימחו. וגם זה מדרש הגמרא שאמרו (סנהדרין כ:.) כשהוא אומר כי יד על כס יא מלחמה לה' בעמלק מדר דר, הרי להעמיד עליהם מלך תחלה, ואין כס יא אלא מלך, שנאמר (דהי"א כט, כג) וישב שלמה, כדאיתא בפרק כהן גדול.

ולפי שיטתו כתבו האחרונים (ביאור הגרי"פ פערלא על ספר המצוות לרס"ג עשה נ"ט) לבאר מה דכתיב באסתר (ח, ב) "ותשם אסתר את מרדכי על בית המון" וצריך להבין דמאחר דהמן מזרע עמלק היה, וכל אשר לו משור עד חמור בכלל המצוה למחות זכרו. וכמבואר בקרא (שמואל א' ט"ו) ובמכילתא (סו"פ בשלח). והובא בפסיקתא זוטרותא ובפירש"י (סו"פ תצא) ורבינו בחיי ז"ל שם דהכל אסור בהנאה וצריך אבוד כדי שלא יאמרו שור זה גמל זה של עמלק עיין שם. ואם כן היאך לקחו להם את בית המון שחייבין מן התורה לנתצו ולאבדו ואסור בהנאה. אבל נראה דמזה מוכח כדעת הרא"ם והרמב"ן ז"ל וסייעתם דעשה דתמחה זכר עמלק לא הטיל הכתוב אלא על המלך. וכיון שהיו אז בגולה

מחיית עמלק ע"י גירות

לענין המגיד מבני עמלק אי מקיים בזה מצות מחיית עמלק י"ל דלפי האבנ"ז
סי' תקח אינו מקיים משא"כ לדברי החזו"א ביו"ד סי' קנז סק"א.

'חייב איניש לבסומי בפוריא'

אמר לי הגר"נ נוסבוים שליט"א בשם האמרי אמת, ש"בסומי"
ראשי תיבות: 'סמר מפחדך בשרי וממשפטך יראתי'.

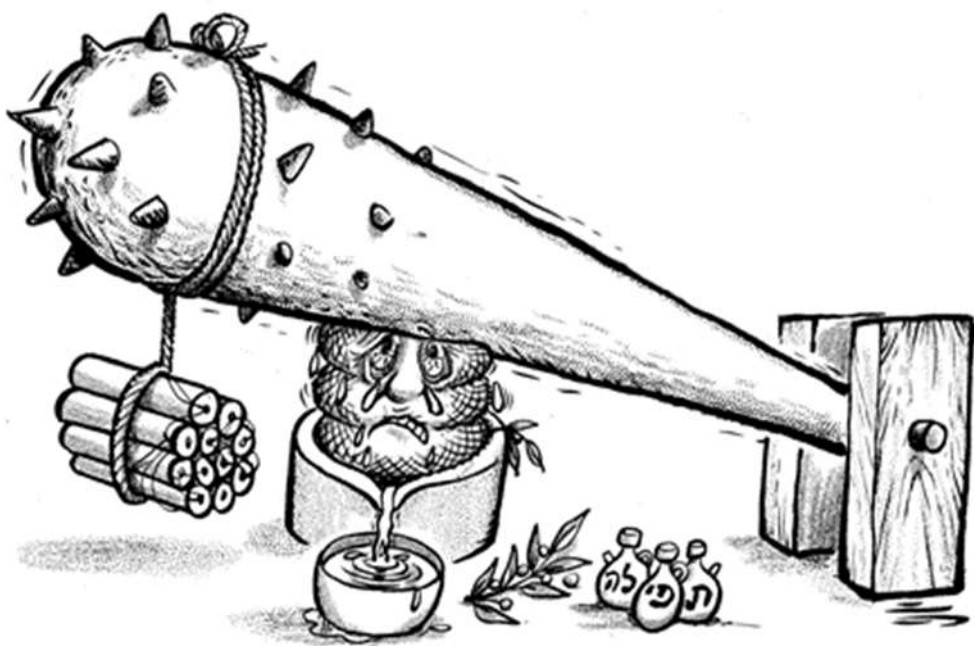
באר עבי

דברי תורה וחיזוק בעניני דיומא

מאת הגר"צ קריזר שליט"א

ישראל זכים הם במהותם ובשרשם

וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שָׁמֶן זֵית זָךְ (כו, כ)
איתא בשמו"ר (ול"ו א'), וז"ל: ואתה תצוה הה"ד (ירמיה י"א ט"ו) זית רענן יפה
פרי תואר קרא ה' שמך, וכי לא נקראו ישראל אלא כזית הזה בלבד והלא בכל
מיני אילנות נאים ומשובחים נקראו ישראל, בגפן ותאנה שנאמר (תהלים פ' ט')
גפן ממצרים תסיע, תאנה שנאמר (הושע ט' י') כבכורה בתאנה בראשיתה,
כתמר שנא' (שה"ש ז' ח') זאת קומתך דמותה לתמר, כארז שנא' (תהלים צ"ב
י"ג) כארז בלבנון ישגה, כאגוז שנאמר (שה"ש ו' י"א) אל גנת אגוז ירדתי,
וקראן בכל מיני שלחים שנאמר (שה"ש ד' י"ג) שלחך פרדס רמונים, ובא
ירמיה לומר זית רענן יפה פרי תואר, [ויל"פ דכוונת המדרש להקשות, דמהאי
קרא דירמי' משמע שמכל הדברים שנמשלו להם ישראל, נקראים דוקא ע"ש
הזית, דכתיב 'קרא ה' שמך', ומשמע שזה מהותם]. אלא מה הזית הזה עד שהוא
באילנו מגררין אותו ואח"כ מורידין אותו מן הזית ונחבט, ומשחובטין אותו
מעלין אותו לגת ונותנין אותו במטחן ואח"כ טוחנין אותו ואח"כ מקיפין אותו
בחבלים, ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שומנו, כך ישראל באין עובדי
כוכבים וחובטין אותם ממקום למקום וחובשים אותן וכופתין אותם בקולרין
ומקיפין אותן טרטיטין ואח"כ עושין תשובה והקב"ה עונה להם, מנין שנא'
(שמות ב' כ"ג) ויאנחו בני ישראל, וכן (דברים ד' ל') בצר לך ומצאוך, כי אל
רחום ה' אלהיך, הוי זית רענן יפה פרי תואר. ע"כ. [וממילא י"ל דרק לאחר
שמוציאין שמן יכולים להידמות גם לכל שאר הפירות הטובים].

ולכאורה צ"ב בדברי המדרש, מהי א"כ המעלה המיוחדת שיש בעם ישראל בזה
שדומין לזית, הלא זה מרמז על מה שאומות העולם חובטין אותם, ולא על
מעלתם של ישראל. וביותר צריך להבין, שמדברי המדרש משמע לכאורה כי
ישראל אינם עושים תשובה אלא רק מתוך אילוץ והכרח, שמאלצים אותם
וחובטין בהם אומות העולם, ולכאורה הרי אין זה שבח כי אם גנאי לישראל,
שאינם באים לידי תשובה מאהבה.

והנה על שאלה זו ביאר בספר "שם משמאל" ש"כך הוא פירוש, אם אמנם היו
ישראל עושים תשובה רק מתוך דוחק וצער, אכן היה מקום לומר שאין תשובה
זו ראויה, על כך באו חז"ל ואמרו שאין הדבר כן, אלא דישראל דומים לזית,
שכשם שלא יעלה על הדעת לומר שע"י החבטות על הזית נוצר השמן, כי בודאי
גם קודם לכן היה בו שמן, אלא שהיה טמון בתוך הפסולת, וכשמסלקין הפסולת
ממילא מתגלה השמן, כך הם ישראל, במהותם ובשרשם הם מזוככים

ואין מלך בישראל לכן לא היתה אז נוהגת מצוה זו.

וא"כ שפיר מיושב הכא שלא השמידו ישראל את ממון המן וההרוגים
שבמלחמה, משום שלא ניתנה מצוה זו אלא רק למלך.

תירוץ ד. החיוב רק בכיבוש ציבור ולא יחיד

עוד יש שכתבו ע"פ מה שכתב המשך חכמה (כאן) דעל יחיד אין המצוה, דהרי
מפורש בשמואל - א, כז, ח: "ויעל דוד ואנשיו ויפשטו אל הגשורי והגזרי
והעמלקי... פסוק ט. והכה דוד את הארץ, ולא יחיה איש ואשה ולקח צאן ובקר
וחמורים וגמלים ובגדים וישב ויבא אל אכיש". הרי דביחיד אין מצוה לאבד
הצאן ובקר.

וע"פ זה כתבו (פירוש יד לחכמה על המשך חכמה) דגם מלחמת מרדכי היתה
כעין מלחמת יחיד ולא מלחמת ציבור ולכן לא היה מצות מחיה על ממוןם ולכן
לא איבדו את ממוןם. [ומבאר גם מה שמרדכי ואסתר נטלו את בית המן, כיון
שלא היתה מצות מחייה על ממון זה].

תירוץ ה. אחר שעלה סנחריב אין מצוה

עוד יש שכתבו (גדולת מרדכי) ע"פ מה שכתב המנחת חינוך (מצוה תר"ד)
דהאידינא אין אנו מצווים בזה כי כבר עלה סנחריב ובלבל את העולם וכל
דפריש מרובא פריש. וא"כ כיון שמעשה מרדכי היה אחר שעלה סנחריב, ולכן
לא שלחו ידם בביזה לקיים מצוות איבוד שם עמלק כיון שכבר עלה סנחריב.

תירוץ ו. לא זכו בשלל ולא נתחייבו להחרימו

עוד יש שכתבו (הזרת קודש) ע"פ מה שכתב הגר"ח (הובא בכתבי הגרי"ז על
התורה) דכל המצוה להשמיד את ממון עמלק, היינו היכא שהגיע הממון לידם,
ואז מתחייבים להחרימו, אך כל זמן שלא זכו בו אין דין להחרימו, וא"כ מיושב
שפיר דהכא לא זכו עדין בשלל ולא לא היו חייבים להשמידו.

אלא דזה תלוי במה שחקר בדבר אברהם (ח"א סי' י') אי כיבוש מלחמה הוי
מעשה קנין ממש, או דאכתי צריך להכניסו לרשותו, ואי נימא דהוא כהכנסה
לרשותם, א"כ במלחמתם כבר קנו את רכוש עמלק ולדברי הגר"ח היו מחוייבים
להשמידו.

תירוץ ז. מצוה זו נוהגת בימות המשיח

הגר"ח פלאג'י בספרו חיים ומלך (על הרמב"ם פ"ה מהל' מלכים ה"ה) הביא
דהנמוק"י בס' המצוות כתב דאינה נוהגת מצוה זאת אלא עד ימות המשיח
לאחר כיבוש וכו' ובה מיושב דעת רש"י בפ' למגילת אסתר על פסוק ובביזה
לא שלחו את ידם דהיו יראים וכו' דתיפו"ל דבלא"ה אסור להם ליקח מהביזה
דביזת זרע עמלק אסור בהנאה וכמו שכן הקשה הגאון מר זקני הרב נר"ו
בדרשותיו עיין מערכי לב ח"א בשבת זכור, אך ע"פ האמור ניחא.

תירוץ ח. עבד אין לו חיים ואין חיוב מחייה על ממוןו

יש שכתבו ליישב (ר' יצחק ירוחם דיסקין, ספר אהלים פורים סי' ב') דהרי המן
היה עבדו של מרדכי, וקיי"ל דעבד אין לו חיים, וא"כ בני המן לא היו
מתייחסים באמת אחר עמלק ומה שהרגו אותם הוא מדין מחיית זכר עמלק
דלא גרע מבהמתו של עמלק כיון שנקראו על שמו, אך הביזה שלהם ודאי שלא
היה חיוב למחות, ולכן לא שלחו בביזה את ידם.

תירוץ ט. היו משאר אומות

עוד יש שכתבו דההרוגים היו לאו דוקא מבני עמלק, אלא היו שם גם משאר
אומות, ולא היה חיוב מחיית עמלק על ממוןם, ולכן לא איבדו את ממוןם. וזה
דלא כדברי רבינו בחיי שהובא לעיל בהקדמה.

המעיר לארץ

הערות והארות מרבנן ותלמידיהו

ווארט קצר הקשור גם לדף היומי, וגם לפרשת

השבוע [הקודם], וגם למגילת אסתר

בגמ' ברכות דף נה. אמרו: כל זמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו
שלחנו של אדם מכפר עליו, דלמא אתי עניא ויהיב ליה. ובחז"ל מצינו אופן
נוסף שבאמצעותו השולחן מכפר כמזבח, והוא במשנה (אבות פ"ג מ"ג):
"שלושה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משולחנו
של מקום ברוך הוא, כלומר כאילו הקריבו קרבנות (ותיו"ט) שנאמר וידבר אלי
זה השולחן אשר לפני ה'."

ברבינו אפרים על הפסוק (שמות כה, יד) 'ועשית שולחן' כתב וז"ל: למה נסמכה
פרשת שלחן אצל ארון, רמז למ"ש חז"ל ג' שאכלו על שולחן א' וכו' 'שלחן'
[388] בגימטריה ה' הוא שמי', בכל המקום אשר אזכיר את שמי.

והנה על הפסוק במגילת אסתר (א, י) 'ביום השביעי כטוב לב המלך ביין וכו',

וטהורים, אלא שלעתים דבקה בהם פסולת, ולשם כך באים היסורים שמסירים מהם את הפסולת, ואז מתגלה הטוב האמיתי הצפון בהם. אין החבטות והיסורים עושים אותם טובים, אלא רק מגלים את פנימיותם האמיתית.

וזהו גם מה שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' גירושין הל' כ') בדבריו הידועים בטעם מה דאיתא (קידושין נ.). דכופין את הבעל לתת גט עד שיאמר רוצה אני, ופריך בגמ' שם, איך יועיל מה שאומר רוצה אני, והלא בליבו לא ניחא ליה, וא"כ יהיה ראייה שדברים שבלב אינם דברים, והגמ' דוחה דלמא שאני התם משום דמצוה לשמוע דברי חכמים. ומבאר הרמב"ם איך אנו מניחים שהבעל כבר התרצה והגט הזה כשר, הרי כל הזמן אמר שאינו רוצה לתת. אלא כי בעצם כל אחד מישראל בפנימיותו הוא רוצה לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, הרי שאמר את מה שברצונו הפנימי והאמיתי, ובאמת מגרש לרצונו. עכ"ד.

וזה אכן ידוע שבישראל הרצון האמיתי הוא רצון הנשמה שכל כולה שאיפה לטוב ולקרבת אלוקים, וכדאיתא בברכות (יז.). גלוי וידוע לפניך שרצונו לעשות רצונך ומי מעכב רק שאור שבעיסה ושיעבוד מלכיות, אבל בפנימיות רצונו לעשות רצונך וזה הרצון האמיתי והנכון. וענין זה מצינו גם בגמ' ב"ב (י:): שדרשו הפסוק במשלי (י"ד ל"ד) צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת, שבניגוד לאומות העולם שכל צדקה וחסד שעושין חטא הוא להם לפי שאינם עושין אלא להתגדל בו, הרי שבישראל אפילו שנותן צדקה ע"מ שיחיה בנו ה"ז צדיק גמור, וכתבו התוס' בר"ה (ד. ד"ה בשביל), כי הישראל לעולם אינו תוהה על הראשונות, משא"כ אומות העולם. הרי מבואר שהישראל בפנימיותו הוא טוב. וממילא זה גם ביאור דברי הרמב"ם שבמסרוב לתת גט או לעשות מצוה כשכופין אותו מהני כי אז מסתלק היצה"ר ונשאר הרצון האמיתי שלו.

ולפי"ז גם מובן מאוד מה שאחז"ל (פסחים נ:; סוטה כב:; מז:; סנהדרין קה:; הוריות י:; ערכין טז:): לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, כי אפילו שעושה שלא לשמה, מ"מ זה הרי עדיף מכאשר כופין אותו, וממילא גם המעשה עצמו שעשה עתה שלא לשמה יש לו ערך, שבפנימיותו שלו הרי רוצה לעשותו לשמה. וכמש"כ הרמב"ם.

מהותו הפנימית הטובה של כל יהודי

והנה מאימתי נעשה ענין זה בנפש כל יהודי, שבמהותו הפנימית רוצה לקיים המצוות גם כשיצרו מסיתו שלא לקיים, מצינו דבר חידוש ונפלא בחת"ס. וזהו גם השייכות ליום הפורים הבעל"ט. דהנה איתא בשבת (פח.). וייתיבבו בתחתית ההר א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא. פירש"י שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלוה באונס. אמר רבא אעפ"כ הדר קיבלוה בימי אחשורוש דכתיב (אסתר ט' כ"ז) קיימו וקיבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר. ע"כ.

מבואר דמאחר ובג"ל קיבלו את התורה בכפיה, כל עוד שלא קיבלו מרצון לא היו מתחייבים בדין. ושואל החת"ס (בשו"ת חלק או"ח סי' קפ"ה ד"ה אמרתי), דלכאורה לפימש"כ הרמב"ם הנ"ל דאף כשכופין אותו אמרינן שבאמת כן רוצה, וא"כ מאחר וסו"ס כפה הקב"ה על ישראל את ההר כגיגית, הרי שמחמת אונס מיתה גמרו ונתחייבו, ומה יש מודעה רבה לאורייתא שיהיו פטורים. אלא מבאר החת"ס, שמבואר כאן שכל עוד שלא קיבלו את התורה מרצון אין את דברי הרמב"ם הנ"ל שע"י כפיה מתרצה בפנימיותו, כי זה הכל שייך רק לאחר שאכן כבר בעבר הסכים לקיים הכל ברצונו, אבל אם מעולם לא הסכים לקבל בלב שלם, ולא גילה את רצונו על כך א"כ אין זה עדיין רצונו הראשון והפנימי, וממילא כל היסוד הנ"ל דאמרינן שזה נחשב שרוצה בפנימיותו, זה נתחדש רק

דרשו חז"ל במס' מגילה י"ב: שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בד"ת ובתשבות, ומבאר הגר"א שם דכטוב לב 'המלך' קאי על הקב"ה, והיה טוב לב ב'יין' של ישראל שעוסקין בד"ת ותשבות.

ויש לבאר לפי"ז המשך הפסוקים 'להביא את ושת המלכה' דהנה הבאת ושתיה היה אתחלתא דגאולה דהרי ע"י שלא באה הרגוה, ועי"ז הצילו אסתר ומרדכי את כלל ישראל. ואיך זכו לזה? משום שאמרו דברי תורה ותשבות ומשום הכי אמר המלך - הקב"ה - להביא ולהרוג את ושתיה.

וביאור הדברים נראה משום דאיתא במגילה י"ב. מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, וכיון שהחטא היה ע"י שאכלו הסעודה באיסור, משו"ה התיקון והתשובה היה ע"י שאכלו סעודה והיו עוסקין בד"ת ותשבות, ולאכול סעודת שבת מתוך שמחה של מצוה ולשמוח בדברי תורה ושירות ותשבחות, תמורת לשמוח מסעודה של עבירה, לשמוח בסעודה של מצוה (זכרון משה להרה"ג ר' עזריאל רוזנבוים שליט"א)

בברכת התורה וברכה והצלחה
אליעזר ש.

המשך הפולמוס - האם האדם קובע את ערך

מעשיו ובשתו?

בשבוע שעבר נכתב כאן כך: בגליון לפרשת משפטים במדור "באר צבי" הובא הרעיון של מרן הגרא"מ שך זצ"ל על הגמ' בב"ק (עט:): שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו משלם חמשה, שה שנושאו על כתפו משלם ארבעה הואיל ונתבזה וכו'. והקשה הרב שך זצ"ל האם כבוד של יהודי שווה רק כבש אחד? וביאר כי הגנב בעצמו קובע את הערך של הכבוד שלו, כי עבור כבש אחד היה מוכן להתבייש ולסחוב אותו על כתפיו, כלומר הוא קבע את מחיר הבושה. אם כך, די בכבש אחד לנכות לו מן הבושה! עד כאן.

ולכאורה יש להקשות על זה ממשנה מפורשת בב"ק (צ:): מעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק וחייבו ר"ע ארבע מאות זוז, מה עשה עמד ושמר על פתחה וכיצאה שבר כלי של שמן יקר בבפניה וגילתה ראשה וטיפחה מהשמן על ראשה וכשבא לפני ר"ע אמר לו לא הועלת כלום שהרי אמרו החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור ואחרים שחבלו בו חייבים. ע"כ. וא"כ איך יתכן לומר שהגנב קובע את הקרטיונים של הבושה שלו, בעוד האשה הזו שגילתה את ראשה אין אני אומרים שהיא קובעת את מדדי הבושה שלה? [עיין שם מה שתיירץ הגר"צ קרייזר שליט"א].

יש שהגיב: בגמ' תענית (טו, ב) אמרו, אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים, ומה שגילתה שער, היה ע"י עצמה, וע"י אחרים הבושה גדולה יותר, ואין לנו מקום לשער בעצמנו אלא לסמוך על קבלת רבי עקיבא ת' זוז.

(ואולי דמי הבושה הוא משום חשיבות כלל ישראל, ואין רשאים לפחות מסכום זה, ומה שגילתה ראשה, גם זה פגם בכלל ישראל, אבל אין לנו כח לתובעה בזה, אבל המביישה ישלם כדינו).

מה הקשר בין פרשת תצוה לפרשת זכור?

הרה"ג רבי יחזקאל שניידר שליט"א

פר' תצוה צ"ב מה השייכות בין פר' תצוה למחייית עמלק, שהרי בכל שנה שאינה שנה מעוברת יוצאים צמודים פר' תצוה לפר' זכור, אתמהא?

ובס"ד נראה ע"פ דברי הבעה"ט בתחילת הפרשה מדוע לא נכתב שמו של מש"ר בכל הפרשה וז"ל "לא הזכיר משה בזה הסדר, מה שאין כן בכל החומש, שמשעה שנולד משה אין סדר שלא הוזכר בה. והטעם משום שאמר מחני נא מספרך אשר כתכת (להלן לב, לב) וקללת חכם אפילו על תנאי באה, ונתקיים בזה". דהיינו שמש"ר הרעיא מהימנא הסכים למות ולא להזכיר את שמו

בימי אחשורוש, כי רק אז קיבלו ישראל את התורה מרצון ולא קודם לכן. כי על עיקר קבלת התורה אם באותו זמן לא הסכים בדעתו לקבל ל"ש לומר שבפנימיותו כן הסכים, דהא עדיין לא קיבל עליו מעולם להיות ישראל, וע"כ שפיר יש כאן מודעא רבה. אבל לאחר נס פורים דאמרינן דקיבלו מרצון שוב ל"ש המודעא רבה, כי מעתה אמרינן שהרצון האמיתי הוא קיום המצוות, ומאז אנו אומרים שתמיד כשכופין אותו משתשש כח יצרו חוזר לרצונו הראשון. [והחת"ס בב"ב (מז:): חולק על הפנ"י בקידושין (מט:): שסובר שאם האדם טוען שגם בשעת הקרבת הקרבן לא היה מעוניין בזה צריך להביא קרבן אחר, כי ס"ל להחת"ס שמאחר והרצון הפנימי הוא לקיים ד"ת, א"כ זהו הרצון האמיתי יותר ויש לנו ללכת אחר מעשה הבאת הקרבן. וע"ע בחידושי חת"ס בב"ב שם].

ובזה מיישב החת"ס את הגמ' בב"ב (מח:). שהגמ' רוצה להוכיח שתליוה וזבין מועיל משום שע"י אונס האדם מסכים בדעה גמורה, ממש"כ שאם אדם חייב להביא קרבן ואינו רוצה כופין אותו, והרי זה חייב להיות לרצונו, אלא שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ורואים א"כ שכפיה מועילה שיהיה לו רצון, וע"ז דוחה הגמ' אולי דוקא בענין קרבן זה כך כי סו"ס נוח לאדם שתהא לו כפרה. ממשיכה הגמ' להביא ראיה מגט אשה שג"כ ע"י שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני זה נחשב שמגרש מדעתו השלימה, ודוחה הגמ' ששם זה שונה כי יש בזה מצוה לשמוע לדברי חכמים שפסקו לו שיגרש את אשתו. שואל החת"ס (בשו"ת שם), מדוע לעיל לגבי קרבן לא תירצה הגמ' כמו בגט שהטעם שמועיל הכפיה הוא משום שמצוה לשמוע דברי תורה, ומה צריך להגיע לניחא ליה בכפרה. אולם להנ"ל שמבואר שכל דברי הרמב"ם שע"י כפיה יש רצון שייך רק לאחר קבלת התורה מרצון, א"כ רק לאחר מעשה אחשורוש דקיבלוה מרצון שייך שכופין, ואז אמרינן שחוזר לרצונו הראשון, אבל קודם לכן מאחר ויש מודעה רבה שיכולים לטעון שמעולם לא הסכימו, א"כ הרי לא יועיל גם כפיה לומר שבפנימיותו מסכים. והנה קרא דלרצונו לפני ה' הלא נאמר גם בבית ראשון קודם מעשה דהדר קיבלוה בימי אחשורוש, וא"כ אם יהיה מי שיצווה שאינו רוצה איך נוכל לכופו על סמך שע"י יסור ממנו עצת יצרו ויחזור לרצונו הראשון, הרי כל קבלת התורה היתה באונס מעיקרא, וע"כ הוצרכה הגמ' לתרץ שהכפיה היא רק מחמת הניחותא במה שיהיה לו כפרה.

וממילא זה הענין שהיה בפורים, שדוקא מתוך החושך והצרות הם זכו לישועה, וכמו שאחז"ל (מגילה יד:). גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים שעמדו להם לישראל. [וכמו שמבאר רבי יצחק מקוריץ זצ"ל מדוע המן נקרא בכינוי "צורר היהודים", שזהו מלשון צרור וחבילה, כי כאשר היהודים בצרות, הם מתאחדים, האויב המשותף שלהם גורם להם להתאחד ביניהם, הוא "צורר" וקושר אותם. וכדברי המדרש הנ"ל שישיראל נמשלו לזית].

ויתכן לבאר עפ"י את מה שאמרו חז"ל (בילקוט משלי ט') "כל המועדים עתידין להתבטל חוץ מימי הפורים", דלכאורה הדברים הללו טעונים ביאור. אולם לדברי החת"ס הנ"ל יש לפרש הענין, דבימי הפורים כאשר קיבלו התורה מרצון שוב ל"ש המודעא רבה, הרי שנשתנה מהותם של בנ"י, דמעתה אמרינן שהרצון הפנימי והאמיתי שלהם הוא קיום התורה והמצוות, ומאז אנו אומרים שתמיד כשכופין אותו משתשש כח יצרו חוזר לרצונו הראשון. א"כ זה לא שייך שיבטל לעולם, שמאז ואילך זהו הרצון הפנימי של כל אחד מישראל, וגם אדם שאינו חפץ לעשות איזה מצוה אנו אומרים שזה לא מהותו האמיתית, אלא באמת הוא כן חפץ במצוה, וכדברי הרמב"ם הנ"ל.

ואמנם יש לציין כי הרבה אחרונים חולקים דזה על החת"ס וסוברים שמהותם הפנימית הטובה של ישראל כבר הושקע בהם מזמן האבות הקדושים, וכן מבואר בבית הלוי (עה"ת מהדורת תשמ"ה), בהוספות מכת"י עמ' ט"ז, וב"מסך חכמה" צפ' וירא (כ"ב י"ד), ובפ' אמור (ויקרא כ"ג כ"ד), עיי"ש. ואכ"מ להאריך בזה.

אודות הקובץ

קובץ זה יוצא לאור בס"ד מדי שבוע, ומופץ באמצעות דוא"ל, ובו ששה עשר מדורים:

מדורי הפרשה:

א. מדור 'שבעים פנים לתורה', ובו שאלה בעניני פרשת השבוע [או המועד], שנשאלה

בתורה ובלבד להציל את כל כלל ישראל, ואילו עמלק זה לעומת זה עשה אלוקים הסכים למות באמבטיה רותחת ובלבד שימותו עמו כלל ישראל, הרי לך בקיצוניות מה בין בני לבין חמי. ודו"ק.

שם (כ"ח, ב- ד) "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת. ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאותיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי. ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי. ואפשר ע"פ זה לבאר החילוק הפסוקים (כ"ח ב' - ד') "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת. ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאותיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי. ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי". ויש להקשות כמה קושיות: א. מדוע שינה הכתוב בלשון ג' זימני וכן"ל. ב. עוד הכיצד אהרן ובניו נכנסים בפלטרין של מלך עם בגדי כבוד ותפארת הא

לכאור' כשהשר בא לפני המלך אינו מתייפה יתר על המידה כי הוי כעין מרידה בכבודו של מלכות.

והנראה שהאי ענין ביאר הקב"ה למשה, ראשית תעשה **סוג** בגדים שיהיו לכבוד ותפארת, והטעם שתעשה כן ואי"כ בגדר מרידה במלכות, כי הבגדים יעשו לאהרן בשביל לקדשו לכהנו לי, ואתן דוגמא כמשל: האבי עזרי זיע"א אמר לאברכים צעירים שילבשו פראק ביו"ט, וזאת משום שאברך הלובש בגד כמו "פראק" לא ישב בחנות פיתה פלאפל ויזלול כמו יושבי קרנות. וכן אמר פעם הגר"י עדס שליט"א בשיחה לבחורים שצריכים ללבוש גם באמצע השבוע עניבה, כי הוא הבחין בנהגי האוטובוס מהזמן שהתחילו ללבוש עניבות הם מתנהגים יותר בעדינות [כמו החתולים של הגר"י איבשיץ זצ"ל], ובנמשל הכוהנים בכדי שיוכו תמיד להיות בדרגה גבוהה של כהונה, חייבים להלביש אותם בגדי כבוד ותפארת. ויש להוסיף פנינה בענין, הרי כל אחד מישראל נכלל בהגדרת הקב"ה "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". זאת אומרת כולנו כהנים להקב"ה, והגמ' בסוף הוריות אומרת "גדול ישראל ת"ח יותר מכה"ג ע"ה שנכנס לפני ולפנים שנאמר יקרה ההיא מפנינו". וא"כ שומא עלינו להתבונן במעלות שיש לנו נשמה גדולה וטהורה והיא כולה חתיכת כבוד ותפארת וחלילה לנו לפגום אותה בדברי הבל. ודו"ק היטב.

הערה שם (כ"ח, י"א) ברד"ה מעשה חרש.... "וכן חרש עצים נטה קו וישעיה מ"ד י"ג), וכן חרש ברזל מעצד" (שם מ"ד י"ב). וצ"ע מדוע רש"י בקרא ובש"ס בהרבה מקומות לא דקדק לכתוב ראיות מסדר הפסוקים או שהקדים בריתות למשניות בראיות שהביא, וצ"ע ג. וד' יאיר עיני.

הערה שם (כ"ח, כ"ט, ל') "ונשא אהרן את שמות בנ"י על לבו בבואו אל הקדש לזכרון לפני ד' תמיד, והיה על לב אהרן ... לפני ד' תמיד", וצ"ע לי מהו הכפילות הפסוקים, וצ"ע. וב"ש לקושיית מו"ר האילת השחר.

שם (כ"ח, ל"א) "ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת". כידוע שבגד המעיל היה בגד היחיד שכולו תכלת, וצ"ב בטעם הדבר. וי"ל **בס"ד** ע"פ דברי הגמ' בזבחים פח: שהמעיל היה מכפר על דיבור לשון הרע. ואיתא בסוטה יז. "תכלת דומה לים... לרקיע... לכסא הכבוד". אחד מהעצות להנצל מדיבורי לשה"ר הוא ע"י להביט על צבע שמזכיר לאדם את כסא הכבוד, שלא ידבר חלילה דיבור רע על בניו אהוביו של מקום, בין בגלל יראת העונש, וכן משום יראת הרוממות, והבן.

מדוע הוטב בעיני המן לתלות את מרדכי. הרי

בתחילה רצה להרוג את כל היהודים?

הגאון רבי אברהם שמואל פפנהיים שליט"א

'יעשו עץ גבה חמשים אמה וגו' ויתלו את מרדכי וגו' וייטב הדבר

לפני המן' (אסתר ה, יד)

צ"ב, שמתחילה כשראה המן שאין מרדכי כרע ומשתחוה לו, ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו ויבקש להשמיד את כל היהודים, ומדוע עכשיו הוטב בעיניו בהריגת מרדכי לבדו.

וי"ל, שבתחילה כתוב ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה וגו' ויגידו להמן לראות

בקובץ 'עיון הפרשה' בשנים קודמות, עם תשובות מגדולי הדורות, שהובאו במסגרת 'קונטרס התשובות בעיון הפרשה', שהקב"ה זיכני בעריכתו. **ישר כח גדול לראשי מפעל 'עיון הפרשה' שליט"א, על הסכמתם האדיבה לשימוש בקונטרס זה [וכל הזכויות שמורות להם], והוא הדין לכל הרבנים המוזכרים להלן.**

ב. מדור 'שמחת התורה', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א.

ג. מדור 'שלום לאוהבי תורתך', ובו שו"ת נוסף בעניני הפרשה, מתוך כתבי הרה"ג רבי שלום חזקיה שליט"א.

ד. מדור 'ליקוטים וסיפורים נפלאים', בעריכת הרה"ג רבי ברוך רובין שליט"א.

ה. מדור 'סיפור ושאלה בציוד', לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פירוש רש"י, מתוך העלון 'האיחוד בחידוד'. פתרון החידה יובא בשבוע שלאחר מכן.

ו. מדור 'מרגליות שאול', ובו חידושים והתכתבויות מגדולי הדור, מכתבי הרה"ג רבי שאול מרגליות זצ"ל. ישר כח לבני משפחתו שיבדלחט"א, ולרה"ג רבי מרדכי שמחה ברנט שליט"א.

מדורי ההלכה והעיון:

ז. מדור 'מתיקות התורה', ובו חידושי הלכה ועובדות הלכתיות, משולחנו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א [מלוקטים מתוך סדרת הספרים 'חשוקי חמד' בהסכמתו].

ח. מדור 'אוצר היסודות והחקירות', ובו חקירות ויסודות מרבתינו ראשי הישיבות, ושאר מעתיקי השמועה, מסודרים לפי סדר הא-ב. מתוך הספר 'דרישה וחקירה', שנמצא בשלבי עריכה והגהה.

ט. מדור 'אורות אילת השחר', ובו עובדות והנהגות ותשובות ממרן בעל אילת השחר זצוק"ל, מתוך הספר 'שפתי איל' שחיבר הרה"ג רבי משה חליוה שליט"א [ובאדיבות מכוני 'גם אני אודך'].

י. מדור 'תשובות רבינו חיים', ובו תשובות שהשיב מרן שר התורה רבינו חיים קניבסקי שליט"א, לרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מחבר סדרת הספרים 'גם אני אודך'.

יא. מדור 'באר צבי', ובו מאמרים מהרה"ג רבי צבי קרייזר שליט"א, ראש כולל 'נזר אברהם', מגיד שיעור בבית הכנסת איצקוביץ, ומחבר ספר 'באר צבי'.

יב. מדור 'המעיר לארץ', ובו הערות והארות מרבנן ותלמידיהן [נא לכתוב בשפה ברורה ונעימה. המעונין בעילום שם לא יחתום שמו בסוף ההערה].

מדורים שונים:

יג. מדור 'מתיקות המוסר', בעריכת הרה"ג רבי אלעזר שליט"א.

יד. מדור 'ושננתם לבניך', ובו טיפ שבועי בנושאי קריאה ולמידה [לא בכל שבוע].

טו. מדור 'נפלאים מעשיך', ובו עובדות נפלאות ומחזקות, בתורה ויראת שמים.

טז. מדור 'תוספת שבת', ובו דברי חיזוק מרבתינו, בענין תוספת שבת וקדושתה, מתוך העלון 'תוספת שבת'.

הקובץ מעוטר באיורי המאייר התורני הנודע הרב יוני גרשטין שליט"א, תשואות חן לו.

כל הזכויות שמורות לעורך, ולשאר המחברים לפי הענין. אסור להעתיק חלקים מקובץ זה ללא רשות מפורשת בכתב [ניתן להעתיק הקובץ בשלימותו].

הקובץ לעילוי נשמת

מרן רשכבה"ג רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצ"ל ב"ר נח צבי זצ"ל

מרן פוסק הדור רבי שמריהו יוסף ניסים קרליץ זצ"ל ב"ר נחום מאיר זצ"ל

הגאון רבי יואל סטניצקי ב"ר פרץ זצ"ל

הרה"ג ר' חיים ישראל רוטמן ב"ר יואל יעקב זצ"ל

הרה"ג ר' שאול חיים דב מרגליות ב"ר ישראל שלמה פייבל זצ"ל

הרה"ג ר' משה רייך ב"ר לייב זצ"ל

סבי הרה"ג ר' דב יצחק הכהן לינטופ ב"ר שמואל פרץ זצ"ל

זוגתו מרת יוכבד ע"ה ב"ר אריה זצ"ל

סבי הרה"ג ר' אהרן דוד הכהן מלאכי ב"ר חיים יצחק זצ"ל

זוגתו מרת רבקה ע"ה ב"ר אברהם יששכר זצ"ל

הרה"ג ר' יעקב אריה הלוי הורן ב"ר שלום זצ"ל

זוגתו מרת מרים ע"ה ב"ר משה זצ"ל

מרת מלכה פילץ ע"ה ב"ר אברהם זצ"ל

הרבנית רחל גנס ע"ה בת הר"ר יוסף זצ"ל

הרה"ג רבי משה מונק ב"ר אליקים ישראל זצ"ל

היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי, פירש"י, היעמדו דברי מרדכי האומר שלא ישתחוה עולמית כי הוא יהודי והזהר על ע"ז, ולכן ביקש להשמיד

את כל היהודים "כי הוא יהודי", אבל כאן כתוב "וכראות המן את מרדכי וגו' ולא קם ולא זע ממנו", הבין שזה כבר לא מטעם ע"ז אלא מרדכי אינו מתפעל ממנו כלל וכלל, החליט להעניש את מרדכי. וזה מפורש בפסוק, כי בתחילה כתוב "וימלא המן חמה", אבל כאן כתוב "וימלא המן על מרדכי חמה", כי בתחילה כתוב "היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי" שהזהירו על ע"ז, אבל כשמרדכי לא קם ולא זע התמלא חמה במיוחד על מרדכי.

הערת העורך: לכאורה יש ליישב בפשטות, שכאן כבר גזר את הגזירה על כל ישראל, וכל כעסו היה על מרדכי.

המשים שלום בביתו כמשים שלום בכל ישראל

'להיות כל איש שורר בביתו' (אסתר א, כב)

ברמב"ם הל' אישות פט"ו ה"כ כתב, ציוו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה וכו' ויהי' בעיניה כמו שר או מלך. וכ' המ"מ מקורו ממגילה י"ב ב' עה"פ "להיות כל איש שורר בביתו", אמרו אוה"ע "מאי האי דשדיר לך, פשיטא, אפילו קרחה בביתה פרדשכא ליהוי", ופירש"י "הוחזק בהן שוטה, שאומרים, מה זה ששלח לנו להיות כל איש שורר בביתו, והרי אף הגרדן בביתו הוא פקיד ונגיד". - וצ"ב דמהגמ' אין ראי' שזה דרך ישראל, והרמב"ם סיים "זה הוא דרך בנות ישראל וכו' בדרכים אלו". ועוד, שרש"י פירש "פקיד ונגיד" ומנלן שהוא כ"מלך".

ומצאתי בס"ד מקור ד' הרמב"ם באדר"ל פכ"ח, רשב"ג אומר כל המשים שלום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו משים שלום בישראל על כל אחד ואחד וכו' לפי שכל או"א מלך בתוך ביתו שנא' להיות כל איש שורר בביתו.

ובעיקר הדבר שהמשים שלום בביתו כמשים שלום בכל ישראל, פירש לי ידידי הרה"ג ר' חיים אהרן אורדמן שליט"א, דמוכח מזה שמלך בביתו הוא שחלק הקב"ה מכבודו לכבוד שמים, והוא פרט במלכותא דשמיא על עבדי ה', וכל יחיד הוא א' מצבא השי"ת בעולמו והשתתפות בביטוי המלכת שמים כביכול. וכבר שמעתי ממו"ר הגרא"מ שך זיע"א שגם יהודי פשוט כשבאה שבת מלכתא והוא מסב עם אשתו וב"ב לסעוד בשולחן אשר לפני ה', הרי הוא כמלך והרי היא כמלכה, עכד"ק, ולפמשנ"ת מהאדר"ל אין זה משל בעלמא אלא באמת כן הוא מן השמים.

